

slovenské dotyky

ročník XIV číslo 9 september 2009

cena: 18 Kč/0,6 €

**Výstava
Roberta Vana**

(str. 3)

**Ďalej podávam,
čo mne viera
prináša** (str. 5-6)

**Originálne
umelecké
diela**

(str. 19)

Generácia 1909

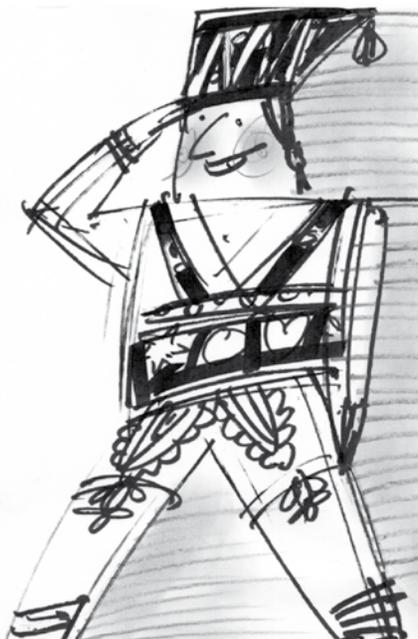
(str. 24)

Egon
je Lánský
hyperaktívny
dôchodca

Medzi históriou a mýtom

VLADIMÍR SKALSKÝ

Po siedmich rokoch prípravy sme sa dočkali filmu Jánošík. Jeho česká premiéra sa uskutočnila 9. septembra a odbehnú si na ňu aj účastníci recepcie k štátnemu sviatku Slovenskej republiky. V Poľsku a na Slovensku sa premiéry naplánovali na o čosi skoršie termíny. Tešme sa, že film Jánošík nedopadol ako ten zo začiatku deväťdesiatych rokov, na ktorý sa vynaložilo 22 miliónov a nenakrútilo sa z neho ani okienko, a že Jánošík prepadne naše kiná. Podľa tvorcov je film taký pravdivý, ako sa len dá. Toto tvrdenie

ILUSTRÁCIA: LADISLAV HOJNÝ

sa premietlo aj do podtitulu filmu. A tu sa dostávame k základnej otázke: Dá sa ešte nájsť pravda o Jánošíkovi a má zmysel ju hľadať, ak omnoho väčší význam pre našu kultúru má mýtus o ňom? Ten je súčasťou archetypov národného povedomia.

Mýty sú súčasťou každej kultúry, v tej slovenskej je to však o to silnejšie, o čo menej nachádzali obrodenci a nachádzame my oporných bodov v skutočnej histórii.

Jánošík prešiel vývojom od podvratného živlu k hrdinovi, ktorý plní štátno-reprezentatívnu úlohu - podľa premiéra, ktorý ho považuje za vzor svojej vlády, bol prvým sociálnym demokratom. Jednoducho stal sa symbolom a mýtom so všetkými dôsledkami, ktoré z toho vyplývajú. Vráťane politického a komerčného využívania a zneužívania. Isteže politici sa tým dostávajú na tenký ľad, ako aj s Veľkou Moravou premenovanou na Veľké Slovensko, obývané starými Slovákmi so zakladateľským slovenským kráľom Pribinom. Súčasní politici v tom nie sú sami, nadväzujú aj na obrodencov. Tí pestovali skôr pocitovú, než vedeckú históriu - „Posvätná místa jsou, kamkoli kráčíš...“ napísal Ján Kollár o vychádzke na Devín. „Tak zúfalo a bezpodmienečne sme potrebovali nejaké dejiny! Kvôli iným národom, ako politikum, aby sme mohli

uplatňovať svoj nárok medzi inými nárokmi; ale aj kvôli sebe, kvôli vlastnému zmyslu, lebo sme vedeli - aspoň vtedy sme to vedeli - že zmysel národa nie je v okamihu, je uložený v čase, práve tak v budúcnosti ako v minulosti,“ píše Vladimír Mináč v legendárnej eseji Dúchanie do pahrieb.

Tak ako mali Česi svoj kutnohorský a zelenohorský rukopis, tak bol Svätopluk pre Viliama Paulinyho-Tótha, Franko Sasinka či Jozefa Hložanského bojovníkom za federalizované Uhorsko, lebo vraj podľa akejsi ústavy z roku 892 rozdelil Uhorsko na Biele, Čierne a Panóniu, teda na Slovensko, Sedmohradsko a Maďarsko. Neskôr bol v móde Pribina ako nositeľ autonomistickej myšlienky. Aj lúpeživý a pyšný veľmož Matúš Čák Trenčiansky si našiel svoje miesto v panteóne slovenských dejín - vraj v predvečer bitky pri Rozhanovciach zvolal pod lípy nádvorie Trenčianskeho hradu „národný zjazd“. Mýtizujú sa aj postavy nedávnejšej histórie. Ako sa vravieva, že by najrôznejších predstaviteľov najrôznejších kresťanských cirkví hnal Ježiš palicou, keby počul, čo o ňom rozprávajú, tak by určite dal priechod svojej vznetlivej povahe napríklad aj Milan Rastislav Štefánik. Tento muž jasných názorov je dnes vzorom ultranacionalistom i čechoslovakistom, konzervatívcom aj liberálom... Väčšinou sa to stáva ľuďom, ktorí umreli dostatočne skoro, než stihli všetko dopovedať a urobiť si dost nepriateľov. Prvky mýtizácie sa však dajú vidieť hoci aj na príbehu Alexandra Dubčeka, jeho smrť nevynímajúc. Hoci on neumrel mladý, dlho nútene mlčal a potom zažil len krátku epochu jasnej a konsenzuálnej cesty k slobode.

Vráťme sa však k Jánošíkovi. To je symbol čohosi, čo akoby ide proti národnému naturelu. Kolkokrát sme počuli o holubičej povahe Slovákov? A nezobrazujeme sa tak len sami. Pokiaľ sa aj výnimočne objavili Slovák či Slovenka v inonárodnej literatúre, vždy to bola pokorná služba alebo hoci Joe Magarac, priemyselný otrok, „trpezlivý ako hoviadko a oddaný do vôle božej“. A predsa sú chvíle, keď „vzkypí žlč“, ako píše Hviezdoslav, a „bez krvi sa to nezaobíde“. Pomstiteľia, muži mimo zákon, avšak v očiach ľudí legitímni. Archetyp Zorro. Švajčiari majú Wiliama Tella, Francúzi Mandrina či Cartouchea, Rusi Stenku Razina, Škóti Roba Roya, Španieli Diega Corrientesa, Brazilčania Lampiaa, Rakúšania Grasela, Bulhari Panajota Chitova, Poliáci Pročpaka, Česi Jana Sladkého Kozinu, Babinského. A samozrejme Angličania Robina Hooda, ktorý údajne tiež bohatým bral a chudobným dával.

Pravda, historické pramene o Jánošíkovi mýtus o obdarúvaní chudobných nepodporujú. Ani ten o štúdiu teológie. Narušajú aj iné predstavy - ved' zbíjal len krátko, čosi vyše roka, od jesene 1711 do zimy 1712. Nebol ani vzorom odbojnosti, ved' po pôsobení v rákocziavskom protihabsburskom povsta-

leckom vojsku odišiel do cisárskej armády, teda na stranu vtedajšieho establishmentu. Pod hákom si iste nezakrepčil ani neprednášal hrdinské posolstvá, po ťažkom mučení ho museli zavesiť na hák rýchlo, aby im predtým neumrel.

Ak toto všetko nový film scenáristky Evy Borušovičovej a poľského režisérského tandemu matky a dcéry Agnieszky Hollandovej a Kasie Adamikovej ukáže, aký to má zmysel? Naruší to jánošíkovskú legendu? Kdeže, „symboly žijú v nás a za nás žijú ďalej“. Tak to napísal Milan Rúfus a tak je to pravda. Aj história mýtov je súčasťou histórie. A mýty majú silu do histórie aj zasahovať, ovplyvňovať ďalšie činy a udalosti. A národný naturel. Nemusíme sa báť pravdy, ani vzdávať sa mýtu - môžu žiť vedľa seba, len je dobré vedieť, ktoré je ktoré. Jánošík môže mať tak trochu ostro rezanú tvár Pala Bielika i chlapčenský úsmev útleho českého herca Václava Jiráčka. A aj krivé nohy Stana Štepku.

LIST RÓMSKYCH NOVINÁROV

S hlbokou obavou sa dívam na vlnu rasizmu a extrémizmu, ktorá v poslednom čase postihuje Slovensko. A že túto obavu dobre pociťuje i slovenská spoločnosť, aspoň mnohé vrstvy v nej, dokazuje aj otvorený list občanom Slovenskej republiky, ktorý napísali redaktori Rómskeho me-diálneho centra/Rómskej tlačovej agentúry. Podľa nich rasistické vlnenie v minulosti zasahovalo paradoxne najmä tú integrovanú vrstvu Rómov, ktorá akoby sa ocitla medzi dvoma mlynskými kameňmi. Dnes však hrozí, že tieto mlyny pomelú všetkých slovenských Rómov a zamerajú na nich ešte hlbšiu etnickú nenávisť. Redaktori preto vyzývajú celé obyvateľstvo, aby sa zamyslelo nad tým, ako sa asi môže cítiť človek, ktorému napriek jeho vzdelaniu a pracovnému zaradeniu v spoločnosti môže ktokoľvek anonymne vynadať, označiť ho za kriminálnika a pritaž spoločnosti len pre farbu jeho pleti. Rómski novinári sa domnievajú, že za toto zvyšovanie napätia do určitej miery môžu aj blížiac sa voľby na Slovensku, ale najmä segregácia (a to nielen Rómov) v umelo vytvorených getách. Dôrazne varujú politikov pred tým, že ak teraz dovoľia spustiť vlnu etnickej nenávisťi, bude sa dať už len veľmi ťažko zastaviť. Krátkozrakosť minulých riešení posadila podľa nich Slovensko na časovanú bombu. V liste sa obrátili aj na kolegov - ostatných novinárov, ktorí neraz nie najserióznejšie, najobjektívnejšie a so znalosťou veci informujú o danej téme. Preto vyzývajú ich, ale aj ostatných spoluobčanov, aby nedopustili chyby minulosti. A k tomu je pochopiteľne nutná ochota vzájomne komunikovať, počúvať sa a pochopiť. Rómski žurnalisti podávajú na splnenie tohto cieľa pomocnú ruku všetkým zainteresovaným stranám.

*Čo k tomu dodať? Vari len to, že sa oplatí list rómskych novinárov, pôsobiach na Slovensku, si celý a pozorne prečítať. A vážne sa zamyslieť nad ich slovami, lebo naozaj varujú pred hrozivými udalostami, ktoré môžu otriasť nielen Slovenskom...
Nad'a Vokušová*

Banské nešťastie v Handlovej

Slovensko 12. augusta od rána smútilo za 20 obetami pondelňajšieho banského nešťastia, ku ktorému došlo 10. augusta v Handlovej. Banské nešťastie sa zaradilo medzi najväčšie tragédie v modernej histórii krajiny. Štátny smútok trval do 20.00, počas dňa boli vlajky spustené na pol žrde, neprevádzkovali sa hazardné hry a svoj program upravili aj niektoré televízne a rozhlasové stanice. Väčšina denníkov vyšla s čiernymi titulnými stranami.

V bani nastal výbuch v pondelok ráno. Predtým tam vznikol požiar, ktorý prišli likvidovať záchranári z Hlavnej banskej záchrannej stanice. Explóziu neprežili dvadsiati ľudia, jedenásť banských záchranárov a deväť civilných baníkov. Tlaková vlna ľahko zranila ďalších deviatich baníkov, vzdialených od miesta nešťastia 150 až 200 metrov. Nešťastie sa stalo 330 metrov pod povrchom, v časti Východnej šachty, kde sa skončila ťažba 17. júna.

Prípád prešetruje polícia a Obvodný banský úrad v Prievidzi. Podľa požia-

davky premiéra Roberta Fica, ktorý bol v Handlovej prítomný na začiatku vyšetrovania, doplnili vyšetrovaciu komisiu aj dvaja banskí inšpektori z iných obvodných banských úradov. Jeden prišiel z Banskej Bystrice a druhý z Bratislavy. Podľa slov predsedu OBÚ a vyšetrovacej komisie Bohuša Sliackeho je to z dôvodu maximálnej objektivity vyšetrovania takej mimoriadne tragickej udalosti, ako bol výbuch banských plynov. Na vyšetrovaní sa neskôr zúčastnia aj nezávislí zahraniční experti. Predbežne sa rukuje so špecialistami z Českej republiky, ale o odborný posudok boli požiadaní aj niektorí špičkoví slovenskí odborníci. Banskí záchranári už komisii poskytli všetky potrebné podklady, havarijný plán, ba aj vzorky vzdušín z miesta tragédie. Komisia už krátko po havárii zabezpečila a zaistila všetky dostupné údaje v elektronickej podobe, najmä výsledky merania ovzdušia v jednotlivých chodbách, ktoré nepretržite merajú snímače a výsledky priebežne musia uchovávať vo výrobnom dispečingu na povrchu.

Verejná rozlúčka s 20 obetami tragédie v Bani Handlová sa uskutočnila

vo štvrtok 20. augusta na Námestí baníkov v Handlovej. Na rozlúčke za účasti vládnej delegácie sa zúčastnili všetci pozostalí obeti z Handlovej, Prievidze, Lehoty pod Vtáčnikom a Veľkého Krtiša. Mesto akceptovalo požiadavky pozostalých, ktorí síce súhlasili s konaním verejnej rozlúčky, ale na ich žiadosť sa pohreby konali samostatne a verejná rozlúčka bola bez telesných pozostatkov ich zosnulých príbuzných.

Nové občianky do konca roka 2011

Ministerstvo vnútra SR vyhlásilo užšiu súťaž na implementáciu elektronickej identifikačnej (eID) karty. Nové eID karty v budúcnosti nahradia súčasne občianske preukazy. Po fyzickej stránke sa však nebudú nijako líšiť od tých, ktoré sa momentálne vydávajú. „Jediným rozdielom bude existencia čipu,“ uviedla pre TASR Ľudmila Staňová z Komunikačného odboru Kancelárie ministra vnútra SR. Predpoklad ukončenia implementácie nových eID kariet je podľa jej slov koniec roka 2011. Zákazka sa

týka služieb spojených s implementáciou občianskych preukazov s čipom, ktorý bude obsahovať údaje totožné s tými na polykarbonátovej karte (aktuálne vydávané OP). Okrem toho bude v čipe priestor na kvalifikovaný certifikát pre zaručený elektronický podpis, prípadne ďalšie dáta.

Viac hodín náboženstva

Konferencia biskupov Slovenska (KBS) upozorňuje, že jedna hodina náboženstva za dva týždne veriacim školákom nestačí. Počet hodín tohto predmetu skresala vlni nová školská reforma základných a stredných škôl. Biskupi preto stále čakajú na rozhodnutie ministra školstva Jána Mikolaja. Tvrdia, že nechcú zvyšovanie hodín, chcú len dosiahnuť pôvodný stav. Biskupi tento problém predostrelí Ficovi už vlni v novembri. Minister Mikolaj vtedy TASR povedal, že o navýšení hodín bude určite diskutovať.

KBS podľa vyjadrení jej hovorca Kováčika na ministerstvo tlačiť nechce. „Nechceme dávať žiadne ultimáta, to nie je potom o rokovani,“ zdôraznil hovorca.

... rozum zostáva stáť

Z podovolenkového zápisníka Ďurka Pražiaka

Návrat z dovolenky, to je čas, keď sa vám pripomenú niektoré veci. Napríklad bratislavská hlavná stanica. „Ja vám neviem urobiť rezerváciu k dverám do chodbičky,“ podráždene odsekne počítačová slečna za sklom na moju prosbu. A sme doma a už aj v papučkách! „Vidíte, a vaša kolegyňa v Prahe vedela,“ vyrývam. „Dat pyskom po papuli“ sa tomu tiež hovorí u nás na západnom Považí, pod kopcom Karpálová, odkiaľ sa práve vraciam plný síl. Miestenku od slečny som nakoniec dostal - s označením okno/ fenster. Dobré mi tak. K oknu vedela, k dverám nie. Ako ten legendárny slovenský krajčír - na saká nepúšťať!

Následne v eurocítom vlaku: „Co je s tou klimoškou, prúvodčí, dyt' se tady nedá dejchat?!“ ťažká si cestujúci z Břeclavi. „No a co? Mám se postavit na hlavu?“ odbaví ho sprievodca. A sme doma a už aj s nohami na stole! Klimoška trucuje. Na požiadanie sprievodca predvádza, že keď prepne na chladit', začne to kúriť. Kde asi pri výrobe vagona urobili nemeckí súdruhuvia chybu? Poznáte to - modrý káblík, červený káblík... pomýliš sa a nešťastie je hotové. Dôležitá praktická rada: vy, ktorí častejšie pendlujete vlakom medzi Prahou a Bratislavou viete, že miestenku vám skoro vždy predajú do vagona číslo 260. Radím vám: Nebrat'! „To je odjakživa ten nejrozdrbannejší,“ prezradil nám o ňom sprievodca, „vždycky to tady takhle hapruje.“

Pre niektorých z vás sú to možno veci malé, podružné, smiešne. Uznávam. Svetom zmietajú iné drámy - napríklad zimbabwiansky dolár upadol do nebytia, čítam tu v prvých novinách kúpených po troch týždňoch. Nevieť ako vy, ale ja si cez dovolenku noviny nekupujem, televíziu nepozerám. Všimam si len dôležité, podstatné veci. Napríklad to, že keď sa mal na novomestskej Zelenej vode konať pravidelný rockfest, museli predtým presťahovať všetky kone z neďalekého hypocentra. Pre očakávaný neznesiteľný hluk. Kôň nevydrží toľko, čo človek. Všimol som si tiež, že v slovenských lesoch, aj v chránených oblastiach a národných parkoch, sa premnožili mladí adrena-

linovní jazdci na motorkách a štvorkolkách. Docent Koukolík takýmto hovorí testosterónovi dementi - vedia, že robia sprostost', ale nemôžu si pomôcť. Ani vyplašená zver nie. Tuším aj osy sa tohto roku na Slovensku premnožili, o komároch na južnom Slovensku, terorizujúcich hosti v letných záhradkách pred krčmami, ani nehovoriac. Tých musel, komárov, riešiť dokonca sám premiér, keď na nižšej úrovni si kompetentní miestni nevedeli dať rady. „Práškujte!“ zavelil rázne premiér. A bolo.

Ale všimam som si aj pekné slovenské letné stránky. V Novom Meste nad Váhom napríklad nepodcenili prípravu na zimu. Na námestí pod strieškou tu už v auguste kreše z dreva nové sochy do betlehema rezbár Fero Bolebrúch. „Hic na skapatie,“ priznáva. Ale prizeraujúcim sa deťom sa to páči. A na Vianoce bude v tradičnom mestskom betleheme všetko ako sa patrí. O takýchto veciach treba informovať. Alebo že napríklad v Oravskej priehrade bola tohto roku príjemne teplá voda na kúpanie a že rovnako príjemná bola pani, ktorá sprevádzala po slávnej Hviezdoslavovej horárni pod Babiou horou. Kúpil som si od nej vydanie Hájnikovej ženy a na malom pódijku pred horárňou z neho hneď aj precítene zarecitoval, herecky zaimprovizoval.... Kedy už inokedy a kde už inde, však? Tiež dôležitý dovolenkový moment. Potlesk od neznámych turistov pod slávnou tristoročnou lipou... Alebo že by to bola tá za chalupou, pod ktorou sedával sám Pavol Országh a po ňom ešte Milko Urban, samozrejme až potom, keď bol predtým vo vedrách nanosil mame, inšpiratívnej predlohe Hájnikovej ženy, vody zo spodného potoka do horárne...? No, to je jedno.

Je po dovolenke. Do práce, k strojom! A gu problémom čelom! A pozor! Od septembra začnú na Slovensku pokutovať aj za nespisovnosť. Začína platiť nový jazykový zákon. Som zvedavý, či sa niektorí poslanci vôbec odvážia k parlamentným mikrofónom. A vlastne - oni v imunitě sa báť nemusia, oni môžu aj nespisovne, oni sú jedna veľká, a nielen jazyková, výnimka.

Ako zo starého albumu

O svetoznámom fotografovi Robertovi Vanovi píšeme často. A treba tiež povedať, že radi. Koniec-koncov, je to jeden zo zakladajúcich členov nášho klubu a kamarát. Ale nielen preto sa sluší ho spomínať. Je to najmä veľmi talentovaný umelec. Posledným dôkazom tohto tvrdenia je aj jeho súčasná veľká retrospektívna výstava v priestoroch galérie Mánes, ktorá nesie názov „The Platinum Collection“. Vo výstavnej sieni môžete až do 9. septembra vidieť okolo dvesto platinových fotografií. Súbežne s výstavou vyšla aj rovnomenná kniha, ktorá obsahuje všetky vystavené snímky. Celá táto akcia je dodatočne venovaná vlnajšej fotografovej šesťdesiatke a nájdete tu snímky od roku 1969 až po súčasnosť.

SNÍMKY: ARCHIV

Robert s humorom sebe vlastným vysvetlil pred výstavou novinárom, že keby vypukla atómová vojna, prežili by len krysy a platinové fotky. O náročnej technológii platinovej tlače, o tejto doslova ručnej práci, ktorá je pomerne náročná aj finančne (roztok platiny autor dováža z Ameriky a ručný papier z Francúzska), sme už v našom časopise podrobne písali. „Už to tak dnes nikto nerobí,“ vysvetľuje Robert, „rovnako ako sa už ručne nešijú košeľe alebo topánky, ale ja to mám rád.“ Platinová tlač je naozaj zvláštna, pekná, s nenapodobiteľnou svojskou patinou. Na výstave neuvidíte len chlapčenské akty, ktorými je Robert Vano vari najpovestnejší. Pozornosť upútavajú aj snové ženské portréty i skupinky, fotografie z módných časopisov, kvety, opustené záhrady, tajomné pražské zákutia... A všetko to pôsobí romanticky, clivo, obostreté tušenou hmlou

akoby dávnych spomienok... Jednoducho, výstava stojí za videnie.

Okrem iného ju sprevádzali i stretnutia s umelcom, na ktorých sa záujemcovia mohli dozvedieť podrobnosti o jeho emigrácii do Ameriky, niečo aj o procese výroby platinových fotografií a získať nenahraditeľné rady, ako sa stať slávnym fotografom. Dražila sa tiež unikátna kolekcia tričiek a veľkoformátové fotografie.

Robert sa srdečne a dobromyselne pobavil, keď som omylom, vďaka zmätkom, ktoré okolo seba neraz vytváram, na vernisáž dorazila o deň neskôr. „Nevadí,“ uzavrel moje

búchanie si do čela optimisticky, „aspoň si lepšie prezrieš výstavu, lebo včera tu bola hlava na hlave a ľudia sa ani do galérie nevošli, museli stáť pred Mánesom.“ A keď som sa spýtala, či vernisáž sprevádzal aj nejaký kultúrny program, s úprimnosťou seba vlastnou to komentoval: „Chodili za mnou nejakí hudobníci a herci, že mi tu na vernisáži niečo zahrajú. Spýtal som sa ich, či keď budú oni hrať v Národnom divadle nejaký koncert alebo hru, môžem na javisku tiež vystavovať svoje fotky. Vraj, že nie... A ja na to - tak vidíte, ani vy nebudete vystupovať na vernisáži, lebo tá je moja...“
Nad'a Vokušová

Od roku 2003 v koordinácii so sociologickým pracoviskom Národného osvetového centra (dnes Kabinet výskumu kultúry NOC) sleduje Literárne informačné centrum systematicky, prevažne formou klasického kvantitatívneho výskumu, oblasť čitateľskej kultúry - vzťah obyvateľstva ku knihe a periodickej tlači, čitateľské preferencie, návyky, prípadné stereotypy, ale aj vzťah k určitým typologických skupín čitateľov k elektronickým médiám.

Čo sa (ne)číta a ako sa to (spo)číta

Peter Valček a Pavol Rankov

Dôležitým dlhodobým aspektom výskumu Stav a úroveň čítania v SR je sledovanie možných interakcií kultúry čítania - pozitívnych či negatívnych - s elektronickými médiami, spoznávanie vplyvu multimédií na čitateľské schopnosti desaťročných detí, stredoškolskej mládeže a dospeléj populácie. V roku 2008 sa zopakovalo jadro výskumu z roku 2004 - k dispozícii sú teda údaje, ktoré môžu efektívne charakterizovať krátkodobý trend, vývinový pohyb a tejto oblasti kultúry za obdobie štyroch rokov.

Porovnanie tohtoročných výsledkov čítania beletrie s výskumom toho istého ukazovateľa v rokoch 2003 a 2004 ukazuje pomerne veľký posun v extenzívnom čítaní beletrie oproti prvým dvom rokmi realizácie výskumu - pokles 3,5% v tomto ukazovateli však vyrovnáva nárast 4,2% v skupine príležitostných čitateľov, teda tých, ktorí beletriu pravidelne čítajú viac ráz v týždni, no menej si krásnu literatúru vyhládajú aspoň raz do mesiaca. Mierne, o 5,4% oproti roku 2004 - sa pritom zvýšil počet tých, ktorí beletriu nečítajú vôbec. Nárast medzi príležitostnými čitateľmi aj nečítajúcimi pochádza zo skupín respondentov, ktorí v minulosti uvádzali, že nečítajú najviac raz za štvrtroka až raz ročne.

Náročnú umeleckú literatúru (romány, básne, novely, poviedky) uvádza pritom 24,5% všetkých respondentov ako svoju najobľúbenejšiu literatúru. Takmer 27% takto označilo oddychovú literatúru (kriminálne, dobrodružné romány a podobne). Prítom 26% uviedlo, že radi čítajú odbornú literatúru. V tomto svetle takmer 38-percentný pokles v skupine extenzívnych čitateľov beletrie nemusí byť vôbec alarmujúci. Pokles možno pripísať nie záujmu, ale vyššej pracovnej záťaži, skráteniu disponibilného voľného času, ale aj nových médiách poskytujúcim komplexné informácie (internet) aj estetické vnemy (DVD). Potvrďuje to aj stabilita v skupine profesionálnych čitateľov odbornej literatúry, aj napriek presunu časti extenzívnych čitateľov medzi čitateľov s nižšou frekvenciou čítania. Vážnejším zistením je skutočnosť, že na pomerne výraznom znížení počtu extenzívnych čitateľov má v roku 2008 podiel najmä najmladšia generácia, 15-17-roční, ktorá sa zároveň podieľa aj na výraznom zvýšení počtu tých, ktorí beletriu nečítajú vôbec.

Parametre z roku 2004 si s nevelkým nárastom skupiny nečítajúcich zachovala len veková skupina 60 rokov a viac. Vo vekovej skupine 30-44 rokov klesol počet extenzívnych čitateľov beletrie o 2% pri zachovaní počtu nečítajúcich.

K zníženiu počtov v skúmanom štvorročnom období

došlo aj medzi extenzívnymi čitateľmi odbornej literatúry s profesionálnou motiváciou. Ostatné ukazovatele v tejto čitateľskej kategórii si však stabilné, dokonca s miernym nárastom počtov v niektorých skupinách s nižšou frekvenciou čítania odbornej a vedeckej literatúry. Treba si všimnúť aj skutočnosť, že pre pomerne vysoké percento respondentov (25%) je čítanie odbornej literatúry či literatúry faktu naplňaním voľného času, záujmovou činnosťou. Aj keď v roku 2004 tento čitateľský segment tvoril až 30,6% vzorky, je to stále priaznivé číslo. Pokles asi o 5% v skupine pravidelných čitateľov odbornej literatúry, motivovaných v tejto činnosti vzdelávaním vo voľnom čase, môže signalizovať trend, ale môže byť len aktuálnym výkyvom. Tento pokles treba opatrne hodnotiť aj preto, lebo v tomto roku tých, ktorí, naopak, vôbec nespájajú čítanie odbornej literatúry či vzdelávanie s voľným časom, bolo síce 25,5% (v roku 2004: 25%), no pri beletrii je tento ukazovateľ (teda percento tých, ktorí beletriu nečítajú vôbec) ešte vyšší: 37% (v roku 2004: 32,2%).

Štvrtou typologickou kategóriou čitateľov, na ktorú sme zamerali pozornosť, sú čitateľa dennej tlače. Počas rokov 2004-2008 klesol o 3,6% počet extenzívnych t.j. každodenných čitateľov dennej tlače. O 1,6% klesol počet tých, ktorí denníky čítajú viac ráz týždenne; táto zmena sa uskutočnila v prospech čítajúcich denníky raz do týždňa (+1,8%) a tých, ktorí nečítajú denníky vôbec (+2,4%). V skupine čítajúcich denníky zriedkavo sú však počty respondentov zanedbateľné a zmeny nepodstatné. Stále možno kladne hodnotiť skutočnosť, že dennú tlač číta denne, najmenej však viac ráz za týždeň, 52,6% opýtaných.

Technika čítania denníkov sa v niektorých ukazovateľoch za štvorročné obdobie výrazne menila. Mierne vzrástol, stále je však zanedbateľný, počet povrchných čitateľov dennej tlače, ktorých uspokojí prezeranie titulok. Titulok je kľúčovým orientačným prvkom aj pre tých čitateľov denníkov, ktorí nehľadajú témy, ale skôr zaujímavosti - ich počet stúpol o 1% - 2%. Štvorpercentné zvýšenie sme však zaznamenali v skupine čitateľov dennej tlače, ktorí, naopak, hľadajú témy a pri čítaní novín sa orientujú dominantne podľa rubriek. Pomerne výrazne (o 6%) klesol počet čitateľov dennej tlače, ktorí čítajú komplexne celé noviny.

Zaujímavý je aj pohľad na čitateľské tematické preferencie. Paradoxný nesúlad medzi záujmom o domáce politické dianie a záujmom o svetové politické dianie, ktorý sme zistili v minulosti, sa žiaľ,

nemení. Prítom práve v dnešnom globalizujúcom sa svete sú domáca a zahraničná politika viac než kedykoľvek v minulosti spojenými nádobami, ktoré spoločne ovplyvňujú každodenný život. Klesol záujem o ekonomiku a o reklamu. Pomerne stabilná, i keď stále málo dynamická, je zameranosť čítania denníkov na kultúru, zaujímavosti zo sveta, šport, čiernu kroniku. Výrazne stúpol záujem o informácie zo spoločenského života, čo je zrejme výsledok rozširujúcej sa indokrinácie čitateľov periodickej tlače takzvanými bulvárnymi zaujímavosťami. Počas celého trvania výskumu pozorne sledujeme, aký vzťah k čítaniu odbornej literatúry a ďalších typov textov majú tí, ktorí vôbec nečítajú krásnu odbornú literatúru. Ich počet v populácii stúpol o necelých 5%, ale v tejto skupine obyvateľov pritom vzrástol profesionálny záujem o odbornú literatúru, časopisy a denníky. V porovnaní s rokom 2004 zároveň v tejto skupine obyvateľstva klesol záujem o čítanie odbornej literatúry v rámci dobrovoľného vzdelávania vo voľnom čase či rozvíjania a odborného prehlbovania rôznych záujmov a koníčkov.

Skutočnosť, že sa takmer 16% nečítajúcich beletriu venuje pravidelnému profesionálnemu sledovaniu odbornej literatúry a ďalších 12% číta odbornú literatúru pravidelne vo voľnom čase, teda relativizuje prípadné obavy o osud knižnej kultúry, ktoré by mohli v súvislosti s tohtoročným poklesom extenzívneho čítania beletrie vzniknúť.

Medzi nečítajúcimi beletriu je cenných 15,8% pravidelne čítajúcich odbornú literatúru s profesionálnou motiváciou, medzi extenzívnymi čitateľmi beletrie je však týchto náročných čitateľov odbornej literatúry až 54,7% - od roku 2004 tu však došlo k miernemu poklesu. Ešte výraznejší rozdiel je v čítaní populárnych príručiek, literatúry faktu, resp. inej odbornej literatúry v rámci voľného času, z čistého kultúrneho záujmu - nečítajúcich beletriu 12%, extenzívni čitateľa 65% (s miernym nárastom od roku 2004).

Vidieť, že vzťah k beletrii ovplyvňuje aj čítanie zábavných periodík - nečítajúcich 12% (s 8-percentným poklesom od roku 2004), extenzívni čitateľa 50% (s vyše 26-percentným poklesom od roku 2004). Je to akýsi skupinový odtlačok palca, ktorý vyjadruje dynamiku kultúrneho vývinu v jednotlivých skupinách - v tomto prípade extenzívnych čitateľov beletrie a tých, ktorí beletriu vôbec nečítajú.

V profesionálnom čítaní odbornej literatúry mierne klesla frekvencia čítania medzi extenzívnymi čitateľmi beletrie a mierne stúpla medzi nečítajúcimi beletriu. Čítanie odbornej literatúry v rámci kultivovaného naplňania voľného času mierne stúpla medzi extenzívnymi čitateľmi beletrie, pomerne výrazne však kleslo medzi nečítajúcimi beletriu.

Klesol záujem o denníky medzi extenzívnymi čitateľmi krásnej literatúry, ale takmer o 4% stúpol medzi nečítajúcimi beletriu. Pokles záujmu o reklamné tlače sa pomerne výrazne prejavil v oboch vyhraných skupinách, najvýraznejšie (takmer 12%) však medzi extenzívnymi čitateľmi beletrie. V oboch skupinách výrazne stúpol profesionálny záujem o odbornú tlač. Odbornú tlač v súvislosti s aktivitami vo voľnom čase vyhľadáva o 3% viac extenzívnych čitateľov beletrie, ale o 3% menej nečítajúcich beletriu.

Ďalej podávam, čo mne viera prináša

V Česku dnes existujú slovenské zbory viacerých vyznaní - rímskokatolícke, gréckokatolícky, aj luteránske. Luteráni, teda evanjelici augsburského vyznania, majú viacero primátov. Ich zbor v Prahe je suverénne najstarší, zohral veľkú historickú úlohu pri formovaní slovenského života a pretransformoval sa po rozpade česko-slovenskej federácie v roku 1993 na samostatnú Evanjelickú cirkev augsburského vyznania v ČR (ECAV v ČR). Popri duchovnom poslaní, hrá cirkev veľkú rolu aj v kultúrnom živote Slovákov v Česku, organizuje vzdelávacie aktivity, koncerty, zájazdy na Slovensku či za Slovákmi na Dolnú zem, vydáva časopis *Evangelicus*. Dnes má viacero zborov a kazateľských staníc, slovenských, českých, ba i anglickojazyčných. Slovenský evanjelický zbor v Prahe je však stále najväčší. Bol založený krátko po vojne v roku 1947. Pre novozaložený zbor sa im podarilo získať kostol sv. Michala V Jirchářích, ktorý do konca roku 1945 užívali pražskí nemeckí evanjelici. Mimochodom, v tomto chráme v roku 1923 koncertoval aj Albert Schweitzer. Na čele zboru i celej cirkvi stojí rozhladený a agilný mladý muž, rodák z Veľkého Grobu, Dušan Tillinger (1976). Vzhľadom na široký záber aktivít tohto superintendenta Evanjelickej cirkvi augsburského vyznania v ČR a farára jej slovenského zboru v Prahe sa otázky len núkali...

Vladimír Skalský, Nad'a Vokušová

Čo vás nasmerovalo ku kňazskému poslaniu, duchovnému životu už v detstve, v mladosti?

Odmalička som vyrastal v rodine, kde sa kostol pravidelne navštevoval. A najmä so starými rodičmi to bola samozrejmosť. V našej obci sme mali šťastie, že prišiel veľmi dobrý pán farár, ktorý aktivizoval mládež a my sme od malička chodili na rôzne akcie ako duchovná hudobná skupina - navštevovali sme väznice, domovy dôchodcov, domovy pre zrakovo postihnutých ľudí a podobne. Stala sa z nás partia dobrých priateľov a súčasne sme sa začali hlbšie zaoberať božím slovom.

Mali sme tak šesť-sedem rokov, keď sme so skupinou začínali. Ešte ako celkom malý chlapec som začal chodiť na hodiny hry na akordeón a na fúkaciu harmoniku. Boli však medzi nami aj staršie deti. Pán farár bol schopný vybaviť, aby sme, napriek našej nedokonalosti, amaterizmu, išli aj na rôzne, celkom významné akcie. V období mladosti a puberty ma bavilo robiť na diskotékach diskdžokeja. Bol to celý môj život. Popritom som však naďalej chodil do kostola. Bral som to ako súčasť svojho života. Samozrejme, ako to už u mladých ľudí býva, chodil som tam aj kvôli našim pekným dievčatám.

Veľkým zlomom môjho života bola udalosť, keď som havaroval na motorke. Išli sme do Senca obzrieť si miesto na diskotéku, tajne som ju vtedy vzal bratovi. V strede cesty začínala búrka. Povedal som priateľovi, ktorý ma sprevádzal, že nejdeme ďalej, lebo zmkne-me a je to nebezpečné. Priateľ však na to, neboj sa, všetko stihneme. Do Senca sme nakoniec prišli, cestou späť začala naozaj silná búrka a dážď, nešiel som rýchlo, ale keď sme vyšli zo zákruty, v poslednej chvíli som zbadal neosvetleného podguráženého staršieho pána, ako tlačí bicykel po strede cesty. Motorkou som mu vyrazil bicykel, pán spadol, rozbil si hlavu a ja som roztrieskal celú motorku. Vtedy som si povedal, Pane Bože, ďakujem, že to ešte dobre dopadlo. Prví ľudia, ktorí sa objavili, boli kresťania, ktorí išli z nejakého stretnutia. Hovorili: Modli sa! Povedal som im, že sa aj modlím. Odišli, zavolali sanitku, ani neviem, kto to bol. Keď som prišiel asi po štyroch hodinách

domov, plakal som, mrzelo ma to, rodičia i brat boli nahnevaní, vlastne som mal pocit, že som si pokazil celý život, myslel som, že je koniec. Toto bolo akési nasmerovanie na duchovnú cestu. Ten istý rok sme boli stanovať s kamarátmi a ja som si nezistil hĺbku vody v nádrži, skočil som tam a roztal som si temeno hlavy. Hovoril som si: Keby som mal len trochu inak naklonenú hlavu, mohol som si zlomiť väz. Znovu som začal o duchovných veciach viac rozmyšľať. Zlomila sa akási tvrdohlavosť, ktorú som v sebe mal. Po čase, keď sa človek pozerá dozadu na svoj život, vidí tie božie zásahy úplne presne, ako má každé posunutie niekde svoj presný zmysel. Samozrejme, keď človek funguje a ide v živote, tak nevie odhadnúť, prečo je toto tak alebo onak. Časom, keď sa zastaví a pozrie sa naspäť, presne vidí zmysel. A ja ďakujem Bohu, že som objavil život, ktorý mi on ukazuje, pretože som oveľa citlivejší k veciam, ktoré sa mi stanú, k ľuďom, ktorí ma stretnú. Viem, že to nie je náhoda - veci, ktoré sa okolo nás dejú, majú svoj zmysel a význam. A keď je človek citlivý, tak oveľa lepšie vie nájsť cestu, ktorú mu ukazuje Boh. Samozrejme, na ceste života človek niekedy príde do situácií, keď nepočúva Boží hlas a tým príde do slepej uličky, musí sa vracieť, to ho zdržuje, je z toho nešťastný. Ale keď sleduje a vníma život s Bohom, tak aj ťažké životné situácie, ktoré prichádzajú, dokáže pochopiť. Ja dnes už presne viem, prečo sa mi v živote stali niektoré veci, prečo to tak bolo, viem, že to boli prípravy na nejaké iné záležitosti. Takže som vďačný a som rád, že som sa rozhodol tak, ako som sa rozhodol, svoju prácu mám veľmi rád.

Kde ste študovali a kam ste potom nastúpili?

Študoval som v Bratislave a rok v Nemecku. U nás, v luteránskej cirkvi, sa po štúdiu, po promóciách, skladajú kaplánske skúšky a po ich zložení príde ordinácia, teda vysvätenie na kňaza. Biskupi potom rozdeľujú kaplánov do určitých cirkevných zborov. Mne po kaplánskych skúškach oznámili, že pôjdem do Bátoviec pri Leviciach. Takže sme sa tam celá rodina išli pozrieť. S manželkou sme sa vzali krátko predtým. Majú tam veľmi krásny kostol. Keď sme tam prišli, pán

dozorca nás srdečne privítal a povedal: „Pán farár, máme jeden veľký problém, potrebujeme za 300 tisíc vymeniť okná na kostole.“ Povedal som, že neviem, kde zoženiem toľké peniaze, ale sľúbil som, že to budeme riešiť po mojom nástupe 1. septembra. Avšak asi dva týždne po ordinácii mi prišiel menovací dekrét - a bol do Topolčian! Volal som hneď biskupovi, že som mal ísť do Bátoviec, ale ten mi povedal, že sa jednoducho rozhodli, že pôjdem do Topolčian, a že je to tak dobre. Šli sme sa teda pozrieť do Topolčian. Vidíme, kostol rozostavaný, obohaný plechovým plotom. Zdalo sa, že nemajú kostol, len nejakú faru. Privítala nás pani dozorkyňa a hovorí: „Pán farár, ako vidíte, my tu stavíme kostol a potrebujeme 11,5 milióna na dostavbu.“ Keď som sa s rodinou prísťahoval do Topolčian, ani fara ešte nebola skolaudovaná. Pôsobili sme tam tri a pol roka a kostol sme dostávali. Ľudia neverili, že to zvládneme. Nuž a 22. septembra 2002 sme ho vysvätili a 1. januára 2003 sme už odchádzali do Prahy. Mnohí ľudia sa tomu čudovali, že keď sme vlastne dostávali kostol, odchádzame.

A čo vás teda k tomu viedlo?

Po dvoch rokoch môže kaplán požiadať o farársku skúšku. Keď ju človek zloží, to je vlastne ako atestácia, môže byť volený za farára v cirkevných zboroch. Kým túto skúšku nemá, určuje biskup, do ktorého zboru ho menujú. Po jej zložení však môže byť do zboru zvolený. V štatúte je určená doba, na ktorú to bude. Keďže ma v Topolčanoch nikto po skúške neoslovil s ponukou zostať a našiel som oznam, že v Prahe je miesto, tak som sa prihlásil a zasa nejakým riadením Božím som vyhral výberové konanie a tak sme sa dostali do Prahy.

Bolo viac kandidátov a čo vás viedlo prihlásiť sa do Prahy?

Bolo nás myslím šesť. Vnímal som to ako určitú výzvu, skúsiť zase nejakú prácu s ľuďmi, ktorá je viac misijná. Výzva iného druhu bola pravdaže aj predtým v Topolčanoch, pretože, keď sme prišli, zbor stál a padal len na administrátorovi, ktorý tam cestoval z Partizánskeho, tam nefungovalo nič. Bohoslužby sme odbavovali v kaplnke, kam sa zместilo štyridsať ľudí. Za tie roky sa nám postupne podarilo začať prácu s deťmi, vyučovali sme náboženstvo, postavil sa kostol a namiesto štyridsiatich ľudí ich začalo chodiť okolo stovky do veľkého kostola. Bola to tvrdá práca. Praha sa stala pre nás výzvou skúsiť misijnú prácu na inej báze. Dnes vidím rozdiely medzi veľkomestom,

zvlášť Slovákmi v ňom žijúcimi, a menším mestečkom. Funguje to úplne inak. V Topolčanoch som mal na nich väčší dosah, viac sme spolu komunikovali v porovnaní s Prahou - tu komunikácia prebieha väčšinou prostredníctvom e-mailov.

Do Topolčian i do Prahy ste nastupovali s manželkou...

Áno, zoznámili sme sa ešte počas štúdií. Často sa s ňou smeje, že u nás v rodine to funguje v akýchsi štvor- až päťročných intervaloch, po ktorých sa radikálne mení náš život. V roku 1999 som končil školu, mali sme svadbu, zomrela nám starká, bol som ordinovaný a odchádzali sme do Topolčian. Bol to rok plný rôznych udalostí. S manželkou sme sa poznali už päť rokov, študovala tiež teológiu. Vedel som, že je to tá pravá žena a keď som odchádzal na faru, bolo mi zrazu jasné, že by som chcel, aby sme sa vzali. A nebolo v tom len to, že som sa chcel vyhnúť tlakom, ktorým čelí mladý slobodný farár v zbore, z rôznych ponúk potom vznikajú zbytočné nedorozumenia. O štyri roky neskôr sme odchádzali do Prahy, znova sme teda zmenili bydlisko a očakávali sme prírastok do rodiny. Po

že by som s touto funkciou dostal do rúk aj nejakú svetskú moc. Mám naopak oveľa viac práce, ordinujem farárov, chodím do zborov, mám zodpovednosť za mnoho vecí, zastupujem cirkev na štátnej úrovni, v ekumenickej rade cirkvi a podobne. Vnímam to však tak, že som v prvom rade farár a chcem robiť farársku prácu, ktorá ma baví.

Aká je vaša spolupráca so sesterskou cirkvou na Slovensku? Aká je spolupráca v rámci ekumenickej rady cirkvi a aj s ostatnými cirkvami?

Sme plnoprávnymi členmi ekumenickej rady cirkvi a spolupracujeme aj s ostatnými cirkvami. Ťažko sa špecifikuje táto práca, lebo ekumenická rada cirkvi je inštitúcia, ktorá plní koordinačnú úlohu - koordinuje spoluprácu a diskusiu cirkvi. Keď treba obsadiť kaplánske miesta v armáde, v nemocniciach, vo väzniciach, vtedy sa cirkvi dohodnú, aký bude výber týchto ľudí. Potom je tu koordinácia vo vzťahu k médiám, napríklad naša cirkev má dvakrát do roka rozhlasové bohoslužby - priamy prenos z kostola. Tieto bohoslužby sú tiež rozdelené medzi cirkvi. Spolupracujeme aj na krajanskej báze na rôznych akciách, napríklad,

mohlo fungovať. Najbližšie stretnutie má byť na začiatku budúceho roka v Rumunsku. Okrem toho by sme chceli aj pre deti zorganizovať výlet do Rumunsku...

Čo považujete za najväčšie úspechy za uplynulých šesť rokov?

Vnímam celú svoju prácu ako službu. Do vecí, čo sa podarilo, musí dať človek energiu, musí mať premyslené, ako to bude fungovať, urobiť si víziu aj pre cirkev, aj pre slovenský zbor. Je na to veľmi potrebné Božie požehnanie, ktoré musí prísť. Prvé dva roky sme stanovovali vízie, ako cirkev má pracovať, bolo treba aj s cirkevníkmi o tej vízii diskutovať. Niektorí ju prijali, niektorí mali v niečom aj inú predstavu. Každopádne, prvoradou úlohou cirkvi je pracovať misijne, čo sa, myslím si, aj zakladaním nových zborov darí.

Čo považujete za kľúčový dôvod prečo byť luteránom?

Na to, aby bol človek spasený a aby ho mal Boh rád, určite nemusí byť človek luteránom. Naše kresťanské pohľady a viera sú však v mnohom určované rodinnou tradíciou, tým, ako ho rodičia vedú, kde ho dajú pokrstiť. Človek to môže dostať ako dar od rodičov.

troch ďalších rokoch prišla na svet naša druhá dcéra.

Vaše pôsobenie v Prahe je zaujímavé tým, že ste samostatná cirkev, tým pádom ste sa vy stali aj hlavou cirkvi. Čo vás v Prahe čakalo, čo vás prekvapilo, čo ste očakávali?

Do Prahy som nastupoval ako farár slovenského zboru. Mojm prvoradým cieľom bolo byť farárom, pracovať s ľuďmi na úrovni cirkevného zboru. Keď som však nastúpil do Prahy, tak štatút cirkvi, pod ktorú patrí slovenský zbor, hovoril, že farár najväčšieho zboru je i superintendentom, vtedy ešte cirkevným správcem celej cirkvi. To bol fakt, ktorý som musel prijať. Od roku 2004 som sa tak stal aj správcem cirkvi. Medzičasom sme zmenili cirkevný štatút, podľa ktorého musí byť človek do tejto funkcie volený. Zmenil sa aj názov na superintendenta, čo je staré luteránske pomenovanie seniora, biskupa, predstaveného cirkvi. V luteránskych cirkvách však platí pravidlo „primus inter parem“, teda biskup alebo superintendent sú rovní farárovi ako brat medzi bratmi. Dokonca by sa dalo povedať, že najdôležitejšia je u nás pozícia farára, pretože aj predstavený cirkvi je v prvom rade farár, ktorý hlása základné Božie pravdy, ktorý má od Boha cez cirkev moc odpúšťať hriechy. Superintendent je teda farárom svojich farárov, dbá na čisté učenie cirkvi a stará sa o cirkev. Nikdy som si nemyslel a nemal som pocit,

keď s ďalšími slovenskými farármi v Prahe organizujeme každoročnú „Modlitbu za vlasť“ atď. Čo sa týka vzťahu so Slovenskom, aj napriek rozdeleniu republiky a teda aj zboru, zostali sme duchovne stále spojení, používame slovenskú liturgiu, chodia k nám ľudia zo Slovenska, prizývame ich k rôznym projektom - napríklad sme organizovali konferenciu slovenských farárov, ktorí pôsobili v zahraničí, rozbehli sme prácu nového zboru v Brne. Cítíme sa byť duchovne napojení na túto cirkev.

V Prahe ste usporiadali aj konferenciu slovenských evanjelických farárov zo zahraničia. Bolo to prvé historické podujatie svojho druhu - aké máte ďalšie plány v tomto smere?

Myšlienka bola stretávať sa každé tri roky. Keď sme o tom s pánom farárom Dušanom Tóthom z Kanady hovorili, chceli sme, aby sme sa stretli, spoznali sa, vymenili si skúsenosti, aby sme začali spoločne komunikovať o tom, ako si byť navzájom prospešní, ako môžeme prácu zvládnuť, ako môžeme vytvoriť nové cirkevné zbory v zahraničí. Myšlienka bola veľmi dobre prijatá a rozhodli sme sa založiť združenie farárov, respektíve slovenských cirkevných zborov v zahraničí, ktoré budú kooperovať a pomáhať si navzájom, založia novú finančnú základinu a tiež nové cirkevné zbory. Už mám na stole základnú štruktúru, ako by to

Pre mňa osobne je luteránska viera prítlačivá tým, že je vo svojej postate demokratická, založená na Písme svätom. Ako farár sa snažím hĺbku i šírku, prítlačivosť a krásu tejto viery podávať ľuďom i ďalej. Je však samozrejme dôležité akceptovať aj iné viery, nemyslieť si, že len tá naša vedie k spaseniu.

A malá štatistika na záver?

V súčasnosti v Prahe existuje Slovenský evanjelický zbor a. v. v ČR, český zbor i po anglicky hovoriaci zbor. V Plzni máme český, nedávno začal fungovať aj slovenský, a čo považujem za dôležité je, že pán farár začal pôsobiť aj mimo Plzne. V Brne máme zatiaľ jednu kazateľskú stanicu, tá bude čoskoro posilnená. Chceme rozdeliť pôsobenie na po česky a po slovensky hovoriacich veriaciach. Ďalšiu prácu sme začali v Českých Budějoviciach, tam sa už uskutočňujú bohoslužby - to je tiež kazateľská stanica. Kazateľské stanice musíme upevniť, aby sa z nich postupne stali cirkevné zbory. Ďalej chceme pokračovať do západných Čiech, pretože po vysídlení Nemcov sa do tejto oblasti dostalo veľa slovenských evanjelikov, vrátane mnohých Slovákov z Dolnej zeme. Podľa sčítania ľudu z roku 2001 má naša cirkev 15 900 členov. Fluktuácia je však veľká, presný počet sa preto nedá určiť. Pozitívne však je, že máme výrazne viac krstov a sobášov ako pohrebov. Na Slovensku je to skôr naopak.

Zahraniční Slováci a slovenčina

Ministerstvo školstva Slovenskej republiky plánuje vypracovať efektívny mechanizmus pre nepovinnú výučbu slovenského jazyka v konkrétnych komunitách Slovákov žijúcich v zahraničí. Vyplýva to z návrhu programu štátnej politiky starostlivosti o Slovákov žijúcich v zahraničí na rok 2010. Štát plánuje zvýšiť pomoc v mimoškolskej výučbe slovenčiny napríklad aj poskytovaním dotácií na krytie nájomného v priestoroch využívaných na výučbu. Naďalej bude rezort zabezpečovať vysielanie ako aj materiálne zabezpečenie hosťujúcich učiteľov na školách krajanov a lektorov slovenského jazyka na slovenských lektorátoch v zahraničí. V súčasnosti ministerstvo preveruje možnosti a podmienky prípadného vyslania učiteľov do krajín, v ktorých hrozí definitívna jazyková asimilácia a pretrvávajúci záujem o vyučovanie slovenčiny a do ktorých sa doteraz učiteľia nevysielali.

Práve v budúcom roku by mal rezort dokončiť i prípravu analýzy aktuálneho stavu slovenského školstva a vzdelávania v slovenčine v zahraničí. V pláne na ďalší rok je tiež novelizácia zákona o Slovákoch žijúcich v zahraničí a príprava zavedenia elektronickej volby spoza hraníc. Významná časť plánov na rok

2010 sa týka poskytovania štipendií vlády v rámci rozvojovej pomoci SR zahraničným študentom z rozvojových krajín a Slovákom žijúcim v zahraničí na roky 2010 - 2013. Grantový systém by mal podporiť aktivity Slovákov za hranicami sumou 1,328 milióna eur. Na podporu slovenskej menšiny žijúcej v Maďarsku pôjde v budúcom roku 99 581 eur. Štátna podpora bude putovať i na vypracovanie doplnkovej a lexikálnej literatúry a učebných pomôcok pre krajské komunity, ďalej na výskum súčasnej migrácie Slovákov do jednotlivých krajín či vydavateľské aktivity slovenských spolkov a vydavateľstiev v zahraničí.

V roku 2010 by mali pokračovať v rámci celoživotného vzdelávania odborné-metodické kurzy pedagogických pracovníkov, striedavo v zahraničí a v Slovenskej republike. Rezort školstva v spolupráci s Centrom ďalšieho vzdelávania Univerzity Komenského v Bratislave navyše pripraví Pedagogické fórum ON-LINE, prostredníctvom ktorého budú môcť pedagógovia zo škôl s vyučovacím jazykom slovenským počas celého roka vzájomne komunikovať. Ministerstvo tak chce vytvoriť podmienky na zlepšenie prechodu detí zo zahraničných škôl na školy v Slovenskej republike,

pomoc pri práci s talentovanými deťmi a na podporu pre zostávajúce deti. Celoročná dostupnosť kurzu slovenského jazyka pre začiatočníkov diaľančnou formou bude naďalej zabezpečovaná prostredníctvom portálu www.e-slovak.sk.

(ta)

Slovák najlepším barmanom na svete

Vladimír Baňák z Pezinka sa stal v Berlíne majstrom sveta v príprave koktailov v „klasikkej kategórii“, informovali agentúry Bloomberg a AFP. Barman vyhral súťaž so svojím drinkom „Sweet Road (Sladká cesta)“. Klasická kategória je viac o chuti drinku, zatiaľ čo dôležitejšia súťaž „najväčší talent“ je viac o žonglovaní. Baňákov koktail je sacharínovým mixom malinovej vodky, čiernych ribezlí, čerešní v sirupe, vanilky a smotany ozdobený kakaovým práškom. Jeho koktail roka sa bude podávať aj na otváraní budúcoročných majstrovstiev sveta barmanov, ktoré sa uskutočnia v Singapure, povedal prezident Medzinárodnej asociácie barmanov Derek Lee. Vladimír Baňák reprezentoval Slovensko už na mnohých medzinárodných súťažiach.

V dôležitejšej kategórii najväčší talent si trofej odniesol Gianluigi Bosco reprezentujúci Britániu. Jeho koktail „Absolutley Rocking“ je pripravený z manga a jablkového džúsu, vodky, vanilky a citrónu prizdobený limetkou, jablkom a červenou ribezľou. V tejto kategórii musí barman za päť minút pripraviť tri svoje drinky a stráviť viac času žonglovaním než miešaním. „Najvyššia cena však nie je iba vecou prestíže,“ povedal agentúre Bloomberg Bernhard Stoehr, šéf nemeckých barmanov, „víťazi musia robiť veľa reklamných kampaní a sú veľmi žiadaní.“ Keďže ide viac o žonglovanie než miešanie, súťaž je skôr športom ako degustátorskou udalosťou. Napríklad nemecký reprezentant Levent Yilmaz sa nedostal do najvyššej trojky kvôli zraneniu pleca. V minulosti zvíťazil dvakrát.

(bo)

Adopcie kenských detí

Presne sto detí z kenského Nairobi má svojich adoptívnych rodičov zo Slovenska. Mesačne im sponzori

posielajú 20 eur, ktoré pokrývajú mesačné výdavky na jedlo, oblečenie, zdravotnú starostlivosť, hygienu a školské potreby. Od donorov sa očakáva, že budú s deťmi komunikovať aj prostredníctvom listov. Projekt sa volá Malaika (po swahilsky anjel). Ešte päťdesiat chlapcov čaká na sponzorov. Povedala to projektová manažérka Alena Milosavljevič. Nádejní donori sa prihlásia na e-mailovej adrese

malaika@integra.sk a z nadácie im následne pošlú poštou dotazník. V ňom vyplnia údaje o sebe, ale aj o dieťati, ktoré by si chceli adoptovať. Stáva sa, že si dieťa adoptujú rodiny s deťmi, ktoré si s malými Afričanmi neskôr dopisujú. Záujem o adopciu však majú aj mladé ženy a dôchodcovia.

Detský domov Childrens Garden - Detská záhrada v Nairobi - založil Moses Ndungu a jeho manželka Silvia. Moses, ktorý sám vyrástol v ťažkých podmienkach, začal s desiatimi deťmi pod stromami, bez budovy. V domove je v súčasnosti 150 detí vo veku tri až dvadsať rokov. Jeho súčasťou je aj škola, ktorá poskytuje vzdelanie aj pre ďalšie deti mimo domova. I vďaka škole sponzoruje nadácia v Keni 320 detí, z toho 23 chodí na strednú školu.

Viac informácií je zverejnených na internetových stránkach www.integra.sk, www.sancavyrast.sk a www.malaika.sk. (si)

Za Andrejom Šilanom

Vo veku nedožitých 79 rokov zomrel 3. augusta divadelný a filmový herec Andrej Šilan.

Jeho dlhoročná umelecká kariéra bola spojená s činohrou Divadla Jonáša Záborského v Prešove, kam prišiel v roku 1955. Predtým pôsobil v divadlách vo Zvolene a Martine. Slovenskí diváci si ho najviac pamätajú z dvojdielnej kultovej komédie Juraja

Jakubiska „Nevera po slovensky“, kde hral jedného z troch záletníkov, Hurdiša.

V Divadle Jonáša Záborského ho režiséri pre jeho sympatický vzhľad dlho obsadzovali do postáv milovníkov. Neskôr sa presadil v charakterovo aj typovo značne rôznorodých úlohách. Nebol mu cudzí ani komediálny a veseloherný žáner.

Jeho poslednou premiérou bola vo februári 2008 Gogoľova „Ženba“, kde ho do postavy nápadníka pani Agáty Aňučkina obsadil režisér Svetozár Sprušanský. V tejto úlohe sa naposledy predstavil na javisku ešte v júni tohto roku. Divadlo Jonáša Záborského chcelo 6. septembra týmto titulom zahájiť aj nastávajúcu divadelnú sezónu. Andrej Šilan si zahral aj vo filmoch „Pásla kone na betóne“, „Poéma o svedomí I., II.“, „Komunisté“, „Hľadači svetla“ a „Pokorené rieky“.

Andrej Šilan sa narodil na poľskej strane Tatier 16. septembra 1930 v Jurgówe. So svojím o rok starším bratom Jánom, známym hercom a režisérom, dlho spoločne pôsobili v prešovskom divadle.

(si)

Narodil sa 16. novembra 1835 v skromných časoch a v skromnom prostredí. V takýchto pomeroch bola rodina jeho otca Mateja Korauscha, roľníka a príležitostného tesára a staviteľa, a jeho matky Kataríny, rodenej Fillovej, považovaná za zámožnú. Ludovú školu ukončil v Kremnici potom, čo jej tretí ročník navštevoval v Martine a prvé dve triedy v rodnej Valči. Po nej nasledovalo štúdium na piaristických gymnáziách v Banskej Štiavnici a vo Vacove. Maturoval s vyznamenaním na piaristickom gymnáziu v Nitre, ktorého riaditeľom bol známy pedagóg Dr. Ferdinand Luter.

Prírodovedné nadanie, sprevádzané záľubou v matematike a chémii, priviedlo mladého maturanta k štúdiu baníctva na vtedy vychýrenej banickej vysokej škole v Banskej Štiavnici. Bol študentom v čase jej najväčšieho ohlasu, predtým než bola nemčina ako vyučovací jazyk nahradená maďarčinou a ešte vyučovali na nej nemeckí a rakúski profesori.

Okrem spomienok jeho dcér, najmä najmladšej Heleny, sa nezachovali žiadne jednoznačné doklady o ambíciách mladého Korauša. Je preto ťažko usudzovať o príčine jeho rozhodnutia opustiť pred posledným ročníkom úspešné štúdium banského inžinierstva. O to viac, že sa to stalo náhle, po náhodnom stretnutí s bývalým spolužiakom Tauberom, Kremničanom, ktorý už predtým opustil Banskú Štiavnicu. On v čase ich stretnutia už študoval vo Viedni, na Jozefíne, vtedy už prestížnej vojenskej lekárskej vysokej škole, založenej cisárom Jozefom II.

Dcéra Dr. Korauša Helena, aj jeho rovesníci a kolegovia hovoria o človeku nadanom, pokornom, pracovitom, striedmom, veľmi skromnom, tolerantnom a dobrosrdečnom. Hlbšie úvahy o jeho osobnosti a o nekompromisnom správaní sa v dospelom veku by preto skôr viedli k úsudku, že Dr. Korauš, síce pokorný a tolerantný, nebol človekom submisívnym. Je preto viac než pravdepodobné, že naopak cielavedome a seabavedome hľadal svoje životné poslanie. A že ho napriek, alebo dokonca v zhode so svojím záujmom o prírodné vedy našiel skôr v interakcii s človekom a so spoločnosťou, než narábaním s neživou prírodou pomocou technických prostriedkov tej doby. Nedá sa, prirodzene, vylúčiť ani motivácia nadpriemerného spoločenského postavenia a hmotného polozenia, ktoré dôstojnícky stav s lekárskou kvalifikáciou v monarchii zaručoval. V takom prípade je ale jeho neskoršie rozhodnutie zameniť toto postavenie za post zle plateného, oficiálnymi inštitúciami a privilegovanou časťou spoločnosti skôr odstrkovaného slovenského učiteľa, znakom ešte vyššej osobnej obete.

Dvanásť semestrov usilovného štúdia na Jozefíne prinieslo spravodlivý výsledok. Všetky rigoróza zložil s výsledkom „vorzuglich“. Zvlášť úspešný bol v štúdiu fyziológie, za čo mu zvláštnu pozornosť venoval jeho profesor Engel. Túto skutočnosť si podľa spomienok jeho dcéry pamätali aj jeho spolužiaci. Spomínali ju niekoľko rokov, v dobe, keď už bol Dr. Korauš plukovním lekárom v Sedmohradsku, či dokonca lekárom v Kláštore.

Po absolvovaní Jozefína v roku 1861 pracoval Dr. Korauš (vtedy ešte Korausch) ako vojenský lekár v nemocnici v Pešti (v Budíne). Po roku bol pridelený k jazdeckému pluku ulánov „Knieža Mennsdorf-Pouilly-Dietrichstein“. Pluk bol rozmiestnený najprv na Dolnej

Tretieho októbra roku 1869 bolo v Kláštore pod Znievom otvorené prvé slovenské katolícke gymnázium. Jedným z jeho učiteľov bol rodák z neďalekej Valče Dr. Matej Imrich Korauš. Trojročné účinkovanie na tomto, svojim spôsobom ojedinelom ústave a jeho činnosť lekára v Kláštore (aj po svojom rozhodnutí ministra uhorskej vlády Treforta zatvoriť gymnázium počnúc školským rokom 1874-75) zanechali stopy, na ktoré si ešte nedávno žijúci Kláštorčania a absolventi gymnázia zaspomínali s uznaním a vďakou. Dokumenty uložené v archíve Matice slovenskej a skromná pozostalosť v opatere potomkov Dr. Korauša svedčia o tom, že je hodno pamätať si jeho meno a dielo aj po tom, čo odišli poslední pamätníci...

Bez pravdivých dejín *niet národa*

Ilja Hilmer, pravnuke Mateja I. Korauša

zemi a neskôr v Sedmohradsku, Sighisoare, (vtedajšom Schäsburgu). Bol nasadený aj v taliansko-rakúskej vojne a účastnil sa tiež na bojoch v prusko-rakúskej vojne, v prehranom boji s veľkými stratami na rakúsko-uhorskej strane, pri Sadovej v roku 1866.

V Sedmohradsku sa mladý plukovník lekár zoznámil s Jozefínou Zielinski, dcérou poľského zemana, ktorý ako študent - účastník nevydareného protiruského povstania zutekal do Sedmohradska a tam sa oženil so sedmohradskou Nemkou Reginou Falkovou. S Jozefínou sa oženil v roku 1872, už v čase svojho pôsobenia v Kláštore pod Znievom.

Na jar roku 1871 zasiahla do jeho života ďalšia náhoda, keď sa počas dovolenky u svojich rodičov vo Valči zoznámil s riaditeľom kláštorského katolíckeho patronátneho gymnázia, s katolíckym kňazom a národovcom Martinom Čulenom. Dovtedy mal Dr. Korauš, vzdialený od slovenského prostredia, zrejme málo informácií o vtedy už pomerne systematických snahách slovenských národovcov. V žiadnom prípade ale nie je možné pochybovať o jeho vedomí príslušnosti k slovenskému. Toto si odnášal už ako mládenec z valčianskeho prostredia a nakoniec aj z rodičovského domu. Dokázal ho svojim ďalším radikálnym rozhodnutím, ktoré od základu zmenilo jeho život. Podľa všetkého bez zdĺhavého váhania súhlasil s Čulenovým prianím, nechal sa „preložiť do rezervy“ a počnúc nasledujúcim školským rokom už vyučoval chémiu, počty, biológiu, telovedu a fyziku.

Znievske gymnázium získalo v ňom jedného z najlepších učiteľov. Po zrušení gymnázia mu M. Čulen vydáva toto dobrozdanie: „Dr. Korauš za tri úplné roky učbársky úrad nepretržite zastupoval, vynikajúc vo všetkom, čo sa k výučbe a výchove žiakov požaduje... Predmety prednášal základne, jasne, živo a lákavo s najlepším výsledkom. V spravovaní kázně bol vládny, prívetivý a dobrotivý, ale i rázny, bol milovaným učiteľom a súdruhom.“ Žiak znievskeho gymnázia, spisovateľ Anton Bialek dodal: „Priama, vojenská príroda, dobrého srdca - mäkký i prísny... A vedel vychovávať. Žiadal priamosť, otvorenosť, určitosť od žiakov. Až vtedy som porozumel, čo v tomto mužovi vrelo, čo ho pohlo zaujať miesto učbára na znievskom gymnáziu - teda na stratenej varte...“

Dr. Korauš bol jedným z najúspešnejších aj najvzdelanejších profesorov gymnázia. V situácii absolútneho nedostatku učebných pomôcok, najmä učebníc, píše učebné texty - „rukopisné učebnice“ a pripravuje učebnice biológie a telovedy, ktoré sa bohužiaľ nevydali. Mudr. Miloš Štilla píše v publikácii, ktorú citujem v ďalšom odstavci: „Vynikajúce výchovno-vyučovacie výsledky mohli znievske gymnázium dosiahnuť jedine tým, že sa Čulenovi podarilo utvoriť profesorský zbor z odborne a národne uvedomelých profesorov. Bol tu

Zachej... dr. Korauš, špecialista a naslovovzatý odborník v prírodných vedách...”

Aby bola hodnota týchto dobrozdani zreteľná, hodí sa dodať, že znievske gymnázium bolo v tom čase navzdory jeho krátkemu trvaní jedným z najlepších vzdelávacích ústavov svojho druhu v Uhorsku. Vďaka za to v prvom rade mimoriadnemu úsilíu, vzdelaniu a bohatým pedagogickým skúsenostiam faktického zakladateľa, kňaza Martina Čulena. Priamym a nespochybniteľným dôkazom sú výsledky niekoľkých vyšetrovaní, vedených uhorskými štátnymi dozornými úradmi. Vysokí úradníci, komisie zriadené zvlášť za účelom šetrenia oprávnenosti udaní a podozrení pochádzajúcich z radov šovinistickej maďarskej, ale aj maďarónskej inteligencie, biskup Ipolyi a napokon aj sám minister školstva dochádzali opakovane k veľmi kladným hodnoteniam úrovne výučby: „Čo do výučby zaslúži si ústav všeobecnú pochvalu...” (Správa z komisionálnej preverky vedenej vrchným školským inšpektorom Bartonom v dňoch 6. až 16.5.1874). „Teším sa páni, že vám musím zalichotiť a povedať, že takého gymnáziá ako je vaše niet ani v čisto maďarských mestách a poviem to aj pánu ministriovi - a ak bude treba aj na sneme budem zastávať túto svoju mienku.“ (Prejav štátneho sekretára Gedeona Tanárkyho na záverečnom rokovaní s profesorským zborom, ktoré zvolal spolu s ministerským radcom Fr. Mészárosom. Obaja viedli už mesiac po Bartonovi vyšetrovania nových udaní, mimo iného o Bartonovej zaujatosti v prospech gymnáziá. Oba citované údaje sú prevzaté z knihy Mudr. Miloša Štilla Znievske gymnázium, Stredoslovenské vydavateľstvo, r. 1966).

Dr. Korauš bol muž vzácneho charakteru, oddaný myšlienke nezištnej pomoci národu v časoch, keď to národ najviac potrebuje, ale tiež v čase, keď to už mohlo prinášať ovocie. Dosvedčil to nielen tým, že sa vzdal, pre chudobného Slováka, v tom čase skvostnej kariéry vojenského lekára a zamenil ju za biedne odmeňovaný post profesora neštátneho gymnáziá. To vtedy ešte nemalo ani štatút verejnoprávnosti, („právo verejnosti“ získalo až 22. 7. 1872), čo znamenalo, že nielen žiaci, ale aj učitelia nemohli počítať so zábezpekami, ktoré inak - iným dávala služba v ustanovizni s touto klauzulou. Takúto obeť prinášajú len muži, ktorí vysoko presiahnu morálny štandard doby. Dr. Korauš bol takým mužom bezpochyby aj preto, lebo to nebola jediná služba národu, ktorú nezištne plnil. Po zrušení kláštorského gymnáziá zostal ako jediný z učiteľov v Kláštore pod Znievom. Dnes by sme povedali, že si otvoril lekársku prax. Tak vzletne by sa to dalo nazvať aj vtedy, keby bol pre svoje pôsobenie lekára zvolil bohaté mestské prostredie, z hľadiska príjmov aj z hľadiska spoločenského primeranejšie jeho vzdelaniu a kvalifikácii.

Mohol to urobiť napriek tomu, že sa exponoval v prospech slovenského národa a bol spolu s Čulenom maďarskými šovinistami a novinami označovaný za najzarytejšieho Slováka a pansláva na kláštorskom gymnáziu. Neprekročil totiž, rovnako ako ani samotné gymnázium neprekračovalo hranice lojalít k uhorskému štátu. Bolo to na vtedajšiu dobu viac-menej prirodzené. Vlastenectvo sa síce začínalo národným povedomím a oprávnenou, ale najmä prirodzenou snahou vzdelaných Slovákov eliminovať duchovnú

Ime	Dátum	Miesto	Podpis
Anna	1846	...	...
Mária	1848	...	...
Anna	1850	...	...
Mária	1852	...	...
Anna	1854	...	...
Mária	1856	...	...
Anna	1858	...	...
Mária	1860	...	...
Anna	1862	...	...
Mária	1864	...	...
Anna	1866	...	...
Mária	1868	...	...
Anna	1870	...	...
Mária	1872	...	...
Anna	1874	...	...

aj materiálnu biedu národa, (na cca 2,5 miliónovom Slovensku bolo podľa oblastí 25 až 70 percent analphabetov), pokračovalo úsilím málopočetnej slovenskej inteligencie dosiahnuť pre národ rovnoprávnosť najmä v oblasti vzdelania, ale celkom iste vtedy ešte nekončilo snahami o samostatnosť, ani o autonómiu. A už vôbec nebolo možné brať vážne vykonštruované a falošné obvinenia z rozvracania uhorského štátu. Sám Dr. Korauš bol vzdelaný a rozhladený v nemeckom kultúrnom priestore a do konca života nosil uniformu rakúsko-uhorského dôstojníka. Celkom iste teda neboli prekážky, ktoré by mu po skončení profesúry znemožnili lekársku prax v bohatšom a kultivovanejšom prostredí.

Naviac bol ako lekár známy doma aj v zahraničí svojimi úspechmi pri boji s choleroou. V sedemdesiatych rokoch 19. storočia sa dočkal mimoriadneho úspechu vďaka tomu, že už poznal príčinu tejto choroby. S touto zhubnou chorobou zápasil v Znieve a v okolí popri činnosti profesora. Podľa všetkého sa mu podarilo v krátkom čase epidémiu zložiť. O chorobe ako-takej a o prostriedkoch boja proti nej bohato publikoval. Minister Trefort pri stretnutí s profesormi gymnáziá v roku 1873 „oceníl statočnú obetavosť profesora gymnáziá dr. Korauša, ktorý zadarmo dlhé týždne bojoval proti cholere a úspešne ju v Znieve a na okolí likvidoval“ (Mudr. Miloš Štilla, Znievske gymnázium). Uhorské ministerstvo školstva mu 12. decembra toho istého roku za to isté posla d'akovný list. (Je iróniou osudu, že svojvôľa vtedajšej uhorskej administratívy, vyprovokovaná intrigami maďarskej tlače, zvolenského podžupana a tiež niektorými členmi profesorského zboru znievskeho maďarského učiteľského zboru dospela k tomu, že práve tento minister o rok neskôr bez zreteľného zákonného dôvodu, znenazdajky a proti očakávaniam profesorského zboru a slovenskej verejnosti zlikvidoval znievske gymnázium.)

Dr. Korauš dostal práve na základe úspechov v boji s choleroou od východopruského baróna Von der Recke ponuku na post vedúceho lekára v ústave pre výskum cholery v Rige. Neprijal ani tú. Ostal v Kláštore až do svojej smrti 27. októbra 1918, deň pred vznikom samostatného štátu.

Dr. Korauš patril k tým vzdelaným vlastencom, ktorí v tichosti pracovali pre chudobnú časť národa. Nezúčastnil sa systematicky a priamo na činnosti ani jednej z vtedy aktívnych slovenských politických skupín, martinských národnárov orientovaných na rokovania a prípadný kompromis s Viedňou a Novej strany orientovanej skôr na Pešť. Možno aj preto, lebo mu boli cudzie roztržky, ktoré oslabovali ich akcie. Celkom iste mu bol naopak blízky priateľský duch, ktorý vládol medzi profesormi gymnáziá.

Inak tomu bolo s jeho aktivitami publikačnými. Písal do slovenských novín články historické, prírodovedecké, národopisné a zdravotnícko-výchovné. Prednášal v znievskom kasíne, ktorého bol aj predsedom a tiež v okolitých obciach na podobné témy. Do dejín medicíny prispel v roku 1878 významnou prácou „Príspevok ku otázke a príčine cholery“. Zakrátko po zrušení gymnáziá bol preto dom Koraušovcov navštevovaný početnými priateľmi z radov slovenských aj českých intelektuálov tej doby. Patrili medzi nich najmä Andrej Kmet', Samo Cambel, Martin Kukučín, Pavol Mudroň, Andrej Halaša, český maliar Jaroslav Vešín, národopisec Fratišek Pastrnek...

Je zložité hodnotiť význam práce tohto vzdelaného vlastenca pre náš dnešok, rovnako ako je ťažké hodnotiť význam práce ktoréhokolvek z jeho súčasníkov a tiež tých, ktorí ich predchádzali, alebo prišli po nich. Racionálne sa zachováme, keď si tiež priznáme, že je všeobecne aj nemožné nájsť priamu, konkrétnu a vecnú súvislosť a účinky na náš dnešný život. Naopak, isté sú dve skutočnosti:

Nie je možné rozumne pochybovať o tom, že títo muži výrazne ovplyvnili osud a správanie sa tých, ktorých vychovávali, a že aj z tejto ich nenápadnej, skromne konanej práce pre národ dochádzalo v jeho živote ku zmenám k lepšiemu v tom najširšom zmysle slova. Je pritom múdre a tiež mimoriadne osožné mať na pamäti skutočnosť, že sa im to darilo (vo veľmi nepriaznivých časoch) len vďaka morálnej integrite, ktorá bola každému z nich vlastná.

Druhá skutočnosť - to je pre dnešok konkrétny, pozitívny a tiež zreteľne možný úžitok z poučenia o ich rozhodnutiach a o ich činoch. O úžitku možno samozrejme hovoriť len vtedy, keď budeme ľuďmi rovnako zodpovednými a keď budeme nachádzať v ich konaní, postojoch, prehrách a úspechoch jedinú možnú orientáciu pre naše dnešné správanie sa a rozhodnutia do budúcnosti. V takom prípade nám úžitok zaručí skutočnosť, že oni tak konali v čase, keď sa rodili dejiny národa. Ich reálna - skutočná, nie legendárna, bohužiaľ ešte aj dnes za skutočnosť vydávaná časť. (Táto naopak často a lacno zväzda k mnohým citom a k nedostatku triezveho uvažovania, nehovoriac o tom, že často slúži k zhubným manipuláciám.) S národom je to totiž rovnaké ako s pútnikom. Ak nemá neblúdiť, musí sa vedieť správne orientovať. A na to potrebuje vedieť, odkiaľ sa na púť vydal. To je príčina, ktorá má za následok nezvratnú, či sa nám to páči, alebo nie, aj fatálnu danosť: Bez pravdivých a reálnych dejín niet národa. Pretože národ nie je národom v plnom a pozitívnom zmysle slova, pokiaľ z neho nie je živé, súdržné, ale hlavne k zreteľnému a pozitívnemu cieľu napredujúce spoločenstvo. A práve taký cieľ možno dosiahnuť len vtedy, ak sa občas obzeráme späť.

Prešovská pivná galéria zorganizovala tento rok už 15. ročník medzinárodnej súťaže kresleného humoru s tematickým zameraním na obľúbený nápoj pod názvom Zlatý súdok 2009. Svojím spôsobom ojedinelé a mimoriadne atraktívne podujatie tento raz oslovilo nielen priaznivcov či konzumentov tohto lahodného moku, ale rovnako tých, ktorí sa do súťaže zapojili výlučne z hľadiska prezentácie svojráznych umeleckých výtvorov, umocnených osebitým vtipom a nápaditosťou.

Oficiálne vyhlásenie výsledkov hodnotenia odbornej poroty s medzinárodným zastúpením sa uskutočnilo 1. apríla 2009 pred budovou Šarišskej galérie na Hlavnej ulici v Prešove. Súčasťou slávnostného aktu bolo odovzdávanie cien z rúk konateľa súťaže, známeho prešovského karikaturistu Fedora Vica, za prítomnosti početných domácich a zahraničných hostí.

Jubilejný ročník výtvarného zápolenia sa niesol v znamení rekordného počtu 601 prác, ktoré zaslalo 226 autorov z 37 krajín sveta. O tohtoročný titul laureáta sa uchádzali umelci z Európy, Ameriky, Ázie, ba aj z ďalekej Austrálie. Navyše k vlaňajším autorom z Filipín, Južnej Kórey, Azerbajdžanu a Moldavska pribudli ďalšie diela z takých exotických krajín, akými je India či Indonézia. Najviac prihlásených prác už

Jubilejný zlatý súdok

tradične prišlo zo Slovenska, ale tiež z Číny, po ktorej nasledovali výtvarníci z Čiech a Turecka.

Predsedom odbornej poroty bol minuloročný víťaz súťaže, poľský karikaturista Henryk Cebula. Komisiu jednoznačne najviac zaujala kolorovaná perokresba od bulharského umelca Valentina Georgieva, za ktorú mu bola udelená hlavná cena Grand Prix. Nakoľko autor práve v tom čase otváral výstavu v Bruseli, osobne je prevzala zástupkyňa riaditeľky Bulharského kultúrneho inštitútu v Bratislave Ľudmila Kotarova. Aj ďalšie tri miesta vo forme malých Zlatých súdokov putovali do zahraničia. Prvú cenu si odniesol Miroslav Mrázek z Českej republiky a na druhej pozícii sa umiestnil jeho krajan Jan Hrubý. Tretiu priečku obsadil Poliak Tomáš Król. Všetci ocenení získali finančné odmeny v hodnote od 500 do 100 eur.

Okrem dominantných umiestnení si ďalších sedem výtvarníkov odnieslo zvláštne ceny, ktoré venovali spoluorganizátori súťaže a Bulharský kultúrny inštitút spolu so sponzorom podujatia. Najlepší slovenský autor

už tradične získal cenu Igora Ševčíka. Na prekvapenie skúsených aktérov bol tentoraz ňou poctený iba 18-ročný Košičan Lukáš Cehlár.

Kultúrno-spoločenské podujatie v metropole Šariša vyvrcholilo vernisážou excelentných prác, ktorá sa uskutočnila priamo v priestoroch Šarišskej galérie. Takmer 250 originálnych výtvorov kresleného humoru z dielni štyroch svetadielov takto obohacovalo záujemcov z radov širokej verejnosti o vysokohodnotný umelecký zážitok.

Tamara Hrabková

Ikonopisec Vladimír Seman

Koncom augusta sa dožil významného životného jubilea 75. rokov známy zemplínsky ikonopisec, maliar a neprofesionálny výtvarník Vladimír Seman starší z Novosadu.

Pre jeho tvorbu je príznačný romantizujúci prístup k zobrazovaniu skutočnosti. Venuje sa hlavne krajino-malbe, stvárňujúc pokojné, tiché zákutia i malebné prírodné scenérie rodného kraja i iných regiónov Slovenska, zátišiam, ale aj sakrálnej a ikonopiseckej tvorbe. Dominujú sgrafitá realizované v obciach Zeplína ako

sú Kašov, Veľaty, Slivník, Lastovce, Brezina, Novosad, Trhovište, Zemplínska Široká, Hatalov, Mokrý Lúka, Pusté Čemerné, Plechotice a Trnava nad Laborcom i monumentálne sakrálne malby v domoch smútku v Zemplinskom Jastrabí, v Hrčeli, vo Veľatoch, v Kašove, v Dargove a vo Vyšnej Myšli. Na výstavách v rámci

podujatia Kristus - nádej Európy v Poľsku, v Českej republike a na Slovensku vystavil aj jeho obraz spolupatróni Európy - Sv. Andrej Svorad a Benedikt. V roku 1999 získal certifikát z ikonopiseckej školy a so spolkom ikonopiscov, ktorý združuje viac ako 160 členov, vystavoval u nás i v zahraničí. V jeho ikonopiseckej tvorbe nachádzame neobyzantskú tradíciu ovplyvnenú západnými prvkami, stvárňuje ikony napísané ikonopiscami 18.-19. storočia so zreteľnými vplyvmi baroka. Od roku 2002 je každoročným účastníkom na celoštátnej súťaži neprofesionálnej výtvarnej tvorby Výtvarné spektrum. Pravidelne sa zúčastňuje na plenéroch neprofesionálnej výtvarnej tvorby (Biele vody-Hriňová, Látky-Polianky, Kráľovský Chlmec). Vystavuje samostatne na východnom Slovensku v Košiciach, v Trebišove, v Michalovciach a inde i na kolektívnych výstavách.

V roku 2004 mu generálny riaditeľ Národného osvetového centra udelil Medailu D. G. Licharda. V roku 2005 dostal cenu od košického župana za výrazný podiel na rozvoji umeleckých aktivít v oblasti neprofesionálnej výtvarnej tvorby.

Napísal ikonu sestry Sárý Salkaházi zo Spoločnosti sociálnych sestier, ktorá pochádza z Košíc a ktorú 17. septembra 2006 blahorečil v Dóme sv. Štefana v Budapešti primas Peter kardinál Erdő. Krédo sestry Sárý Alleluia! Ecce ego, mitte me! (Hľa, tu som, pošli mňa!) po stranách lemujú dva symboly - holubica ako symbol Spoločnosti sociálnych sestier, a most, pod ktorým ju zastrelili. Sestra Sára nemá na ikone okuliare, pretože v duchu východnej kresťanskej tradície sú svätci na ikonách znázornení v nebeskom, oslávenom tele bez chorôb a telesných nedostatkov.

Anna Papiežová

Po mnohoročnom vytúženom európskom vyvrholení vstúpila tohtoročná Smetanova Litomyšl do druhého polstoročia. Medzinárodný festival dostal nové dimenzie a musí sa okrem národných záujmov svižne prispôbovať európskym trendom a zvyklostiam, aby stačil konkurovať ustáleným a rokmi pestovaným zahraničným slávnostiam. Nebude to ľahké. Nový realizačný tím ľudí festivalu sa rozrástol, širšia skladba svetového programu sa stala pravidlom, opery nebudú jedinou oblasťou hudobnej ponuky, ustáli sa prezentácia popredných zahraničných umelcov. Každý rok musí v programoch zaznieť niečo nové, skutočne súčasné.

V Smetanovej Litomyšli sa objavili tri ženy-tvorkyne, ktoré na obohatenie festivalu spontánne ponúkli svoje pôvodné nové diela. Skladateľka maďarsko-slovenského pôvodu, dnes už renomovaná autorka archaického oratória o Mojžišovi, pôvodným povoláním lekárka z hudobnej rodiny, ktorá si po odbornom vzdelaní ako životné poslanie zvolila kompozíciu, sa nečakane presadila v medzinárodnom hudobnom rámci a svoje prvé skladateľské úspechy zbiera zatiaľ prevažne v rozhlasových reláciách. Jej hudobná inteligencia sa prejavuje podobne ako u Mozarta v skladbách na objednávku, kde sa presadila svojim inštrumentálnym talentom. Skladby od dosiaľ málo známej hudobnej autorky Sylvie Bodorovej sa už aj u nás stávajú postupne pojmom, zatiaľ čo v zahraničných odborných kruhoch zazneli už dávnejšie.

Novým, pozoruhodným skladateľským dielom „Orbis pictus“ obohatila litomyšľiansky medzinárodný festival Zuzana Lapčíková, ktorú poznáme ako virtuóznou čembalistku, osobitú speváčku a taktiež odvážnu autorku multižánrových projektov, v ktorých spája ľudovú pieseň s umelou improvizáciou, hlavne hrou na cimbal. Univerzitne vzdelaná hudobníčka a mnohostranná sólistka, ktorá získala teoretické a praktické skúsenosti u svojich starších kolegov a muzikantských praktikov, preukázala svoju otvorenosť voči umelým hudobným prúdom starších štýlových generácií, prepojila ich s nosnými prvkami súčasného

Tri objavy litomyšľianskeho festivalu

čítania a inšpirácia ju dovedla až k hudobnej realizácii klasického diela Jána Ámosa Komenského. Zo svojrázneho sólového, zborového a filharmonického útvaru vzniklo celkom neobvyklé koncertné číslo, s akým sa nikde nestretne. Spolupracovala na ňom i skupina slovenských interpretov.

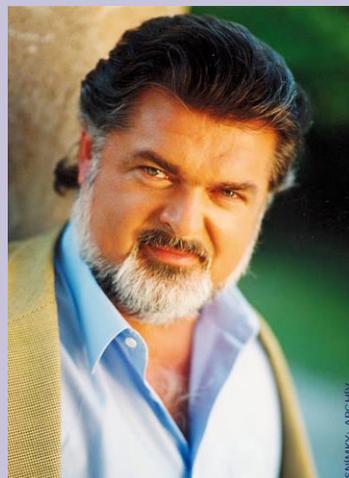
Ako vrcholný hosť a interpretačná perla sa po dvanástich rokoch vrátila do Smetanovej Litomyšle svetoznáma speváčka Magdalena Kožená. Desiatky závideniahodných zahraničných uznaní dávali

tušiť umelecký výkon, aký si právom litomyšľiansky hudobný festival zaslúži. Prekvapením bolo komorné a interpretačne úchvatné vystúpenie umelkyne, ktorá si vo svojom originálnom projekte vybrala súbor talianskych a španielskych piesňových a operných diel, z ktorých chce na budúci rok so sprievodom svojho komorného súboru Prirate Musicke nahráť hudobný nosič. Pocta hodná úcty k jej brnianskym a bratislavským krajanom.

Jiří Vitula

Peter Dvorský ako moravský hudobný veľmož

Takmer tri storočia sa juhozápadná Morava pýšila hudobnými osobnosťami z Viedne a pridružených rakúskych hudobných centier, odkiaľ ich expedovala do známych moravských, českých a slovenských zámokských sídel ako vzácny hudobný tovar. Nejedna skladateľská či súborová umelecká klan sa tak

hviezdu Georginu von Benza s ohnivými inšpiráciami na Vivaldiho skladby, ktoré zaspievala spolu so znovuzrodeným moravským zámokským veľmožom.

mohol zakoreniť a rozvíjať k vzájomnému umeleckému prospechu v našej vlasti. Spomeňme napríklad len šľachtické sídla Jaroměřice nad Rokytnou, Hradec nad Moravicí alebo Dolná Krupá na Slovensku, ktoré zohrali významnú úlohu v živote a tvorbe W. A. Mozarta a L. van Beethovena. Dnes máme pochopiteľne iných zámokských pánov a odlišne vnímajúce publikum. Ale vzťah a láska k hudobnému umeniu sa v odlišných podobách preniesli až do dnešných dní. Dosvedčuje nám to zaiste niekoľko vzácných večerov v rámci kúzelných podujatí medzinárodného a speváckeho cyklu na medzinárodnom festivale Petra Dvorského v Jaroměřiciach n. R., v Telči a v Dalešiciach, kde sa v auguste zišli priatelia a spolupracovníci chýrneho slovenského tenoristu, dnes navyše riaditeľa Košickej opery, ktorý starostlivo rozdáva svoje umelecké požiadavky a skúsenosti z operných scén. Peter Dvorský, podobne ako jeho umeleckí predchodcovia, pozval na vybrané koncertné scény filharmonické telesá, brniansky filharmonický zbor i najlepší slovenský súbor Fragile a capella Group, kvarteto Jany Koubkovej, Boom Band so sopranistkou Evou Urbanovou a maďarskú opernú hviezdou Georginu von Benza s ohnivými inšpiráciami na Vivaldiho skladby, ktoré zaspievala spolu so znovuzrodeným moravským zámokským veľmožom. (jv)

35 rokov Bratislavských jazzových dní

Bratislavské jazzové dni oslávia v októbri jubileum, v dňoch 23. až 25. októbra sa uskutoční už 35. ročník tohto v súčasnosti najstaršieho a najväčšieho medzinárodného hudobného podujatia na Slovensku.

Aj tento rok pripravili organizátori mimoriadnu ponuku svetových interpretov pre milovníkov klasického džezu, funky aj souljazzu. Headlinerom prvého dňa

bude americká formácia Steve Gadd & Friends. Rodák z amerického Rochestru Steve Gadd (1945) je jedným z najvlývnejších a najlepších hráčov na bicie nástroje v džezovej histórii. Už ako 11-ročný supertalent vystupoval v džezových kluboch, na bicie hral aj počas vojenskej služby. Nahrával a kon-

certoval s mnohými osobnosťami americkej hudobnej scény, ku ktorým patrí Paul Simon, Al DiMeola, Paul McCartney, Steely Dan, Al Jarreau, Eric Clapton, Weather Report alebo aj Chick Corea. Ako spolutvorcu si do Bratislavy privedie svojich priateľov, ktorými sú barytón saxofonista Ronnie Cuber, hráč na klávesové nástroje Joey DeFrancesco a gitarista Paul Bollenback.

Druhý deň festivalu sa ako hlavná hviezda predstaví portugalská džezová diva, rodáčka z Lisabonu Maria Joço (1956), ktorá spolu s pianistom Máriom Laginhom predstaví svoju šou, ovplyvnenú rodným Portugalskom, okorenú vplyvom štýlu fado a brazílskych rytmov. Už dve desaťročia je hviezdou džezových festivalov a klubov v západnej Európe. Počas svojej kariéry spolupracovala s množstvom známych a osobitých hudobníkov, medzi nimi je napríklad japonský guru freejazzu Akí Takase, Gilberto Gil, Joe Zawinul či rakúska formácia Saxofour. Od roku 1983 vydala 16 albumov. Jej dlhoročným spoluhráčom a hudobným partnerom je pianista Mário Laginha, s ktorým spolupracuje už 15 rokov, za najnovší spoločný album Chocolate dostali hlavnú cenu portugalskej hudobnej akadémie.

Vrcholom tretieho dňa festivalu bude koncert slávnej holandskej saxofonistky Candy Dulfer (1969), ktorá sa v Bratislave predstaví s úplne novým, originálnym programom a prvotriednou kapelou. Zmes funky a smoothjazzu určite nenechá žiadneho z prítomných divákov chladným. Candy prvýkrát koncertovala ako desaťročná, v štrnástich už mala vlastnú kapelu Funky Staff, s ktorou robila predskokana na koncertoch Madonny. V roku 1990 vydala debutový album Saxuality. Známu sa stala vďaka skladbe Lily Was Here, ktorú nahrála vo dvojici s Daveom Stewartom zo skupiny Eurythmics. Odvtedy patrí k špičke funky a smooth jazzu, spolupracovala s desiatkami hviezd, medzi nimi Maceom Parkerom, Van Morrisonom, Princeom, Arethou Franklin, Beyoncé či Chakaom Khanom. Na svojom konte má dnes 12 vydaných albumov, ten zatiaľ posledný Funked Up & Chilled Out je z tohto roku.

(ta)

S Egonom T. Lánským, čerstvo 75-ročným, sa stretávajú čitatelia Slovenských dotykov pravidelne ako s autorom zasvätených zahraničnopolitických komentárov. Mali možnosť dozvedieť sa čo-to aj o aktivitách a plánoch Priateľského európskeho centra proti vyhánaniu, ktorého je Egon T. Lánský prezidentom. Teda najmä o multikultúrnych aktivitách v blízkosti česko-nemeckých hraníc i česko-nemecko-poľského trojmedzia, pripomínajúcich zložitú históriu našich národov. V minulosti s ním priniesol náš časopis aj rozhovory - raz ako s poradcom predsedu Poslaneckej snemovne, druhý raz už ako s podpredsedom vlády. Dosiaľ však v Slovenských dotykoch nebol rozsiahly rozhovor, aspoň stručne bilancujúci zložitý životný príbeh tejto osobnosti. Autori rozhovoru sa s ňou stretávali v najrôznejších situáciách po mnohoro rokov - ako s hlasom z vysielania BBC a Slobodnej Európy, ako s československým i českým politikom, ako s bojovníkom za umožnenie dvojitého občianstva, či hoci ako s moderátorom prvého Fóra slovenských aktivít v ČR. Pokúsili sme sa trochu pospájať fragmenty života Egona Mórica Herberta Teodora Löwyho/Lánského, ktorého prvé písmená sa začali písať v roku 1934 v Trenčíne, omnoho skôr, než sa stal Egon Lánský jednou z najvýznamnejších postáv česko-slovenského exilu, veľvyslancom pri Rade Európy, než bol v roku 1996 za Českú stranu sociálno-demokratickú zvolený (ako neustraník) senátorom, než pôsobil ako poradca predsedu Poslaneckej snemovne Miloša Zemana, než sa v lete 1998 stal podpredsedom vlády ČR pre zahraničnú a bezpečnostnú politiku...

**VLADIMÍR SKALSKÝ,
NAĎA VOKUŠOVÁ**

Prešli ste komplikovanú a nesmierne zaujímavú cestu, občas i dobrodružnú. Prešli ste mnohými významnými pozíciami. Skúsme sa však vrátiť na jej začiatok - mám pocit, že vaše aktivity s týmto začiatkom čím ďalej, tým viac súvisia. Narodili ste sa v Trenčíne, dnes tam popri nekonečnom množstve iných činností učíte. Išli ste tam pokrstiť aj svoju knihu Incident s politikou. Aký je váš vzťah k tomuto mestu? Aké bolo vaše detstvo?

Dost' komplikovaná tá cesta iste bola, aj dost' dlhá, tuším. Zaujímavá a dobrodružná azda predovšetkým pre tých, čo sa o nej dozvedia z druhej ruky. Pokiaľ ide o údajne významné pozície, ktorými som prešiel, myslím si, že až také významné neboli. Niektoré, pravda, vyžadovali dost' zodpovednosti - voči samému sebe a neraz aj voči ľuďom okolo, a tých mohlo byť niekedy aj veľa - no a veľa ľudí, veľká zodpovednosť. Snažil som sa a stále sa ešte snažím jej dostať a hádam sa to aj viac-menej darí.

A ten krst knihy? Milí ľudia z krajskej knižnice ma pozvali bez knihy, o tej vlastne nevedeli, tak som sa poďakoval a prišiel aj s knihou. Knižnica je na ulici, kde sme bývali cez vojnu - dokonca dvakrát. Bolo tam nabité, väčšinou priateľmi, známymi, ale aj pár mladších prišlo. Všetko mali skvele pripravené, pán

primátor Celler, syn môjho nebohého kamaráta z basketu Jana, krstil lístkami kvetín, človeka to dojímalo až k slzám... Regionálna televízia si prišla po rozhovor a vraj ho na žiadosť divákov vysielali opakovane celý týždeň. Treba tu hľadať vzťah? Ten starý sa obnovuje a dovytvára ďalej.

Človek si s vekom spomína skôr na zážitky príjemné a aj na tých menej príjemných dodatočne cíti skôr humornú, než šokujúcu stránku. Náhodne spomeniem ako ma z prvej triedy židovskej ľudovej školy, ktorú zakázali, preložili do katolíckej školy milých sestričiek... Doba radostná nebola, deti po mne na ulici vykrikovali „Žid, smrad, kolovrat“, aj horšie veci, šesťročný chalan mal takmer stále strach, no napokon som si aj na novom mieste našiel kamarátov.

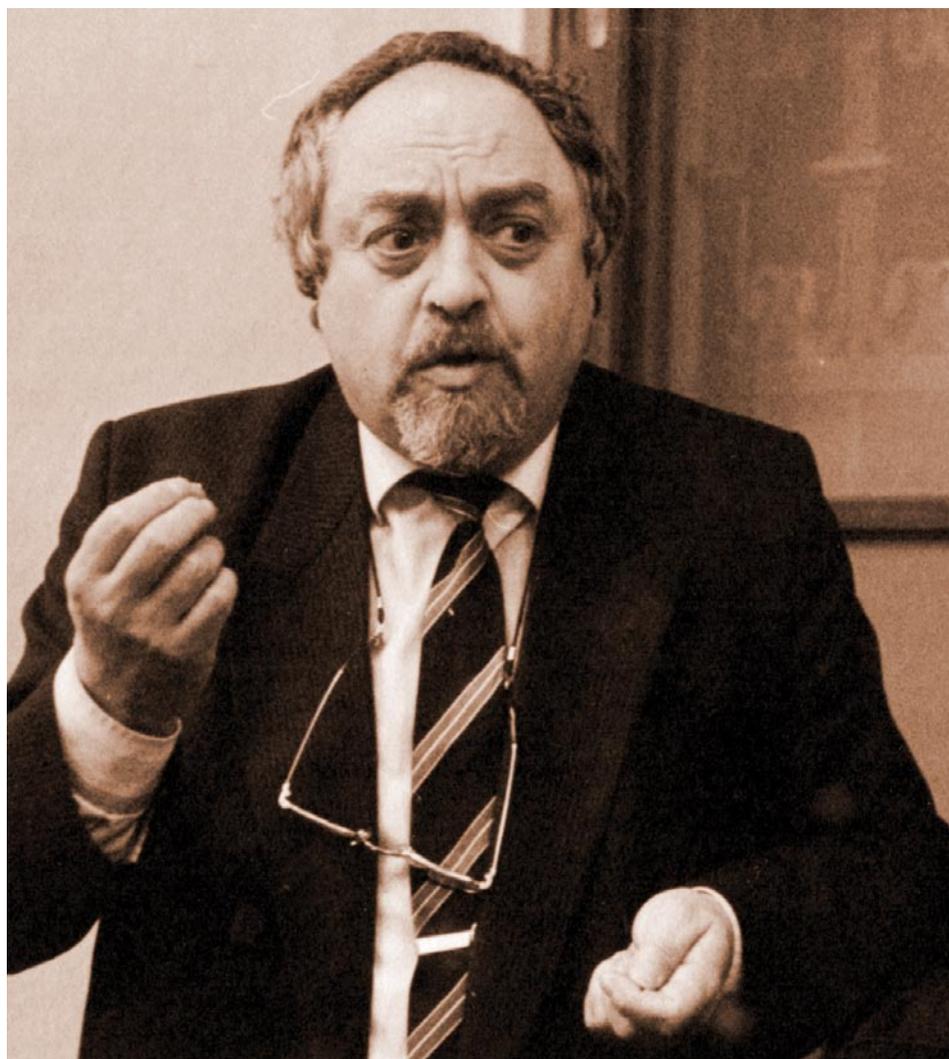
Skončil som v štátnej ľudovej škole. Tam som musel dobrovoľne vstúpiť do HM - Hlinkovej mládeže (slovenskej to odrody Hitlerjugend). Do školy sme museli chodiť v uniformách, pamätám sa, že som bol na to hrdý. Lenže o pár týždňov dospeli v škole k názoru, že ako Žid v HM byť nemôžem. A tak musela celá škola

nastúpiť na dvor, mňa vyvolali predstúpiť, strhli mi náramenníky a zobrali šatku. To teda naozaj bolelo - zmesou hanby a bezmocnej zúrivosti. Všetko ale vyvrcholilo na konci školského roka, keď ma za vysvedčenie obdarovali knihou „Hitler vo fotografií“ s faksimile jeho písma. Škoda, že keď nás odviekli do väzenia a potom ďalej, vyrabovali aj byt. Rád by som tú knihu dnes mohol ukázať.

Dobrovoľná povinnosť je súčasťou autoritárskych a totalitných režimov. Netušil som vtedy, že dobrovoľne budem v živote musieť vstupovať ešte raz - do ČSM, Československého zväzu mládeže. Tam som údajne bol dokonca členom zakladajúcim. Mimochodom, nakoniec som sa so skutočným zakladateľom, Zdenkom Hejzlarom, stretol v Ústave medzinárodných vzťahov vo švédskom exile.

V Československu sa dobrovoľne muselo chodiť manifestovať, podpisovať všetko možné, smútiť za Stalina, či Gottwalda... atď až do nekonečnika. Ako vidno, celý môj život bol incident s politikou, za to ja nemôžem, ani Trenčín nie. To mesto sa tak zmenilo, že sa v ňom

Neotravujte nám kávu horkosťami z minulosti

už nevyznám, aj tak som tam ale doma. Ani mojich starých priateľov už nepoznám, ne jeden už nie je, iní, zostarli ako ja. Po návrate z exilu som prvý (a doteraz posledný) raz bol na pomaturitnom stretnutí - po 40. rokoch. Sotva som tam trafil, ale keď som pred gymplom videl hromadu dedkov a babiek, z ktorých som nikoho nespoznal, bodro som k nim pristúpil a povedal čosi ako „... aha, toto sú teda moji starí spolužiaci...?“ a oni na to „... nie, nie pán Lánský, my sme o 5 rokov po vás, vaši sú hen tam“.

Za Slovenského národného povstania ste boli s rodinou zajatý nacistami a odvečený do Terezína. Ako sa s niečím takým dieťa vyrovnáva? A aké boli vaše pocity, keď ste boli v Terezíne na ukončení Projektu Vagón, pripomínajúceho deportácie a holokaustu?

Dovolím si poopraviť: ... so zvyškami rodiny, teda s mamou a so sestrou. Otec utiekol v tridsiatom deviatom, cez Juhosláviu a Sýriu do Francúzska, odtiaľ s československou armádou do Británie, kde neskôr slúžil exilovej vláde. Obe staré mamy, aj všetkých živých príbuzných z matkovej strany odviekli - nie Nemci, ale slovenskí fašisti. Keby som aspoň vedel, kde zahynuli - hrob nemajú, to viem. Z otcovej strany zavraždili starú mamu, iného nebolo.

Keď nás chytili, v noci, v lese, nemeckí poľní žandári, prevádzal nás k partizánskej skupine Martin Bartek, drobný sedliak z hornosučianskych kopaníc na moravskej hranici, mamin pacient. Tento poctivý slovenský katolík skončil zastrelený v hromadnom hrobe na trencianskej Brezine, na rozdiel od slovenského katolíckeho prezidenta a bánovského farára Jozefa Tisu, ktorého hrob niektorí dnes obkladajú kvetinami. Zachrániť Martina (a mnohých podobných drobných, dobrých Slovákov a katolíkov) sa nepokúsil, nemal čas, musel vyznamenávať esesákov, ktorí ich vraždili.

Než nás chytili, schovával som sa u iných pacientov v Adamovciach pri Trenčíne. Raz som pred raziou skočil do voza, ktorým sa rozvážala močovka na pole, a tam som ostal až do tmy. Inokedy, u Martina Barteka sme sa pred raziou schovali v stodole do sena, a aby nás psy nevyňuchali, posypala mama seno, do ktorého sme sa zavrtali, tabakom namočeným v benzíne. Neskôr mi rozprával Dr. Rudolf Vrba v reportáži, ktorú som s ním spravil rozhlasovým mostom medzi Londýnom a Vancouverom, že on s kamarátom, Trnavčanom Fredom Wetzlerom, sa takto ukrývali pred svojim útekem z Osvienčimu. Poradil im to vraj ruský spoluväzeň. Nám nie. Odkiaľ to mama vedela, netuším.

Strach majú deti samozrejme hrozný. Ale našťastie sa z neho aj rýchlo spamätajú a otrasú. Aj v Terezíne, kam sme prišli na štedrý večer v štyridsiatom štvrtom, som ho rýchlo striasol. Pamätám sa, ako sme s dečkami hrali futbal, aj keď lopta bola handrák, ako sme lovili mloky, ako nás vodili hrať sa na detské ihrisko pre deti esesákov... To nás cvičili pred návštevou z Medzinárodného červeného kríža. Prišiel veliteľ lágra, rozdal každému štvorček čokolády a my sme museli hovoriť „Ó Onkel Rahm, schon wieder Schokolad“.

Účasť na projekte „Vagón“ som bral ako prejav úcty k tým, čo zahynuli - nielen v Terezíne. Ja som sa do Terezína vedome nikdy nevrátil, nechcel som. Až raz, to som bol podpredsedom českej vlády, sa mi ozval starý kamarát zo Švédska, Per Ahlmark. Zhodou okolností tiež podpredseda vlády (vtedy už bývalý), ale aj

S VTEDAJŠÍM PREZIDENTOM VÁCLAVOM HAVLOM ZASADILI IZRAELSKÝ STROM PRIATELSTVA NA PRAŽSKOM HRADĚ

prvý Švéd, ktorý po zmene zákona nastúpil ako otec na rodičovskú dovolenku. Je veľkým priateľom židov i Židov a Izraela a chcel ísť do Terezína, ale so mnou. Tak, kvôli nemu, som sa tam vrátil. Odvtedy som bol aj na pár oficiálnych trznách ako člen vlády, či senátu, ba bol som aj v Osvienčime, to na žiadosť Miloša Zemana. V Jeruzaleme, v pamätníku obetí holokaustu som zasadil stromček za našu kuchárku Máriu Barancovú, Marku, ktorá sa o nás starala až do svojej smrti. Tak sa Marka stala, krátko po svojej smrti, izraelským štátom vyznamenanou čestnou, Židov ochraňujúcou osobou. Až do väznice v Trenčíne nám pašovala jedlo, mňa doma chránila pred hnevom rodičov a po vojne vychovala aj syna mojej sestry Tomáša.

Ako ste prežili roky potom? Rok 1945, 1948, päťdesiate roky, šesťdesiate, rok 1968?

To je otázka na knihu, jednu som napísal, tam je zodpovedaná veľmi stručne, na nejakých sto stranách. No dobre: 1945 - otec nás našiel v Terezíne, vzal nás do Prahy, kde pracoval na ministerstve zdravotníctva. Mamu odniesol na rukách, mala škrvniť tyfus, chytila ho, keď ako lekárka prijímala transporty z iných lágrov; 1948 - zatvorili otca aj sestru (otec - západná armáda a údajne veľkostatkár, sestra sa po maturite v Prahe pokúsila s pár spolužiakmi utiecť za hranice); 1953 - zmaturoval som, postupne vyletel z chémie v Pardubiciach a z takzvanej hnojárne v Nitre. Tam som mal vynikajúce známky, ale napísali mi, že „... pôvod a študijné výsledky nezodpovedajú podmienkam pre štúdium na VŠ...“ a koniec koncov dodali na ÚV KSS „... vašu sestru sme tiež vylúčili, a prečo sa tá neodvolala?“ Odpovedal som, že asi preto, že ju nikdy na žiadnu vysokú neprijali, hoci naozaj veľmi po tom túžila. Celý život ju potom prenasledoval ten mindrák. Viem si ale predstaviť, že odniekiaľ vyhodili nejakú chuderu, lebo sa náhodou volala Lánská. Ja som sa odsťahoval k sestre do Prahy a šiel robiť do hute na Kladno. Tam vtedy pracovali „za odmenu“ vzdelanci, advokáti, živnostníci, Nemci, jednoducho „nepriatelja národa“ a iná bývalá elita, takže spoloč-

nosť bola prvotriedna. Skutoční hutníci nás celkom slušne znášali. V roku 1968 som spoluzakladal Klub angažovaných nestraníkov, KAN, pracoval som vtedy ako vedecký asistent v Ekonomickom ústave ČSAV a na diaľku študoval VŠE. Takže z tej ma vlastne vyhodil Brežnev. Prácu v ekonomickom ústave mi, na príhovor kamaráta z vojny Honzu Klacka, ponúkol Dr. Goldmann - bývalý komunista, odsúdený v jednom z procesov po súde s Rudolfom Slánskym. Na otázku, či prijímam, som odpovedal, že rád, ale že ma sotva vezmú, keď sa pozrú do ohromného fascikla „Kádrový posudok“, čo ma sprevádza životom. Doktor Goldmann odpovedal: „A všimli ste si našu adresu?“ Bolo to na ulici Politických väzňov.

Pražská jar bola čosi, čo som cítil, že sotva dobre dopadne. Ale cítil som, že napriek tomu do toho treba ísť. Tak som išiel. Do detailov sa púšťať nestihnem, ale nadšenie bolo takmer všeobecné a náramné. Západonemecká televízia so mnou robila rozhovor pod sochou Stalina a pýtala sa, čo si myslím. Odpovedal som, že Sovieti to sotva dopustia. Oni na to: „Myslíte, že vás napadnú?“ A ja: „Vy ste to povedali.“ A oni: „Ale pán Lánský, to predsa nemyslíte vážne...“ No, čo bolo, bolo - majorom som sa nestal.

Kedy sa zrodilo vaše rozhodnutie emigrovať a ako ste sa s emigráciou vyrovnávali?

Ja som neemigroval, utiekol som do exilu - to je čosi iné. Emigrujú ľudia za šťastím, v exile sú za trest. S tým sa vyrovnáte ľahšie, než keď nenájdete šťastie, o ktorom sa vám snívalo. To sa hľadá ťažko. Ale sú ľudia, ktorí hovoria, že boli šťastní aj v base, takže...?

V zahraničí ste vyvíjali všemožné aktivity. Pocho-pitelne, najznámejšie je vaše pôsobenie v BBC a Slobodnej Európe, neobmedzovali ste sa však iba na prácu v prospech demokracie v Československu, ale mali ste širší záber - stredná a východná Európa, solidarita s Izraelom... Čo vás nútilo do toľkých aktivít a ako dnes hodnotíte ich význam?

Keď sa raz, povedzme z pocitu, že sa tu s ľuďmi, nielen s vami, hrá nepoctivá hra, začnete sa v takom

spoločenskom systéme angažovať, už vás to akosi samo ťahá ďalej. A tak sme napríklad s priateľmi z Poľska, Sovietskeho zväzu, hlavne z pobaltských krajín Estónska, Litvy a Lotyšska založili vo Švédsku „Výbor solidarity s východnou Európou“. Najväčšou akciou bola plavba loďou z Kodane do hlavných miest Švédska a Fínska, ale aj pozdĺž tých pobaltských krajín, čo sú na hranici v medzinárodných vodách, kde sme všade vhodili kyticu. V Kodani, Helsinkách i Štokholme boli veľké sprievody mestom a demonstrácie. Ale pamätám sa aj na manifestačný sprievod estónskych emigrantov a ich potomstva z celého sveta Štokholmom. Bol väčší než prvomájový pochod sociálnych demokratov a ten je bez konkurencie najväčší medzi sprievodmi na prvého mája. Estóncov bolo okolo 20 tisíc, boli neagresívni a ich nadšenie bolo ohromujúce. A izraelská odborová centrála - Histadrut - ma požiadala, aby som ju zastupoval u odborov severovýchodných krajín. Tak som ju zastupoval, rovnako ako severný Výbor solidarity s Izraelom.

Všetko to boli vlastne vedľajšie činnosti. To hlavné bolo vyštudovať a popritom sa užiť. Mal som 34 rokov, keď som utiekol, a potreboval som si to dokázať. Tak som rozvážal raňajšie štokholmské noviny predplatiteľom od 5.00 do 07.30, potom som mal švédčinu, potom univerzitu. Neskôr som popri štúdiu pracoval ako nočná pomocná sestrička v psychiatrickej liečebni a v nemocniciach vôbec, podľa potreby. Nakoniec krátkodobu, na zástup v rôznych redakciách a v Ústave medzinárodných vzťahov. Vyštudoval som dve vysoké školy - na jednej politickej vedy, dejiny literatúry, drámy a filmu a dejiny ideí a učení (vlastne filozofie a vedy), na druhej žurnalistiku. Tituly, na rozdiel od našich krajín, nepoužívam. Vo Švédsku som sa spriatelil aj s ľuďmi zo Seliger Gemeinde, spolku takzvaných sudetonemeckých sociálnych demokratov. Tí boli pred vojnou s ČSR lojálni - až do roku 1935 sa zúčastnili na všetkých vládoch.

A ako to hodnotím? Všetko, čo som zažil, ma čosi naučilo. Aj väzenie, koncentrák, hute, či keď som v prístave v Malmö vykladal v lete z lodí napríklad vrecia so soľou. Aj keď sa nepotíte, tak to páli. A keď som raz, po nociach, vartoval a umýval v nemocnici

starú paniu, ktorá mesiace nebola pri vedomí, sedel tam so mnou jej syn, prostý švédsky robotník. Nežne mamičku hladkal, prevracal jej prikrývku i podhlavník, prihovárал sa jej... Spýtal som sa ho, prečo to robí, ved' ona o tom nevie. Bez hnevu mi odpovedal: „A ako ty vieš, že ona nevie?“ Posielal som ho domov, ved' som tu ja, postarám sa o všetko, on odpovedal: „Ona sa o mňa starala celý život, ja iba splácam dlžobu.“ Čomusi som sa priučil. Vďaka tomu som (vraj) dost skúsený človek.

Na výzvu Václava Havla a Jiřího Dienstbiera ste sa po Novembri 1989 vrátili do Prahy, vstúpili do diplomatických služieb, neskôr ste sa stali veľvyslancom pri Rade Európy. Aká to bola pre vás epocha? Na čo najviac spomínate?

To bolo nečakané a veľkolepé, ľudia ešte viac nadšení než v čase Pražskej jari. Spomínam si na dve udalosti, ktoré som obrovsky prežival v Černínskom paláci. Prvá bola, keď sme ako dočasný sekretariát rušili Varšavský pakt, druhá, keď sme tam spolu s Atlantickou alianciou organizovali seminár o bezpečnosti. Prichádzal som do roboty a palác, o ktorom sa mi v živote nesnívalo, že tam raz vstúpim, bol ovešaný zástavami, na čele so zástavou Československa a NATO. Až ma tak nadúvalo. Vnútri som potom stretol sovietskeho veľvyslanca Pankina. Zhodou náhod bol predtým v rovnakej funkcii v Štokholme, chodili sme tam demonštrovať, odovzdávali petície. Nikdy ich neprišli prevziať. V Prahe sme sa skamarátili a na seminári sa mi prihovoril: „Egon, a vy už do ruštiny netlmočíte?“ Rozhliadol som sa po búdkach pre tlmočníkov a ruskú som nevidel. „Zrejme nie, Boris,“ odpovedal som, „ale, aspoň si trochu oprášiš angličtinu.“ Netušiac, že som práve prorokom. Keď na Kryme dali zatvoriť Gorbačova, Pankin na radu svojho námestníka Lebedeva ako jeden z mála diplomatov ostal na jeho strane. Nakrátko sa potom stal ministrom zahraničia, veľvyslancom v Londýne a skončil ako ja... v exile vo Švédsku.

Ja som sa stal veľvyslancom proti svojej vôli. Nik sa ma nepýtal, prezident ma menoval, ale nerozlúčil sa so mnou, ani poverovacie listiny mi neodovzdal - poslali mi ich do Černína. Ale Rada Európy, to sú ľudské práva,

ja som ju akosi do Československa priviedol a na to som hrdý. Tých pár mesiacov, do likvidácie štátu po voľbách, som strávil najmä na volebnej kampani doma.

Po rozdelení Česko-Slovenska ste odišli z diplomatických služieb. Neskôr ste sa veľmi angažovali napríklad v otázke umožnenia dvojitého občianstva. Ako ste vnímali rozdelenie? Zmenil sa v niečom ten pohľad v priebehu rokov?

Voľby sme prehrali - a náš štát s nimi. V posledný štátny sviatok som s pomocou môjho kuchára/šoféra Petra Jakša a jeho ženy usporiadal recepciu pre 400 ľudí, prizval médiá, ale aj predstaviteľov českých i slovenských politických strán, aby som predviedol, že Česi a Slováci sa vlastne rozísť nechceli, ale ich rozíšli. Mnohí hostia ukvapli slzu, medzi nimi aj pani generálna tajomníčka Lalumièrová. Likvidáciu vlastného štátu, proti ústave a vôli väčšiny národa, sme si spôsobili my sami, slobodne, len čo sme zo zeme zodvihli moc, ktorú práve stratil bolševik!

Pokiaľ ide o dvojité občianstvo, tomu bránila česká, nie slovenská vláda. Nakoniec obe mám, vláda, ktorej som bol členom, zákon pozmenila, takže už síce nie som Čechoslovák, ale aspoň Čecho-Slovák. Židom už ostanem. O môj pohľad ani tak nejde, pravda ale je, že dnes sa mi zdá, že si Česi a Slováci akosi navzájom chýbajú. A že sa majú naozaj radi.

V roku 1995 ste začali pracovať po boku Miloša Zemana, boli ste jeho poradcom, neskôr senátorom, v roku 1998 ste sa stali aj podpredsedom vlády pre zahraničnú a bezpečnostnú politiku. Aké bolo toto vaše stretnutie s politikou? Alebo to nazývať incidentom?

To nebolo nové stretnutie s politikou, skôr pokračovanie toho incidentu. Pri tom už asi ostanem - na staré kolená sa nezmením, do exilu by som na nich nedošiel - a čo by som tam aj robil a z čoho žil? Slovenskú penziu nemám, Česi zas nemajú eurá a bohvie, či Švédci berú české koruny, keď majú švédske. A či by som z nich vyžil?

Ste dnes publicistom, politickým analytikom, konzultantom, ale aj prezidentom Priateľského európskeho centra proti vyhánaniu. Aj na jeho pôde sa stretávame. Publikujete každý mesiac v Slovenských dotykoch svoje postrehy z „globálnej dediny“. Čo je vaša hlavnou motiváciou?

Len ma neoberajte o funkcie. Ja som dvojprezident, aj keď jeden bývalý. Prezidentoval som Židovskému národnému fondu v Česku, mám na to aj dôkaz. S akýmisi českým prezidentom som zasadil pri jeho baráku strom, libanonský céder, čo som priviezol z Izraela. A ešte som mu kúpil a dal zasadiť 50 stromov v jeho lese v Izraeli - ani sa tam nebol pozrieť! A v Trenčíne na Dubčekovej univerzite neučím? To za trest, že on ma z výšky nechal vyhodit'. No, nakoniec sme sa pomerili...

Proti vyhánaniu som ja bol vždy, ved' aj mňa niekoľkokrát vyhнали. Fašisti - tí ma nielen vyhнали, ale zavliekli - potom bolševickí učni z Československa a vlastne aj naši, keď Československo zlikvidovali. Ja by som rád zažil, aby Česi, Nemci, ale vlastne všetci od Balkanov po Bulharov z jedného konca Európy na druhý a za ňu konečne pochopili, že si nemajú prihrievať horkosti z minulosti, že treba zahriaknuť tých, čo nám nimi otravujú kávu, a namiesto toho brániť tú globálnu dedinu pre budúcnosť potomkov, pokiaľ tých nejaká čaká.

VO FILME GOLET V ÚDOLÍ SI ZAHRAL RABINA

Deň valašskej závislosti

Vo chvíľach, keď kultúrno-zábavné arény a letné divadlá ponúkajú svojim divákovi nezabudnuteľné zážitky z klasických premiér, lákavých hudobných programov a neznámych filmov, zakorenili sa v malej dedinke Olšany pri Brne obdivuhodný festival pod jednoduchým názvom - Deň valašskej závislosti. Juhomoravskému kraju pri Vyškove pribudla udalosť, odohrávajúca sa na farme známeho herca, režiséra, scenáristu, neúnavného ľudového zabávača a riaditeľa brnianskeho divadla, ktoré sa stalo umeleckým pojmom pre českých, slovenských a zahraničných tvorcov súčasného divadla a zábavného umenia, ktorého meno a mnohotvárne umelecké úsilie pozná dnes skoro i každé dieťa - Boleslava Polívku.

Umelec, ktorý si tu vybudoval domov, oslávil nedávno aj svoje šesťdesiatiny. Krátko predtým, ako prišli majstroví javiska a plátna blahoželat' najbližší pri-

atelia nielen z Čiech, ale aj zo Slovenska, predstavil sa Bolek Polívka v úlohe Shakespearovho dobromyselného rytiera Falstaffa v Menzelovej inscenácii v Prahe a v Brne. Deň valašskej závislosti dostal trvalé posvätenie v československom kalendári a bude trvalým pripomenutím do budúcich tvorivých časov. Bolek Polívka si nedávno oholil šedivú bradu, ktorú si nechal narásť pre filmovú úlohu intelektuála v pripravovanom poľskom filme „Operácia Dunaj“, ktorý budeme mať možnosť vidieť na jeseň.

Polívkova rodina sa medzitým rozrástla o šesť detí. Olšanský farmár Bolek Polívka je otcom dvoch dospelých dcér - Kamily a Anny, ktorá kráča v jeho umeleckých stopách (hrala vo filmoch „Účastníci zájezdu“, „Návrat idiota“, „Soukromá past“, „Ordinace v růžové zahradě“). S tretou ženou Chantal Polulain má syna Vladimíra, so súčasnou partnerkou Marcelou Černou päťročného Boleslava, trojročného Františka a dvojročnú Marlen. (jv)

Minister podporil Zrkadlenie

Minister kultúry Václav Riedlbauch sa rozhodol mimoriadne podporiť literárnu revue Zrkadlenie/Zrcadlení, vydávanú Slovenským literárnym klubom v ČR, Slovensko-českým klubom a českým i slovenským PEN klubom. Vyzvali ho k tomu vo verejnej žiadosti predstavitelia všetkých štyroch spoluvydavateľov, ako aj celý rad významných osobností českej a slovenskej kultúry. Literárny štvrťročník, ktorý, ako sa uvádzalo vo verejnej žiadosti, „zohráva nezapustiteľnú a výnimočnú úlohu nielen vo vzťahu k slovenskej menšine v ČR, ale aj česko-slovenskému literárnemu kontextu a kultúrnym vzťahom našich dvoch národov vôbec“, nezískal na rok 2009 žiadnu dotáciu Ministerstva kultúry ČR, hoci od svojho vzniku v roku 2004 bol podporovaný a mimoriadne úspešný. Napríklad v roku 2006 Literárne informačné centrum v Bratislave konštatovalo, že Zrkadlenie/Zrcadlení „možno

(paradoxne) považovať i za obsahovo najpestrejší a graficky najpríťažlivejší slovenský literárny časopis“. Vydavateľia vydali v prvom polroku dvojčíslo s podporou Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí a s využitím vlastných prostriedkov. Vydávanie v druhom polroku však bolo akútne ohrozené.

V tejto situácii zareagoval minister kultúry Václav Riedlbauch. „Projekt Zrkadlenie-Zrcadlení (...) prispieva jistě k poznávaniu a vzájomnému obohacovaniu kultur obou národů, českého i slovenského. Ministerstvo kultury proto tomuto projektu na druhé pololetí roku 2009 mimořádně udělí dotaci na výrobu a tisk dvou čísel ve výši 298 000,- Kč,“ uviedol okrem iného vo svojom obsiahlejšom liste. Predstavitelia Slovenského literárneho klubu v ČR sa mu za mimoriadne gesto a podporu poďakovali a vyjadrili presvedčenie, že v budúcom roku bude podpora pokračovať ako v minulosti, teda celoročne.

(vs)

Info

- po. 7. 9. o 18.00

Modrá sála SI, Jilská 16, Praha 1

PAMÄTNÝ DEŇ HOLOKAUSTU

STOPY ĽUDSKÝCH BYTOSTÍ

Vernisáž výstavy fotografií venovanej Pamätnému dňu obetí holokaustu

Autorka výstavy: Viera Kamenická

Výstava potrvá do 30.9.2009

- po. 7. 9. o 18.30

Modrá sála SI, Jilská 16, Praha 1

MILUJ BLÍŽNEHO SVOJHO

Celovečerný dokumentárny film

slovenského režiséra Dušana Hudeca

Film sprostredkúva premeny vzťahov medzi židovským a kresťanským obyvateľstvom v období od predvojnovovej Československej republiky až po takmer zabudnutý protizidovský pogrom v septembri 1945 v Topolčanoch

- ut. 8. 9. o 19.00

Modrá sála SI, Jilská 16, Praha 1

VEČER SO SPISOVATEĽOM JOZEFOM BANÁŠOM

Prezentácia kníh „Idioti v politike“ a „Zóna nadšenia“

Ukážky čítajú: Rastislav Piško a Jozef Banáš

- st. 9. 9. o 19.00

Palace Cinemas - Slovanský dům, Na Příkopě 22, Praha 1

JÁNOŠÍK. Pravdivá história

Slávnostná premiéra koprodukčného poľsko-slovensko-česko-mad'arského veľkofilmu

Réžia: A. Holland a K. Adamik

Hrajú: V. Jiráček, I. Martinka, M. Žebrowski,

M. Labuda, T. Pauhofová a ďalší

- st. 9. 9. o 19.00

Žofín, Slovanský ostrov 226, Praha 1

SPOLOČENSKÉ STRETNIUTIE PRI PRÍLEŽITOSTI

PREMIÉRY FILMU JÁNOŠÍK

Spoločenské stretnutie sa koná pod záštitou veľvyslanca

SR v ČR pána Petra Brňa

Vstup len na pozvánky!

- št. 10. 9. o 20.00

Klub XT3, Rokycanova 29, Praha 3 - Žižkov

HRDZA

Korene slovenského folklóru pretvorené do moderného folku, rocku a popu plus rytmické zázemie

vplyvov world music. Ako predskokan zahrá slovenská pesničkárka Lubica Christophory

- ne. 13. 9. - so. 19. 9.

PRAHA ZA DVERAMI

Medzinárodný festival outdoorového divadla

št. 17. 9. o 20.30

Hala Thámova, Thámova 8, Praha 8 - Karlín

Túlavé Divadlo, Bratislava

Jakub Nvota: HAMLET ALEBO NÁLEZ LEBKY

Veselá verzia Shakespearovej tragédie, ktorá odštartovala sériu pouličných predstavení Túlavého divadla

- št. 17. 9. o 17.00

Hotel Holiday Inn, Na Pankráci 15, Praha 4

ČAS V SÚVISLOSTIACH. SLOVENSKÁ KRESBA A GRAFIKA 20.

STOROČIA

Krst tretieho dielu výpravnej publikácie, ktorú vydala

D+Gallery spolu so Slovensko-českým klubom

Knihu do života uvedie riaditeľka Barrandova Jana

Vozárová

- pi. 18. 9. o 19.00

Literárna kaviareň Sybiosa, Jindřicha Plachty 28, Praha 5

- Smíchov

VEČER PRIMERANÝCH DEPRESÍÍ

Piatkovými Depkami sa budú niest' ozveny júlovej

Literárnej Vysočiny v básňach a poviedkach autorov Petra

Miklasa, Pavla Lutnera, Petra Mičolu, Ladislava Vondráka.

Svoju knihu básní pokrští Radek Lehkoživ

- ut. 22. 9. od 10.00 do 14.00

Hotel Praha, Sušická 20, Praha 6

ONKO EUROPE PRAGUE '09

Detský deň „Úsmev pre zdravie“

III. ročník charitatívnych akcií plný hier, súťaží, smiechu,

zábavy a ponaučenia

o 18.00

REPREZENTAČNÝ GALAVEČER

Spojený s odovzdávaním ocenení „Smiech lieči“

- ut. 22. 9. - st. 23. 9.

Zlín, Baťov kanál, Skalica

BAŤOVÝM KANÁLOM ZA VZDELANÍM

Projekt realizovaný za účelom prehĺbenia cezhraničnej

spolupráce medzi SR a ČR v oblasti vysokoškolského

vzdelávania a kultúry

- št. 24. 9. od 12.00 do 18.00

Kultúrne centrá a inštitúty krajín EU v Prahe

EURÓPSKY DEŇ JAZYKOV

Veľká oslava jazykov s peštrým viacjazyčným programom

a súťaž o jazykové kurzy

Slávnostné vyhlásenie výsledkov súťaže sa koná dňa

1.10.2009 o 14:00 v Českom centre, Rytiřská 31, Praha 1

- št. 24. 9. o 18.00

Galéria SI, Jilská 16, Praha 1

SÚČASNÁ SLOVENSKÁ ARCHITEKTÚRA

Vernisáž výstavy, ktorá predstaví najmladšiu generáciu

slovenských architektov a dizajnérov ako aj renomované

architektonické štúdiá a kancelárie

Výstava potrvá do 4. 10. 2009

- pi. 25. 9. - ne. 27. 9.

Poslanecká snemovňa Parlamentu ČR a ďalšie priestory

VIŠEGRAD - TERRA INTERCULTURALIS

Medzinárodná konferencia o národnostných menšinách

v strednej Európe

Usporadúva Slovensko-český klub s podporou Medzinárodného

višegrádskeho fondu

- ut. 29. 9. o 11.00

Galéria Mánes, Masarykovo nábřeží 250/1, Praha 1

DEŇ SLOVENSKÝCH ARCHITEKTOV

Tri bloky prednášok na témy:

1. Ako architekti modelujú svoje mestá

2. Žijeme v meste s riekou

3. Aj v regiónoch ocenia dobrú architektúru

Prednášajúci: Tomáš Korček, námestník primátora Brati-

slavy, Štefan Šlachta, hlavný architekt Bratislavy, Peter

Bauer, Ján Bahna, architekt SKA, prezident SAS a Jarmila

Húsenicová

- st. 30. 9. o 10.00

Modrá sála SI, Jilská 16, Praha 1

ROZPRÁVAJME SI ROZPRÁVKU

Výchovno-dramatický program pre deti o slovenčine

a jednej rozprávkeovej krajine

Účinkujú: Viera Kučerová a Martin Matejka

(Vyzrázané podujatia usporadúva alebo spoluosporadúva Slovensko-český klub, vydavateľ Slovenských dotykov a ČeskoSlovenská scéna)

Fotograf Tibor Huszár strhne ľudí temperamentom, výzorom, povahou. Bez toho, aby niečo organizoval, vytvára okolo seba situácie, z ktorých vznikajú výborné fotografie. Život sa pred ním otvára, predvádza. Huszár hovorí, že fotografovanie je vecou inteligencie, ale je aj vecou štastia. Treba byť v správnu chvíľu na správnom mieste. A on tam je.

Fotografia

je pre mňa ručná práca

V knihe „Cigáni“, ktorú ste darovali anglickej kráľovnej, keď navštívila Slovensko, ste na fotografii pri tom odovzdávaní. Čo to je za hus(z)ársky kúsok?

Knihu som kráľovnej odovzdal v Spišskej Sobote a keď mi podávala ruku, odfotoval som nás Andrej Bán. O štyri dni mi kráľovná poslala list s podakovaním. Rozmýšľal som, ako to dostať do knihy, ktorá už bola vlastne hotová. Presvedčil som tlačiareň v Banskej Bystrici, aby sme knihu znova vytlačili. Bolo to šialenstvo, ale súhlasili. Ved' aj tlačiarňu sa dostalo vysokej pocty - jej knihu pochválila kráľovná! Časť knihy je teda bez tej fotky a časť s ňou.

Prečo ste robili novú knihu o Cigánoch?

Keď som robil prvú knihu o Cigánoch, žil som ešte v New Yorku. Bola to moja prvá autorská kniha, ale všetci mi do nej hovorili - nemal som skúsenosti. Teraz som si povedal, že chcem urobiť takú knihu, ktorá bude naozaj moja. Takú, kde využijem všetky vedomosti, všetko, čo viem o polygrafii.

Máte spätnú väzbu na svoju tvorbu? Čo hovoria Cigáni na vaše knihy o nich?

Keď ich vidia, sú šokovaní. Minule mi jeden známy volal, či poznám kráľovnú Alžbetu a či by som jej nemohol zavolať, lebo mu zavrel syna. On vraj nič nespravil, len pokúšal ženy v kuríne... Je to taká milá dôvera vo mňa. Keď sa dá, poradím, pomôžem. Napríklad, keď idú ich deti do škôl.

Nové vydanie „Cigánov“ ste robili po operácii. Pred rokom ste vážne ochoreli na rakovinu a prvou reakciou ešte pred operáciou bolo vydanie knihy o vašich rodákoch z obce Reca. Fotovali ste ich roky, zbierali ste zábery, na ktorých sú v rôznych časových obdobiach. Plnili ste si knihu „Réte Reca“ nejaký dlh?

Nie dlh, ale citovú potrebu. Kniha je vyjadrením môjho vzťahu k rodákovi. Všetko som robil úplne podvedome, bez akýchkoľvek veľkých umeleckých úmyslov a ambícií. Kniha musí dozrieť a ja som mal veľmi krátky čas na jej dokončenie - je tam určite veľa chýb, ale je taká, aká je a ja ju mám rád.

Ako ju prijali samotní rodáci?

Boli nadšení, hoci zaznel aj názor, že kniha mohla byť radšej farebná a že tam chýba štadión a futbalisti... Fotoval som ľudí v bežnom živote, ich osudy. Pri niektorých menách už je krížik. Keď sa kniha „krstila“, bola to veľká sláva. Obsadili sme futbalové ihrisko, podpisoval som, prišli médiá a moji vzácní priatelia - napríklad režisér Ivan Passer či kameraman Miroslav Ondříček. To sú kamaráti ešte z New Yorku.

Réte/Reca je dvojazyčná obec. Ako ste sa rozhodli, či bude v názve prvý maďarský alebo slovenský názov?

Zdalo sa mi lepšie po grafickej stránke, keď je maďarský názov prvý. A po druhé: majorita by vždy mala pomáhať a ustúpiť minorite. My sme tu vo väčšine, čiže sa musíme k ľuďom z menšiny správať veľkoryso. Oni musia mať pocit, že sa tu dobre cítia, a nie, že ich tu niekto, kto je v prevahe, utláča. Ten názov je také moje malé posolstvo o vzájomnom pochopení. A celý knižný text som dal preložiť aj do maďarčiny.

Prečo máte Recu rád?

Narodil som sa tam a bol som prvorođený. Rodičia radi hovorili, že som dieťa lásky. V našej zaujímavej dedine žili Slováci, Maďari, Cigáni, katolíci, kalvíni, luteráni, potomkovia husitov... všetci svorne. Dokonca to šlo tak ďaleko, že Cigáni sa v dedine poženili a povydávali. Najkrajšie deti sú práve zo zmiešaných rodín! Za socializmu všetci Cigáni robili v „dynamitke“ a v Reci bolo pätnásť fantastických cigánskych kapiel. Žil tam výtvarník Jožko Szabó, z Rece pochádza aj scenárista a spisovateľ J. A. Tallo.

Neobávate sa o osud Cigánov?

Myslím si, že za tých dvadsať rokov, čo žijeme v demokratickom systéme, mohla už každá vláda niečo pre nich urobiť. Už mohli zbúrať buldozermi tie ich kolónie a vytvoriť iné podmienky. Nejakým spôsobom ich zaúverovať a vybudovať postupne niečo, kde by mohli bývať tak, ako im je to prirodzené. Moja predstava, videl som to vo svete, je taká, že vajda býva v strede a okolo ostatní. V strede obydli by mal byť oheň, lebo to je symbol ich života a okolo sú rôzne priestory. Možno to znie idealisticky, ale keď je dobrá vôľa, všetko ide. Politika sa však riadi inými pohnútkami. A keď prídu nejaké peniaze na takéto účely, nedostanú sa tam, kde sa majú dostať. Hovorím, že Cigáni musia držať pokope, ale správať sa tak, aby ich väčšina uznávala. Ja ich mám rád takých, akí sú, ale chápem, že ak má niekto suseda nejakého grázla, tomu nemôžem hovoriť, aby ho mal rád. To však platí nielen o Cigánoch, ale o všetkých národoch a národnostiach. Žiaľ, Cigáni nevedia ani po maďarsky, ani po slovensky, nedá sa s nimi hovoriť v hlbších významoch.

Áké poučenie by ste mali z Rece, kde bola taká idylka medzi Cigánmi a „gadžami“?

Základom je výchova a spoločná výučba. Môj kamarát Ištók položil rečnícku otázku: Od koho by som sa naučil kultivovaný spôsob života, keď nie od „gadžov“, s ktorými som chodil do školy? Veľkú rezervu vo vzťahu k Cigánom má aj cirkev. Chodí sa na misie do sveta a doma máme toľko problémov! Problém Cigánov je však problém celej Európy a mal by to riešiť Európsky parlament.

Je ešte v Reci váš rodný dom?

Môj rodný dom otec predal. V Reci idem vždy k sestre. Ja som tam chodil po piatu triedu, potom do Senca.

🌀 V Senci už bol aj fotokružok. Malo to pre vás význam?

V Senci bol dokonca filmársky krúžok. A skôr, ako som začal fotografovať, som už filmoval. Odmalička som maľoval a kreslil, chcel som ísť na ŠUP, ale keďže som nebol dobrý žiak, nezobrali ma. Potom som ochorel a podstúpil som dlhú trasu nemocničných ošetrovaní, vyliečil ma až jeden doktor v Maďarsku. Akupunktúrou. Mal som v živote šťastie na ľudí.

🌀 Vraj vám pomohol aj Karel Pecha, kedysi známy český herec a moderátor.

Áno. Ako veľmi mladý som sa s Karlom Pechom stretol na Štúrovom námestí v Bratislave. Poznal som ho z televízie, robil vtedy populárne televízne programy s po česky hovoriacou Japonkou Šimako. Dali sme sa do debaty a spriatelili sme sa. Pozval ma do Prahy, ukázal mi obzor. So ženou Máriou nemohli mať deti a ja som bol ako ich dečko.

🌀 Na FAMU vás prijali aj bez strednej umeleckej školy. A vy ste si predsa urobili maturitu. To vám nedalo spať?

Môj profesor Jan Šmok na FAMU mi povedal: „Urob si maturitu, lebo ju má každý trulo!“ Tak som chodil aj do Prahy na akadémiu aj do Pezinka na gymnázium. Šmok nás vedel neuveriteľne vyburcovať, vyhlásil, že „famáci“ musia aj žiť, aj zarábať, aj sa predstavovať volňou tvorbou.

🌀 Teraz ste už vy sám učiteľom. Viete vyburcovať študentov?

Na univerzite v Trnave vediem s Romanom Pavlovičom ateliér fotografie. Snažíme sa vychovať študentov tak, aby raz boli piliermi slovenskej fotografie. Ukážem im remeslo, potom rozvíjam ich výtvarný aj intelektuálny talent. Povedal som si, že každý rok urobíme hmatateľ-

ný výstup. Ročníkovú prácu, knihu alebo výstavu, ktorá bude dostatočne reprezentatívna.

🌀 A čo ste pripravili?

Tento rok sme robili výstavu aktov „Telo uletelo“. Študenti prvý raz fotografovali akty, viedli sme ich k tomu, aby bol obraz estetický, pekný. Vyrobili sme čiernobiely fotografie vo formáte meter krát meter osemdesiat a vystavili sme ich v synagóge v Trnave. Pri tej príležitosti sme predstavili aj knihu „Medzi kvapkami dažďa“. O deťoch autistoch. Text napísal Jozef Bednár. A na budúci rok plánujeme knihu s témou koní. Študenti budú písať rôzne príbehy o koňoch, jazdectve, žrebčinoch a podobne. Na výstave bude zasa portrét.

🌀 Dávate žiakom aj nejaké zvláštne informácie? Prezrádzate svoje grify?

Veľa im rozprávam o živote. Pre mňa bol vzorom profesor Šmok. Bol úžasný človek a rozprávač. Najdôležitejšie však bolo, že nás chránil pred svetom socializmu. Na FAMU sme robili rôzne veci, ktoré neboli v súlade s ideológiou, a on vedel všetko obhájiť. Aj ja sa snažím mojich študentov chrániť a na druhej strane ich učím aj veci, ktoré nie sú v nijakých osnovách. Chcel by som ich ovplyvniť tak, aby z nich v budúcnosti boli osobnosti - či už novinári, alebo možno aj politici, ktorí sa budú na svet pozerat' úplne inak ako tí súčasní.

🌀 Spoznávate ľudí lepšie cez objektív?

Fotografovanie je iné ako bežná komunikácia. Ale v mnohom sa od nej nelíši. Keď niekam prídem, tak sympatia buď preskočí, alebo nie. Je to dôležité, lebo pre mňa je fotografovanie divadlo. Rád sa hrá a nie každý človek je hravý. Musím odhadnúť mieru. Sú profesie, ktoré si vyžadujú vážnosť, pri týchto ľuďoch rešpektujem oficialitu. Fotografoval som napríklad spisovateľov, zachovával som ich dôstojnosť, ale dostával som ich do rôznych súvislostí, napríklad do prostredí.

🌀 Podnikáte ešte? Kedysi ste sa učili viesť továreň. Ide vám to už bez problémov?

Mám práškovňu kovu. Je reštrukturalizovaná, je omnoho menšia, ako bývala. A nie je bez problémov. Je kríza a tá sa týka každého. Len čo človek zamestnáva ľudí, má zodpovednosť aj za ich rodiny. To znamená zarábať na platy a uspokojiť štát. Platíme veľmi vysoké

odvody. Vďaka tomu, že mám túto práškovňu, môžem byť ako pedagóg nezávislý od žobráckeho platu, ktorý dostávame v škole. No ja tak či tak učím rád, lebo učiť chcem. Nie je to pre peniaze. Preto sa môžem správať nezávisle, podľa svojich pocitov a nie podľa nejakých mocenských záujmov. A ťahov.

🌀 Robíte len čiernobiely fotografie. Nevymizne táto technika celkom?

Keď vynašli fotografiu, umelci vyhlásili, že je to koniec umenia. A čo sa stalo? Vynález fotografie práve že v dobrom ovplyvnil moderné maliarstvo. Impresionisti chceli byť iní a našli nový spôsob malby. Dnes je fotoaparát aj v telefóne, fotografuje každý, ale vždy budú ľudia, ktorí sa budú vyjadrovať nadpriemerne a inak. Kto vie písať, nie je ešte spisovateľ, kto vie fotografovať, nie je ešte fotograf... Pre mňa je čiernobiela fotografia autorská. Sám ju vyvolávam, zväčšujem. Je to ručná práca. Myslím si, že vo svete sú firmy, ktoré budú vytvárať podmienky na čiernobiely fotografiu. Nezanikne, lebo je to bonbónik. Aspoň dúfam. Nechcel by som sa vzdať rozkoše vyvolávať film.

Helena Dvořáková

Český skladateľ Vítězslav Novák bol vedúcou osobnosťou českej hudby a predstaviteľom moderných hudobných smerov na začiatku 20. storočia. Pokračoval však aj v pedagogickej činnosti svojho učiteľa A. Dvořáka a vychoval viac ako štyridsať českých i slovenských skladateľov. Nedávno, 18. júla, uplynulo šesťdesiat rokov od jeho smrti.

Zhudobnil Vysoké Tatry

V. Novák sa narodil 5. decembra 1870 v Kamenici nad Lipou, kde jeho otec pôsobil ako lekár. Zomrel však predčasne, keď mal Vítězslav iba jedenásť rokov. Matka s tromi deťmi sa presťahovala do Jindřichovho Hradca.

Budúci skladateľ sa spočiatku nevenoval hudbe, a hoci svoje prvé skladby skomponoval už na gymnáziu, rozhodol sa pre právo.

Počas štúdia práva však prestúpil na pražské konzervatórium, kde u Jiráka študoval klavír a skladbu u Antonína Dvořáka. Svojrázneho nového študenta si Dvořák obľúbil, a keďže Novák býval neďaleko jeho bytu, dovolil mu, aby ho odprevádzal cestou z konzervatória domov.

Pre neskúseného študenta to bolo veľké vyznamenanie, pretože Dvořák v ňom poznal nielen nadaného, ale i tvrdohlavého žiaka, ktorý svojimi názormi dokázal oponovať aj svojmu učiteľovi.

Už počas štúdia u Dvořáka V. Novák skomponoval dve skladby: huslovú sonátu d mol a koncertnú ouvertúru „Korzár“ podľa Byronovej básne. Huslovou sonátou úspešne absolvoval Dvořákovu kompozičnú školu.

V prvých vývojových fázach na Vítězslava Nováka silne zapôsobilo nielen dielo A. Dvořáka, ale aj Liszta, Čajkovského, Brahmsa či Griega. Na prelome storočia obohatil svoje hudobné myslenie i o prvky hudobného impresionizmu.

Rozhodujúcim podnetom na vyhranenie osobného hudobného štýlu sa stal pobyt na Českomoravskej vysočine. Vtedy 26-ročný Novák strávil leto vo valašskom mestečku na hraniciach Slovenska, vo Veľkých Karloviciach.

Odtiaľ podnikal denné vychádzky do širokého beskydského kraja i na Slovensko. Toto „pôvabné letovisko“ - ako ho nazýval a zvlášť valašskí ľudia, ich príbehy, beskydská príroda a ľudové piesne či živá hudba výrazne zapôsobili na jeho hudobné cítenie. V mladom umelcovi sa zrodila láska pre slovácky i slovenský folklór. Tak vznikla i „Slovácka suita“.

Vítězslav Novák mal neobyčajne rád aj prírodu, ktorá ho pri mnohých skladbách inšpirovala. Obľúbil si najmä Vysoké Tatry a tatranskú prírodu zhudobnil v impresionisticky ladenej symfonickej básni „V Tatrách“.

Precestoval tiež mnohé krajiny Európy, vrátane Ruska. Údajne hovoril plynulo viacerými jazykmi, spomína sa nemčina, angličtina, francúzština či španielčina. Novák sa ako štyridsiatnik oženil so svojou žiačkou. K umeniu mal blízko aj jeho syn, ktorý sa napokon stal maliarom. V tom čase ho už považovali za veľkého a váženého skladateľa, uvedenie každého jeho diela sa považovalo za udalosť. A to nielen v odbornej obci.

Počas druhej svetovej vojny sa uchýlil do Skutče, českého mesta v Pardubickom kraji. Rozhodol sa tam napísať spomienky na svoj život a tvorbu. Zomrel 18. júla 1949.

(dm)

Aj pre slovenských divákov

Česká internetová televízia Bedna TV, ktorá ponúka svoj program od konca minulého roka, rozšíri od jesene vysielanie aj pre slovenských divákov. Do konca tohto roka bude možné sledovať novú stanicu aj prostredníctvom mobilných telefónov, do roku 2011 by sa chcela, podľa jej zástupcov, dostať do káblových sietí či spustiť vysielanie cez satelit.

„Budujeme televíziu tak, aby nebola len internetovou televíziou, ale televíziou, ktorá by bola v budúcnosti sledovateľná na všetkých typoch distribučných kanálov,“ povedal výkonný riaditeľ českej Bedna TV Jakub Červenka.

Internetová televízia sa v súčasnosti zameriava najmä na mladých ľudí vo veku od 15 do 35 rokov. Ponúka im programy z oblasti zábavy, kultúry, vedy a techniky či športu. Tie môžu diváci sledovať priebežne podľa programu alebo si zvoliť reláciu z archívu.

Televízia v súčasnosti hľadá na Slovensku mladých umelcov, filmárov a budúcich moderátorov, ktorí by sa podieľali na jej vysielaní. Pomer českých a slovenských programov by sa mal zhruba vyrovnáť.

Tvorcovia televízie pripravili okrem iného aj program, kde si mladí Česi budú môcť pripomenúť slovenčinu a Slováci naopak češtinu.

„Chceme vzájomne pripomenúť tieto dva jazyky mladším ročníkom, ktorí im už dnes pomaly nerozumejú,“ poznamenal o ďalších plánoch Červenka.

Bedna TV plánuje v budúcnosti ponúknuť ďalších 20 až 30 kanálov rozdelených do

viacerých tematických okruhov.

Vysielanie vlastných programov prostredníctvom internetu ponúkajú všetky slovenské televízne stanice. Samostatnú online televíziu prevádzkuje komerčná dvojka - televízia Joj, pre mladších divákov je určená študentská televízia MC2.

(čt)

VYSIELANIE PRE SLOVÁKOV ŽIJÚCICH V ČR		
	ČESKÝ ROZHLAS	
ČRO 1 - RADIOŽURNÁL	utorok	20.05 - 21.00
ČRO 6/RSE	streda	19.15 - 19.30
Regina Praha	pondelok, streda	19.45 - 20.00
Ústí nad Labem	pondelok, streda	18.45 - 19.00
Ptzeň	pondelok, streda piatok	19.45 - 20.00 19.30 - 20.00
České Budějovice	pondelok, streda	19.45 - 20.00
Hradec Králové	pondelok, streda	19.45 - 20.00
Ostrava	pondelok, streda	19.45 - 20.00
Brno	pondelok, streda	19.45 - 20.00
Olomouc	pondelok, streda	19.45 - 20.00
Sever	pondelok, streda	19.45 - 20.00
Vysočina	pondelok, streda	19.45 - 20.00

Slovensko je známe bohatstvom sakrálnych architektonických pamiatok, z ktorých mnohé patria do klenotnice svetovej kultúry. Medzi ne možno nesporne zaradiť vzácny súbor drevených kostolíkov východného obradu, ktoré sa zachovali v oblasti severovýchodného Slovenska. Tieto sakrálné stavby, ktoré tu ľudia nazývajú „cerkvami“, sú vrcholom ľudovo-umeleckej architektonickej tvorby, prejavom umu a majstrovstva miestnych ľudových tvorcov, ich zmyslu pre krásu a harmóniu s okolitým prostredím. Vyznačujú sa originalnosťou, vysokou úrovňou technického a umeleckého stvárnenia.

Originálne umelecké diela

Najstaršie zo zachovaných kostolíkov pochádzajú zo 16. storočia. Väčšina z nich je však až zo 17. a 18. storočia (Tročany). Všetky kostolíky tejto architektúry sú postavené z dreva. Majú zrubovú základnú konštrukciu. Ich charakteristickým znakom je trojdielnosť, ktorá zároveň symbolizuje Svätú Trojicu. Je tu vstupná časť zvaná aj babinec, hlavná loď a oltárna časť. Trojitosť priestoru je aj navonok v mnohých prípadoch zdôraznená trojicou smerom na západ sa zvyšujúcich veží. Sú však aj dvojvežové kostolíky, ako napríklad Hrabová Roztoka, Inovce, Kalná Roztoka, Ruská Bystrá, Ruský Potok, Topoľa, Tročany, Uličské Krivé a iné. Z hľadiska veľkosti priestoru je najväčšia stredná časť, chrámová loď. Najvyššia loď je nad babincom, okrem kostolíka v Nižnom Komárniku, kde dominuje stredná veža. Ako krytina sa na týchto stavbách zásadne používali ručne vyrábané drevené šindle. Dekorácia sa uplatňovala dokonca v spôsobe kladenia šindľov, šalovacích dosák a lišt. Pri stavbe sa pôvodne nepoužívali kovové kľince, pretože symbolizovali Kristovo umučenie. Osobitnú pozornosť si zasluhujú ozdobné železné kríže, ktoré sú výrazným umeleckým prejavom dedinských kováčov.

Jedinečné sú interiéry týchto kostolíkov. Pôvodne boli zdobené nástennými a stropnými maľbami. Najvýznamnejšou súčasťou každého kostolíka je „ikonostas“ - drevená stena s obrazmi, oddelujúca oltár od ostatnej časti chrámu. Táto stena je zdobená spravidla štyrmi radmi ikon a troma dverami uprostred. Stredné, takzvané cárské dvere sú dvojkrídlové, bohato vyrezávané a mohol ich používať iba kňaz. Dvoje postranných dverí je určených pre diakonov. Charakteristickou črtou pre ikonostas je prísne usporiadanie ikon, ich vopred určený počet a kompozícia námetov. Kostolíky väčšinou stoja na vyvýšenom mieste neďaleko obce, oddelene od ostatných dedinských stavieb, v tichom prostredí lesného zátiašia alebo pri cintorínoch. Iba ojedinelo sa nachádzajú priamo v obci (Tročany, Uličské Krivé). Niektoré z týchto kostolíkov majú samostatnú drevenú zvonnicu (Kalná Roztoka, Korejovce, Ladomirová, Ruský Potok, Topoľa) a celý areál je niekedy oplotený zrubovou alebo kamennou ohradou so štýlovou vstupnou bránou. Dnes môžeme obdivovať tieto skvosty ľudovej

architektúry na pôvodných miestach v 27 obciach severovýchodného Slovenska. V roku 1958 bol tento súbor drevených kostolíkov vyhlásený za národnú kultúrnu pamiatku. V okrese Snina je to päť chrámov (Uličské Krivé, Topoľa, Ruský Potok, Kalná Roztoka, Hrabová Roztoka), v okrese Michalovce dva chrámy (Inovce, Ruská Bystrá), v okrese Svidník jedenásť chrámov (Bodružal, Miroľa, Príkra, Šemetkovce, Potoky, Korejovce, Hunkovce, Krajné Čierno, Dobroslava, Nižný Komárnik, Ladomirová), v okrese Prešov jeden chrám (Brežany), v okrese Bardejov sedem chrámov (Jedlinka, Kožany, Krivé, Tročany, Frička, Lukov-Venécia, Hervartov), v okrese Stará Lubovňa jeden chrám (Hraničné). Niekoľko ďalších kostolov premiestnili do skanzenov. Kostolík z Kožuchoviec s bohatými nástennými maľbami je umiestnený medzi mestskými stavbami v areáli Východoslovenského múzea v Košiciach. V skanzene v Bardejovských kúpeľoch možno obdivovať kostolíky z Mikulášovej a zo Zboja, v skanzene pod hradom Stará Lubovňa je kostolík z Matysovej. Kostolík z Novej Sedlice sa ocitol v skanzene v Humennom a kostolík z Novej Polianky je súčasťou skanzenu vo Svidníku.

Väčšina drevených kostolíkov v obci je stále funkčná okrem Hunkoviec. Konajú sa tu pravidelné náboženské obrady. Až pri nich dokáže človek naplno vnímať svojské čaro týchto unikátnych stavieb, ktoré dodnes udivujú svojou neopakovateľnou krásou.

Pozrime sa bližšie na špecifiká niektorých z nich. V Bodružali je cerkva sv. Mikuláša, postavená v roku 1658 na južnom svahu obce. Trojdielna zrubová stavba má bohato členenú šindľovú strechu s troma stupňovitými vežami. Kupoly sú zakončené makovičkami s bohato kovanými krížmi. Kostol je obklopený zrubovou ohradou so šindľovou strieškou. Vnútrná výzdoba je baroková, bielo-zlato maľovaná. Zvyšky nástenných maľieb sú z polovice 18. storočia, ikonostas je z konca 18. storočia. V Dobroslave možno vidieť cerkvu sv. Paraskiev. Postavili ju v roku 1705. V roku 1932 pristavili dve bočné kaplnky, následkom čoho sa pôvodný trojdielny pôdorys zmenil na päťdielny. Barokový interiér a ikonostas zhotovili

podľa zásad ikonografie, sú z 18. storočia. V Hervartove sa nachádza jediný rímsko-katolícky kostol z celého súboru drevených chrámov. Je zasvätený sv. Františkovi z Assisi. Postavili ho koncom 15. alebo začiatkom 16. storočia. Svojím dvojdielnym pôdorysom, vysokou strechou a ďalšími znakmi je značne odlišný od rusínsko-ukrajinských drevených cerkví a má gotický charakter. Vežu-zvonnicu pristavili dodatočne. Vo vnútri kostola sa nachádza vzácny oltár a nástenné maľby. V Hrabovej Roztoke upúta cerkva sv. Bazila Veľkého z polovice 18. storočia. Má valbovú šindľovú strechu s dvoma vežičkami. V prevažne barokovom interiéri sa okrem ikonostasu nachádza zaujímavá skriňa, zhotovená v gotickom slohu. Kostolík je obohaný zrubovou ohradou so šindľovou strieškou. V Jedlinke je drevený kostolík postavený v roku 1763. Má typické pyramídálne trojvežie s makovičkami a kovanými krížmi. Zrub je zvonku chránený došteným šalovaním. V kostolíku je jeden z najkrajších ikonostasov zhotovených podľa pravidiel ikonografie. Niektoré ikony sú zo 17. storočia. Interiér dopĺňajú vzácne liturgické predmety a knihy. V Ladomirovej zaujme cerkva archaniela Michala z roku 1742 s päťradovým ikonostasom. Má samostatnú drevenú zvonnicu a zrubovú ohradu so zaujímavou bránou. V Mirole si možno pozrieť typický trojdielny a trojvežový kostolík z roku 1770. Má štvorradový ikonostas. Jeho súčasťou je ikona Posledná večera. V Nižnom Komárniku zaujme pôvodný drevený kostolík v objatí zelene na strmom kopci nad obcou. Postavili ho v roku 1938 podľa projektu ukrajinského architekta V. Sičinského. Od ostatných kostolíkov sa odlišuje tým, že má najvyššiu vežu v strednej časti nad loďou.

Anna Papiežová

Významného životného jubilea sa uprostred júla dožila vynikajúca slovenská herečka Eva Krížiková. Oslavy sedemdesiatich piatich narodenín pani Eve kalí len smútok za milovaným manželom, hercom Františkom Zvarikom, ktorý zomrel vlni v auguste vo veku sedemdesiatosem rokov. Zrejme aj preto sa rozhodla osláviť narodeniny v zahraničí, s dcérou Barborou, ktorá je konzulkou v Kyjeve. Vrátila sa až na konci júla.

Práca ma drží nad vodou

Výrazná tvár slovenskej divadelnej a filmovej scény. Takto Evu Krížikovú označuje kritika. Má na to dobré dôvody. Pani Krížiková sa za vyše pol storočia hereckej dráhy môže pochváliť celým radom výrazných úloh či už v divadle, filme alebo v televízii. Získala si aj srdcia rozhlasových poslucháčov, najmä ako stará mama takmer už v kultovom rozhlasovom rodinnom seriáli „Králikovci“. „Nemám nesplnené sny,“ komentovala herečka svoju profesionálnu dráhu v televíznej relácii Milana Kňažka „Takí sme boli“.

Eva Krížiková sa narodila vo vtedy ešte samostatnej obci Rača, ktorá je dnes už súčasťou Bratislavy. Od detstva túžila po javisku. Najprv chcela očariť poslucháčov, no osud chcel, aby zamierila na herectvo. Táto pekná zelenoočka, ako ju volali spolužiaci, veľmi rýchlo presvedčila ostrieľaných hercov o svojom talente a už v roku 1954 ako dvadsaťročná dostala angažmán v činohre Slovenského národného divadla. Národnému divadlu ostala verná dodnes a odohrala tam úctyhodný počet komediálnych, ale aj dramatických postáv. Aktuálne ju môžu jej obdivovatelia vidieť ako Agafiu v Tolstého hre „Anna Kareninová“.

„Je to nezlomná ‚Račianka‘. Už odmala ma fascinovala jej radosť a optimizmus, ktorý vedela rozdávať. Je pre nás na javisku takým motorom dobra. Pre mňa osobne, keby otočila ešte raz

tých sedemdesiatpäť rokov, aj to by bolo málo,“ vyznala sa z obdivu k svojej kolegyni herečka Zuzana Fialová, ktorá v spomínanej hre hrá Annu Kareninovú.

Životným partnerom Evy Krížikovej sa stal operný spevák, herec a výtvarník František Zvarík. Prežili spolu pekných štyridsaťsedem rokov, aj keď jej manžel občas žartoval, že ju doma volá „pani plukovníková“. Medzitým sympatická herečka išla z úlohy do úlohy. Ved' hrala vo vyše tridsiatich celovečerných filmoch. Od koketnej Darinky z filmu „Štvorylka“ (1955) až po Anču vo filme „Suzanne“ (1996).

„Absolútna profesionálka. Vždy príde pripravená a strhne do výkonu aj ostatných hercov,“ povedal nám o Eve Krížikovej režisér Gejza Dezorz, ktorý s herečkou spolupracoval v Slovenskom rozhlase, ale aj v seriáli Slovenskej televízie „Obchod so šťastím“, ktorý pre Evu Krížikovú znamenal návrat na televízne obrazovky. Bol to veľmi dôležitý návrat, lebo prišiel v čase, keď pani Eva veľmi ťažko prežívala smrť manžela Františka Zvaríka. Ten po sérii mozgových príhod zomrel pred rokom, mesiac po svojich 87. narodeninách, ktoré mal 17. júla.

„Práca ma drží vysoko nad vodou, aj keď smútok ma stále tlačí,“ vyznala sa nedávno Eva Krížiková a my veríme, že nás poteší ešte mnohými skvelými hereckými kreáciami.

Maroš Bančej

Eva Krížiková sa narodila 15. júla 1934. Debutovala vo filme „Piatok trinásteho“ (1953) a hrala vo vyše tridsiatich filmoch. Známe sú napríklad filmy „Štvorylka“ (1955), „Slečný kúpel“ (1969), „Červené víno“ (1976) či „Suzanne“ (1996). Je dlhoročnou členkou činohry Slovenského národného divadla, držiteľkou Ceny Andreja Bagara (1973) a ocenili ju aj titulom Herečka roka (2001).

Zájazd do Afriky si vyspieval v Spišskom Hrhove v okrese Levoča rómsky 14-ročný chlapec Martin Mišalko z obce Rakúsy v okrese Poprad. Dorota Nvotová, ktorá momentálne žije na Spiši, zorganizovala v Spišskom Hrhove prvú celoslovenskú Rómsku SuperStar.

Možno budúce spevácke hviezdy prišlo do Spišského Hrhova podporiť viac ako tisíc Rómov prevažne z východného Slovenska. Neskorý koncojúlový večer teda patril rómskej hudbe, podujatie sa konalo na otvorenom priestranstve. Ako povedal starosta Vladimír Ledecký, na podujatí bol zákaz predaja alkoholu.

„Pobudnúť pre mňa v rómskej osade v susedných Roškovciach je ako antidepresívum,“ vyznala sa Dorota Nvotová, ktorej nápad bol zorganizovať celú túto akciu. Známa slovenská speváčka navštevovala postupne rómske osady a ako povedala, vylepovala plagáty o castingu aj po latrínach. „Rómovia ma nespoznávali. Až keď som im spomenula film Ružové sny, v ktorom môj otec hral hlavnú úlohu, hneď som bola pošťárova dcéra a mala som ich sympatie. Keď prídete do osady bez predsudkov s úmyslom pomôcť, nič sa vám tam nemôže stať,“ dodala Dorota Nvotová.

Na casting potom do Spišského Hrhova prichádzali celé autobusy spievajúcich Rómov. Dorota uviedla, že neznámy darca im na účet poukázal 200 eur, z peňazí okrem iného hradili aj pohonné hmoty na autobusy, ktoré privádzali do Spišského Hrhova Rómov na konkurz. Vo finálovom večere vystúpilo na podujatí spolu pätnásť rôznych zoskupení či sólistov. Išlo o rôzne vekové skupiny, speváci mali pripravené hlavne rómske piesne, čo sa týka hudobných nástrojov prevládala saxofón.

Hlas od boha

Martin Mišalko bol, zdá sa, jasným favoritom už od začiatku. Na rozdiel od svojich konkurentov si zvolil pieseň od Mariky Gombitovej „Vyznanie“. Jeho citlivý prejav chytil za srdce nejedného diváka. „Zbožňujem všetky piesne od Mariky Gombitovej a hlavne Vyznanie. Spievam už asi štyri roky v speváckom zbere, ale žiadnu umeleckú školu nenavštevujem. Môj hlas je dar od Boha,“ povedal víťaz. Do Afriky, ako povedal, pocestuje, pravdepodobne so svojou pani učiteľkou.

O víťazovi rozhodla porota, ktorú tvorili Dorota, jej otec Juraj Nvota, rapper Rytmus a pišťalkár Michal Smetanka. „Som šťastný, že Dorotka vymyslela takúto akciu, ktorá bola spontánna bez komerčných úmyslov a že žije v takom vrúcnom prostredí, ktoré si vybrala,“ povedal Juraj Nvota. O prvej slovenskej Rómskej SuperStar Dorotina sestra Tereza Nvotová natočí zase dokument.

Erika Karasová

MARTIN MIŠALKO, PRVÁ RÓMSKA SUPERSTAR

DOROTA NVOTOVÁ

<p>Tentoraz je v tajničke citát amerického režiséra Woody Allana, ktorý sa začína slovami: Peniaze sú lepšie ako chudoba... Riešenie pošlite do konca mesiaca na adresu: SLOVENSKÉ DOTYKY, Salmovská 11, 120 00 Praha 2, alebo e-mailom na adresu dotyky@czsk.net. Traja vylosovaní riešitelia dostanú od redakcie jednu z nových kníh z produkcie Slovensko-českého klubu.</p> <p>Tajnička v júlovom čísle ukrývala turecké príslovie: „Bolest' núti človeka plakať, láska hovoriť.“ Knihy vyhrávajú: Štefan Madaj, Slezská Ostrava, Lukáš Corn, Říčany a Jozef Andraško, Praha 8.</p> <p>Srdečne blahoželáme!</p>							SAMICA PSA	HRDINA AKKADSKÉHO EPOSU	REZALA	KREDITOVÝ SYSTÉM (SKR.)	1. ČASŤ TAJNICKY	ANGLICKÝ BÁSNIK A PROZAIK	VZÁCNÁ LIEČIVÁ BYLINA
						MYKALA (BÁSN.)							
						SILOU TISKAL							
						USADENINA				KLDR - OLYMPIJSKÁ SKR.			
						DAN KEARNY ASSOCIATES				MUŽSKÉ MENO (13.4.)			
POMÔCKY: ETANA, ALLEIN, LARKIN, ARIMA, LEOPON, LANZA, MONORÉMA, FEDOTOV	KRADMO	ŽIADALO	KRIŽENEC LEOPARDA S LEVICOU	ZNAČKA CIGARIET	CHLÁDOK, TÓNA	PRACOVNIČKA DAŇOVÉHO ÚRADU OVERALL LOUDNESS RATING							
DAR NA PODPLATENIE							SAMOJEDINÝ, PO NEMECKY						
GRÉCKY SOCHÁR							SLÁVNÝ ACHÁJSKY VOJAK						
							PLANĚTKA						
							PAVILÓN V PARKU VZDIALENÝ OD HL. BUDOVY						
VOZIDLO NA ROZRÝVANIE CIEST							ŠPZ OKRESU TRNAVA		SPÁJAJ NIŤOU			MESTO V TRINIDADE	REZĚŇ
							OVLÁDAM		PRIJAL ZA SVOJE (FRAZ.)				
2. ČASŤ TAJNICKY						ŠPANIELSKA RIEKA				DOBA			
						MAURETANIA (KÓD ŠTÁTU)				ZAHÝBAL, ODBOČOVAL (HOVOR.)			
FRANCOUZSKY MÓDNY TVORCA					MINISUKŇA, PO ANGLICKY								
					ROVNO								
KEYSTONE LIBRARY NETWORK				OPAKOVANÉ TAVENIE									
				OBEC V OKR. D. STREDA									
ZNAČKA JOGURTOV			ŠPZ OKRESU PREROV (ČR)			JEDNORADOVÁ VESLIČKA							
			RUSKY MALIAR			551 RÍMSKYMÍ ČÍSLICAMI							
	KOPA	DRUH ALUMINIO-SILIKÁTU					MYS - MEXIKO (O. LOBOS)				PODMIENKOVÁ SPOJKA		
		NAJPRV					OBYVATEĽ OLCNAVY				RIEKA - BRAZÍLIA		
ZLOSTILO							POLE. LÚKA (KNÍŽ.)					3. ČASŤ TAJNICKY	DRUH TROPICKÉHO MRAVCA
							AVIVÁŽ, PO FRANCOUZSKY						
ŽENSKÉ MENO								TALIANSKY SPEVÁK					
								NIEČO					
JAPONSKÁ RIEKA						CHEMICAL VAPOR DEPOSITION			VÝŤAH (HOVOR.)				
						PRATETA, PO ANGLICKY			PÍSMENO GRÉCKEJ ABECEDY				
POMSTA PO ČESKY					PEŇ					LITVA - ŠPORT. KÓD KRAJINY			
					LÁMANÍM ODDELIL					ŽALOSPEV (V PARTITŮRE)			
OTÁZKA SPÔSOBU				OBYVATEĽ ORAVY							NAMÍBIA (KÓD ŠTÁTU)		
				OVANULA							VRCH - ČESKO (696 M)		
4. ČASŤ TAJNICKY							SPEVOHRA						VÝROBCA MOT. VOZIDIEL - KUBA
							ARZĚŇ (ZN.)						
ARGÓN (ZN.)			SLOVENSKÁ OBEC					MILENEC (ZASTÁR.)					
			MESTO V SLOVINSKU					ARABSKÉ MENO					
	1004 RÍMSKYMÍ ČÍSLICAMI	AKÁKOLIEK ORGANICKÁ HMOTA							MENO ALINY				
		EGYPT - ŠPORT. KÓD KRAJINY							SLOVENSKÉ NÁRODNÉ POVTANIE				
MELAMÍN, PO NEMECKY							MPZ LESOTHA			SNÍVAJ			
							MANGÁN (ZN.)			BOH SEMITSÝCH NÁRODOV			
UMELOHMOTNÁ FÓLIA							KTO PREDVÁDZA MODELÝ ŠIAT						
DALA ZO SEBA							NAPLOSKO						

Dva odlišné rozhovory

V prvý augustový pondelok vysielal Český rozhlas po krátkych Správach o 10.00 hodine v publicistickej relácii Lucie Výbornej rozhovor so slovenskou herečkou Annou Šiškovou. Celá 55-minútovka sa niesla v znamení veselej, uvoľnenej nálady a účinnosti (na ktorej rozhlasovým tvorcom tak veľmi záleží), jednoducho povedané, poslucháč pri jej počúvaní pookrial. Herečka zaujímavou, vtipnou a s istou dávkou sebaironie rozprávala o práci na filme Musíme si pomáhať, vďaka ktorému vlastne vošla do povedomia českých divákov a hovorila aj o televíznych seriáloch, kde predstavovala hlavné úlohy.

Rozhlasový poslucháč pri jej odpovediach na redaktorkine otázky rýchlo zaevidoval skromnosť a snahu byť ľuďom okolo seba užitočnou, predovšetkým však svojim dvom dcéram (z ktorých ani jedna netúži po hereckom povolani). V súčasnosti hrá aj v Prahe aj v Bratislave, veľkú radosť má napríklad z hry J. Nováka o L. N. Tolstom. Inscenácia je svetovou premiérou a ona v nej predstavuje spisovateľovu manželku, matku trinástich detí.

Na základe telefonických otázok poslucháčov sme sa dozvedeli, že A. Šišková zásadne neprijíma úlohy v autorských textoch bez hlbšej myšlienky a rovnako ani „v plačlivých“. Opisala aj svojich desať dní naživo medzi bezdomovcami (osobnosti súťažili v televízii). No azda nebolo od herečky diplomatické zvedavejšie poslucháčke s rovnakých rokov narodenia prezradiť, že vôbec nenavštevuje kozmetické salóny - kolegynne herečky si tou vetou možno nenaladila na príliš priateľskú strunu. A ešte poznámka k jej slovenčine (samozrejme, tak ako v rozhovoroch, napríklad M. Labuda alebo M. Žbirka nehovorila po česky): mala ju čistou, zrozumiteľnú, nechýbal v nej ani humor a ak sa vyskytlo slovo od českého celkom odlišné, automaticky ho preložila.

Celkový dojem z tohto rozprávania: poslucháčovi bolo ľúto, že už sa blíži 11. hodina - Správy a redaktorka dialóg s A. Šiškovou ukončí.

Diplomatické je azda najskôr chváliť, nuž preto sa na rozhovor v Rádiožurnále vysielaný ako prvý - 26. júla - spolu pozrieme až teraz. Autorsky ho pripravil redaktor Václav Žmolík a pozval doň slovenského herca Martina Hubu. Nie je jednoduché toto interview porovnávať s predošlým, so ženskou „spovedou pred mikrofónom“, táto by pri nej jednotku nedostala. Kto rozhovor počúval, veruže sa automaticky neuvolnil ani nenaladil na veselú strunu. A nezavinila to iba hercova nepekna, s češtinou pomešaná slovenčina. Redaktor si to evidentne uvedomil hneď na začiatku a vzniesol vtipnú poznámku, no bez efektu. Poslucháč sa rád dozvie čo-to aj z osobného života interviewovaného, no v to nedelne dopoludnie na to márne čakal. M. Huba napríklad ani okrajovo nespomenul svoju rodinu, rodičov - a jeho otcom bol v celej ČR dobre známy herec Mikuláš Huba a matkou oceňovaná operná sopranistka Mária Kišoňová. V. Žmolíkovi bolo zrejme ľúto, že i jeho odpovede na otázky poslucháčov boli viac všeobecné než osobné.

Tento vynikajúci charakterový filmový i divadelný herec a režisér dostal od verejnoprávneho rozhlasu pozvanie k mikrofónu zrejme preto, že v tých dňoch s rovnako skvelým Janom Třískom účinkoval v „Bouři“ na pražskom Hrade na Letných shakespearovských slávnostiach. No azda mal príprave rozhovoru venovať viac pozornosti.

Jolana Kolníková

Vydavateľstvá **MAC**
spol. s r.o.

U Plynárny 404/91, 101 00 Praha 10
tel./fax: 226 218 865
e-mail: info@vydavatelstvamac.cz

Nabízí

• zajištění kompletního vydavateľsko-nakladateľského servisu
foto, grafická úprava, tisk, správa předplatitelského kmene, distribuce předplatitelům pro periodika i knižní publikace

• vlastní produkci

50 druhů diet při nejčastějších onemocněních, stolní kalendáře „Práce na zahrádce“, „Recepty pro diabetiky“, knihy s hobby a sportovní tematikou. Více o nás a našich titulech včetně možnosti pohodlného nákupu v našem e-shopu, naleznete na www.vydavatelstvamac.cz

PREDPLATNÉ

Ponúkame vám možnosť za mimoriadne výhodných podmienok si náš časopis predplatiť.

Jedno číslo vás bude stáť len 10 Kč (na Slovensku 10 Sk/0,33 euro), pričom cena vo voľnom predaji je 18 Kč/18 Sk/0,6 euro)! Dostanete ho teda za 55 percent ceny a nemusíte ho zháňať po stánkoch!!! Sami si môžete zvoliť aj obdobie!

Napríklad za jún WWWWWWWWWWWW až december 2009 zaplatíte 7 x 10 = 2,32 euro

Zašlite objednávkový kupón s vyznačeným predplatným obdobím (prípadne si časopis objednáte telefonicky), my vám začneme zasielať magazín Slovenské dotyky a zároveň vám pošleme i vyplnenú zloženku, ktorou uskutočnite úhradu.

Predplatné v ČR:
Písomné objednávky:
Vydavateľstvá MAC, s.r.o.,
U Plynárny 404/91,
101 00 Praha 10
Telefonické objednávky:
226 218 865

Predplatné v SR:
Písomné objednávky:
Magnet-Press Slovakia,
P. O. Box 169, Teslova 12,
830 00 Bratislava
Telefonické objednávky:
244 454 559, 244 454 628

Firmy (z ČR i SR) môžu uhradiť predplatné aj na základe faktúry. Platí normálny postup, treba len na objednávkový kupón dopísať heslo „faktúra“ a priložiť lístok s vašim IČO, DIČ a bankovým spojením.

Objednávky do zahraničia (mimo ČR a SR) na rok 2009 prijíma redakcia. Poplatok 15 USD (Európa a zámorie pozemnou cestou), respektíve 20 USD (zámorie letecky) uhradte na náš účet číslo 192786560227/0100 v Komerčnej banke, pobočke Praha-Mesto.

SLOVENSKÉ DOTYKY

Magazín Slovákov v ČR
OBJEDNÁVKOVÝ KUPÓN

meno a priezvisko

adresa (vrátane PSČ)

od mesiaca:

do mesiaca:

podpis

Mesačník SLOVENSKÉ DOTYKY,
Magazín Slovákov v ČR, č. 9/2009

Vydavateľ: Slovensko-český klub, Anastázova 15, 169 00 Praha 6, IČO: 65398777
Vydavateľstvo: Vydavateľstvá MAC, s.r.o., U Plynárny 404/91, 101 00 Praha 10
Adresa redakcie: Salmovská 11, 120 00 Praha 2, tel.: 224 918 483
tel./fax, záznamník: 224 919 525, e-mail: dotyky@czsk.net, http://dotyky.czsk.net
Šéfredaktorka: Nada Vokušová, zástupca šéfredaktorky: Vladimír Skalský,
grafická úprava: Jozef Illiaš, jazyková úprava: Éva Svorová
Inzerciu prijíma redakcia

Rozširuje PNS, Mediaprint&Kapa, Transpress a súkromní distribúteri
Vychádza s finančným príspevkom Ministerstva kultúry ČR
Podávanie novinových zásielok povolila Česká pošta, s.p., odštepny závod Praha,
č. j. NOV 6098/96 zo dňa 23. 8. 1996, reg. č. MK ČR 7535,
Vyšlo 1. 9. 2009

Redakčná rada:

Anton Baláž, Ladislav Ballek (predseda), Vojtech Čelko, Lubomír Feldek,
Vladimír Hanzel, Emil Charous, Ján Rakytko, Vladimír Skalský,
Juraj Šajmovič, Marián Vanek, Robert Vano, Nada Vokušová, Gabriela Vránová

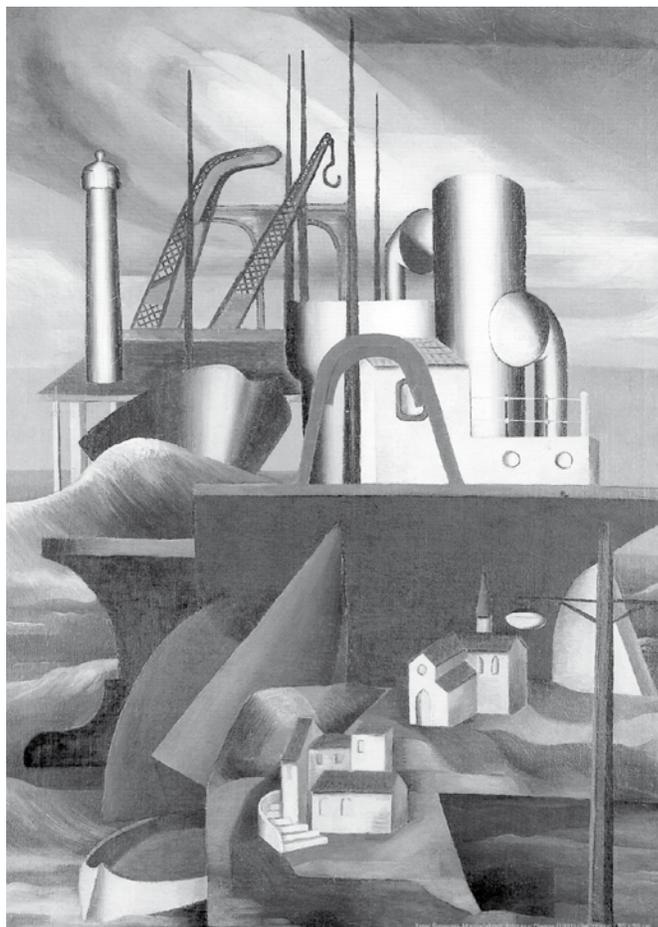
Pojem Generácia 1909 je už niekoľko desaťročí diskutovaný, vyzdvihovalý i zavrhovalý. Možno súhlasiť s autormi publikácie „Výtvarná moderna Slovenska“, Jánom Ábelovským a Katarínou Bajcúrovou (vydal Slovart Bratislava 1997, str. 466), že „... hlavné osobnosti generácie priniesli v mnohom nový, originálny umelecký názor, ktorým posunuli problematiku našej moderny do dovtedy neobsiahnutých významových oblastí. Tento posun však nemožno zjednodušiť na priamočiaru predstavu spoločenskej angažovanosti tejto generácie...“

Generácia 1909

Naša pripomienka storočnice všetkých tých, ktorí sa narodili v roku 1909 alebo tesne pred či po tomto roku, je zdôraznením skutočnosti, že táto generácia cez všetky odlišnosti výtvarných smerov a techník, politických postojov, angažovanosti či indiferentnosti v politike bola nielen významná, ale jej členovia patria dodnes k pilierom slovenskej výtvarnej moderny. Cyprián Majerník, o niečo starší Ján Želibský (narodený 1907), Andrej Nemeš (Nemes), ktorý väčšiu časť života pôsobil v emigrácii, Východoslovák Július Nemčík, či pôvodom z Brna, ale celožitovne Slovák (pôsobil v Bratislave) František Kudláč, prof. Ján Mudroch - spoluzakladateľ Akadémie výtvarných umení v Bratislave a zároveň skvelý organizátor a propagátor významných zahraničných osobností, napríklad Dominiqueza a iných), prvá dáma slovenskej malby Ester Šimerová-Martinčeková (rodená Fridriková), či o rok mladší B. Hoffstädter, ďalší člen pražskej vetvy jadra generácie. Na ich tvorbu nadväzovali Peter Matejka či Eugen Nevan, ktorí prvý raz v slovenskom výtvarnom výraze bojovali za jeho „výtvarnú čistotu“.

V dnešnej úvahe nechceme Generáciu 1909 hodnotiť. Tento priestor by to ani nedovoľoval. Chceme len upozorniť a zdôrazniť, že v 30. rokoch 20. storočia vedľa nestorov slovenskej malby M. Benku, M. A. Bazovského, L. Fullu a M. Galandu nastúpila nielen na československú, ale aj európsku výtvarnú scénu generácia, ktorá čerpala podnety nielen zo slovenskej domácej tradície, ale aj, a to bolo nové, z duchovných zdrojov francúzskej, nemeckej, židovskej, dokonca aj z ruskej porevolučnej moderny. Veľkou devízou Generácie bola skutočnosť jej nepretržitej umeleckej konfrontácie i spolupráce autorov, či už na pôde jedinečnej bratislavskej školy umeleckých remesiel, či parížskej Académie moderne, školy slávnej Alexandry Exterovej alebo dessauského Bauhausu, kde sa stretávala európska elita výtvarnej moderny. Všetky tieto inštitúcie viedli progresívnu výučbu teórie a remeselno-umeleckej praxe, nové ponímanie kompozície, to všetko pri absolútne slobodnom obsahovom vyjadrení. A to je odkaz všetkých tých, ktorí síce neboli členmi jedného vyhraneného Spolku, ale ukázali cestu ďalšej generácii. Cestu, ktorá je neustálym hľadaním i konfrontáciou s domovom a svetom.

Jiřina Divácká

Ester Šimerová-Martinčeková

Endre Nemes

JÚLIUS VANOVIČ:

KRONIKA NEPRIZNANÉHO ČASU

Jeden z najzaujímavejších románov posledného obdobia, ktorého autorom je literárny a kultúrny historik, kritik, esejista a vydavateľ Július Vanovič, je venovaný obdobiu normalizácie.

Existuje latinské príslovie *Habent sua fata libelli*, čo v preklade znamená *Aj knihy majú svoje osudy*. To je prípad aj Vanovičovej knihy.

Napísal ju v sedemdesiatych rokoch minulého storočia, ale na vydanie ju pripravil až minulý rok. V troch rôznych časových obdobiach – päťdesiate, šesťdesiate a sedemdesiate roky - zachytáva život slovenského intelektuála. Dej sa časovo začína v prostredí turčianskej dediny, v ktorej je hlava rodiny bezdôvodne zatvorená. Nikdy sa jej nedostane satisfakcie, ale také boli osudy viacerých jeho generačných druhov, ktorí mali svoj názor, svoju hlavu, a preto vadili v dobách kolektívizácie. Autor píše o spolužiakoch hlavného hrdinu, ktorí sa stali nástrojom pri jeho vylučovaní z gymnaziálnych štúdií. U niektorých išlo o opatrnosť, u ďalších o premyslený ťah k budúcej kariére. Pokračovanie románu sa deje v šesťdesiatych rokoch, už v hlavnom meste.

Autorovi sa skvelým spôsobom podarilo zobrazit atmosféru doby a vytvorit typy, ktoré ju predstavovali. Postupné presadzovanie normalizácie, ktorá mala toľko podôb a ochotných pomocníkov. U niektorých išlo o obavu, aby deti dostali na štúdiá, u iných o strach, aby nestratili rôzne výhody, ktorými moc mala možnosť ich korumpovať. U iných ľahostajnosť, ale u väčšiny z nich len a len o kariéru. Zakrývali zlyhania charakterov, neschopnosť odborne sa presadiť, zdôvodňovali si svoje kroky rečami o záchrane vedy, kultúry, ba dokonca národa. Ospravedlňovanie ctižiadostivých, ale pritom priemerných a často podpriemerných, ktorí v nej videli svoju šancu. Ale na druhej strane poukazuje aj na cynizmus tých, ktorí veľmi dobre vedeli, o čo ide, a svoju autoritu a kredit v spoločnosti predali za podenkové výhody. Alebo častú výhovorku, keď nie ja, niekto iný, neschopnejší. Pričom išlo o opakovaný dej v slovenskej novodobej histórii. Keď spoločnosť stráca zmysel pre hodnoty, je ten, kto sa ich drží, čudákom, introvertom neschopným posudzovať realitu života, exot, ktorý končí tragicky (a to je prípad i hlavného hrdinu Juraja B.).

To, čo sme poznali z autopsie, alebo niektorí z politologickej knihy Milana Šimečku *Obnovenie poriadku*, sa Vanovičovi v širokej miere, ktorú poskytuje priestor románu, podarilo zachytiť. Kniha pre svoje kvality vyvolala hneď po vydaní záujem čitateľskej obce. Slovenský Literárny fond v Sekcii pre pôvodnú literatúru udelil knihe Prémium.

Autor ocenenie odmietol slovami, ktoré uvádzame v plnom znení, lebo sa dosiaľ nikde neobjavili.

„Nemajte mi za zlé, ale neprijímam prémium, ktorú ste prisúdili mojej Kronike nepriznaného času. Vznikala v rokoch 1975-79 tajne, riziková, v obklúčení pre mňa strašným komunistickým režimom, nepodporovaná ani neposmelovaná nikým, bez istoty, že niekedy uzrie svetlo Božie. Vznikala však v mene čohosi, čo sa nesplnilo, ba prišla do perverznej doby, ktorá stratila vedomie hierarchie, najmä morálnych hodnôt. Nepatrí ani medzi knihy, ktoré ste ocenili a ktoré vznikali v pohodlných demokratických časoch. Takže nemôžem prijať ani finančnú odmenu postkomunistickej inštitúcie. S pozdravom Július Vanovič, Bratislava 21.6.2009.

Veľmi odporúčam tým, ktorí zažili normalizáciu, ale aj tým, z mladšej generácie, ktorí ju poznajú len z počutia, aby siahli po knihe, lebo jej postavy a atmosféra románu plasticky zobrazujú novodobé dejiny Slovenska, čo sa doteraz v beletristickej podobe neobjavilo.

Vojtech Čelko

ÚRYVOK

Hodnostársku miestnosť zaplnilo ticho.

Zdalo sa mi ešte beznámejšie ako po odídených diskusných bohatieroch.

Nešumeli v nej storočia, ako sa mi zdávalo pred touto tvárou predtým, že dejiny, duch tohto národa a územia krúžia, mučivo, pateticky krúžia pod jej rozrytým čelom. V lebke postriebrenej, ušľachtilo modelovanej.

Nič už nešumelo.

Pohyb ducha ustal: ako po nasýtení, keď sa všetka energia vrhá na trávenie.

Nijaký etos, nijaká patetika.

Zrútili sa moje domčeky z karát, ľahli popolom.

Všimol som si nápadná kontrast červenej a stučnej, teraz až vegetatívne vyzerajúcej tváre – so šedinami, rozrytých čelom a ušľachtilou lebkou: šediny, ale kvitnúce, povedal ktosi o ňom.

Veď to predo mnou sedí iný človek! Nie ten, v ktorého som uveril a ktorého som si kedysi vysníval: hrdina slova a myšlienky, kráľ eseje, slovenský nasledovník veľkého českého kritika.

Ako to úboho splásnalo v tejto chvíli! To nie hrdina, ale štátotvorný človek stojí predo mnou. Nie polemik a búrlivák, ale oficiálny „kritik“, ktorý ešte v roku 1970 prijíma od vrchnosti uznanie a poctu. A dostával ich v komunizme vždy, bez rozdielu garnitúr.

Ktože to sedí predo mnou? S kým som sa to roky v úcte a obdive rozprával, koho som si to vysníval a mal rád?

Žil si a lebedil dve desaťročia na výslni, dobre mu bolo po všetkých ťažkých našich časoch. V poctách a cenách, vo výhodách a hodnostiach. Prežil všetko v pohodlíčku, pri masťnom válovčeku: dobre mu trávilo a dobre mu, ako vidno, aj trávi. Veď tu sedí človek, čo sa nikdy nezmožil na protest, iba ak ho to nič nestálo, iba ak vedel, že sa mu nič nestane. Alebo dodatočne, krasorečnícky, ale sekundárne, keď už čosi iní riskovali a prebojovali. Ako to, že som si nevšimol ten jeho celožitvotný pohyb v už vydobytom, už vykolíkovanom poli? Vraj kritika, ktorá sa realizuje pálením si prstov, sebaspalovaním. Kritike vraj ide o veci Božie a božské. Máš ho vidieť! Aj teraz sedí v parlamente, ktorý schválil prítomnosť cudzích vojsk – a nad všetkým mlčí. Vyslovuje sa iba v kuloároch a v opitosti. Národný umelec? Tribún národných posvätností? Je poslanec! Teraz, keď je to výsmechom a rúhaním. Zasadá v parlamente a odhlasoval aj odhlasuje všetko. Aby mu vyšli vybrané spisy, aby si tu sedel v pohodlíčku a bezpečí, v akademickom teplúčku: „pozrite sa, mne je tu dobre... a vonku prší!“ – tľmočil ti jeho pamätný výrok priateľ, ktorého ako šéfredaktor neprijal za redaktora do svojho časopisu.

Na konci tohtoročného septembra to bolo už neuveriteľných päť rokov, čo nečakane zomrela slovenská spisovateľka, žijúca v Prahe, Dagmar Gregorová-Prášilová. Píšeme nečakane (i keď vo veku nedožitéj 89 rokov) preto, že pani Dagmar bola nesmierne vitálny človek, plný energie a plánov, ktoré by len ťažko stíhal aj omnoho mladší človek. Takú sme ju roky poznali a taká navždy zostane v našich pamätiach. Bola aktívnou členkou nášho Slovensko-českého klubu a redakčnej rady Slovenských dotykov, ako aj Slovenského literár-

neho klubu v ČR. Naposledy sa zapojila i do prípravy prvého čísla literárneho štvrťročníka Zrkadlenie-Zrcadlení, ktorý tento klub vydáva. Pokiaľ jej to zdravie dovoľovalo, chodievala k nám do redakcie pomerne často a bolo osviežujúce počúvať nielen jej spomienky, ktorých mala nepreberné množstvo, ale aj veľmi vtipné a presné glosovanie súčasného diania. Tiež však dokázala počúvať čiekoľvek problémy a pomôcť slovom či skúsenosťou. Dagmar Gregorová-Prášilová bola totiž v prvom rade veľmi vnímavá a citlivá žena...

SPOMIENKA PO PIATICH ROKOCH

Byť dcérou popredných slovenských prozaikov Jozefa Gregora Tajovského a Hany Gregorovej - už to mnohé predznamenávalo. Jej osudom boli veľkometá. V roku 1916 sa narodila v Budapešti, neskôr žila v slávnom a spoločensky exponovanom gregorovskom

domu v Bratislave a od roku 1936 žila a tvorila v Prahe. Odkaz rodičov sa stal jej údelom a len ťažko sa mohol dostať do lepších rúk. O fenoméne domácnosti Gregorovcov, kde boli ako doma Janko Jesenský, Gejza Vámoš alebo Hálkovci a kde na dva roky získal útočisko Fraňo Král, napísala v knihe „Gregorovský dom“, ktorá vyšla v roku 1995. O rok neskôr vydala korešpondenciu svojich rodičov pod názvom „Listy (Príbeh manželstva Jozefa Gregora Tajovského a Hany Gregorovej)“. V tomto diele nadviazala na svoju o viac než dvadsať rokov staršiu knihu s podobným námetom. Popritom sa samozrejme venovala vlastnej tvorbe. A tiež rodine, ktorá bola vždy pre ňu mimoriadne dôležitá. Dagmar Gregorová-Prášilová dokázala fantastické - literárne sa pohybovať na pôde gregorovského domu s prvorepublikovskou atmosfé-

rou a rovnako suverénne i v najmodernejšom svete. Veď mala posledné roky aj vlastné internetové stránky!

Dagmar Gregorová absolvovala bratislavské gymnázium a v štúdiu pokračovala v dramatickom oddelení konzervatória. V gregorovskom dome prežívala aj svoje prvé lásky. Fraňo Král pre ňu ako „dievčatko šestnástich jarí“ napísal zaľúbené verše, ktoré nazval „Pohľad kokety“. Vlastne už tým vstúpila do dejín literatúry. Osud sa však uberal iným smerom. Verše sa nakoniec našli až v Kráľovej pozostalosti a Dagmar Gregorová ukončila konzervatórium v Prahe. Tam sa v roku 1936 mladučka vydala za pražského intelektuála Vladimíra Prášila. S ním potom žila až do jeho smrti viac ako šesťdesiat rokov. Hoci neskôr ešte vyštudovala sociálnoprávnu školu, jej ambície sa upriamovali najmä k literatúre.

Keď Tajovský v roku 1940 zomrel, presťahovala sa Hana Gregorová za dcérou a v Prahe žila až do svojej smrti v roku 1958. Pani Dagmar spolupracovala do roku 1948 s rozhlasom a niekoľkými slovenskými a českými periodikami. „Písala som najmä o ženskej otázke a výchove detí,“ spomínala nám neraz. „Potom som sa však aktívnej činnosti vzdala. Človek musí pre niečo žiť a ja som si povedala: Panebože, veď ja som matkou štyroch detí, tak prečo by som nemohla vidieť zmysel svojho života práve v nich?! Môj otec vždy hovorieval: „Pre ženu je na prvom mieste dieťa, až potom všetko ostatné!“ Dnes je to síce nemoderné, ale pravdou to zostane až do konca sveta. Stále som však písala, bol to pre mňa odpočinok a akási náplň dňa. V Čechách mi vychádzali poviedky pre deti. Na Slovensku

vyšli, predovšetkým zásluhou Karola Rosenbauma, mnou redigované spomienky mojej mamy a tiež dôverné listy z jej korešpondencie s otcom pod názvom „Ani čas nemení.“ Mnohé veci však nevychádzali, a to z rôznych dôvodov. Predovšetkým sa priveľmi nenosila mäsarykovsko-štefánikovská tradícia, ktorej súčasťou vždy Gregorovci boli. Napriek tomu Dagmar Gregorová celý život publikovala. Ťažiskom jej tvorby vždy zostávala memoárová literatúra. Námety svojich kníh: „Život musí mať cveng“ (1963), „Dopisy domú“ (1965), „Ani čas nemení“ (1972), „Gregorovský dom“ (1995) a „Listy“ (1996) - čerpala autorka vo svojom najbližšom okolí, pričom sa úspešne snažila vyhnúť prvkom sentimentu a subjektivity. Prekladala tiež divadelné hry J. G. Tajovského. Pravidelne prispievala aj do nášho časopisu Slovenské dotyky a usporiadali sme s ňou i niekoľko literárnych večerov. Svoje esejistické texty publikovala priebežne aj na internete.

Celým dielom Dagmar Gregorovej sa ako červená niť tiahol záujem o vzťahy, najmä medzi partnermi a v rodine. Akýmsi základným podkladom, s ktorým porovnávala všetko ostatné, bol vzťah jej rodičov a neskôr ich listy, ktoré prvýkrát držala v rukách až ako štyridsaťročná. „To nebola len bežná korešpondencia, ktorá by oznamovala bežné veci vonkajšej skutočnosti,“ upozorňovala. „V týchto textoch si partneri vyjasňovali problémy a prekážky vo svojich vzájomných vzťahoch. A mali vždy vôľu ich riešiť, nie zahodiť, obísť, rozísť sa. Dnes sa ľudia pri prvom nedorozumení rozvádzajú, nevedomujú si, že keď sa raz dali dohromady a majú dokonca aj deti, musia nájsť nejaký zmysel svojho manželstva. To nie je kompromis, ale rešpektovanie jednej individuality druhou.“ A pri jednej z návštev napokon ešte dodala: „Chcela by som, aby čo najviac čitateľov z mojich kníh pochopilo, že je možné žiť láskavo, hľadať vo vzájomných vzťahoch harmóniu a že je možné vytvárať svet, v ktorom sa ľuďom dobre žije...!“

Naďa Vokušová, Vladimír Skalský

LISTY

Príbeh manželstva Jozefa Gregora
Tajovského a Hany Gregorovej

(ÚRYVOK)

15. 1. 38.

Drahá mamka!

Píšem Ti v sobotu ráno v Astorke. To je môj domov, kým sa neoteplí a kým nebudem môcť do záhrady.

Teraz tu celé dni čítam hry, poslané na krajinský súbeh. Domov ani nechodím na obed, lebo múčniky nerád a tu mám obed za 4.50: polievku, kúsok telaciny aj múčnik. To mi stačí. Čo doma varia, ani neviem, ale múčniky, ako aj píšeš.

Kúri sa málo, len aby telesá nezamrzli, a prišli sme na to, že keď sú všetky dvere pozatvárané, je všade v izbách teplejšie, lebo sa nespraví od kúpeľňového vetráku a vôbec prievan. No koxu som musel predsa za voz kúpiť, teda táto zima bude mi o 1000 k. drahšia.

Ale už sa otepľeva.

Bolo to veru neuvážené ísť v tej zime na Východ. Keď si to len prekonala ako-tak, teraz sa už lieč, aby si nedostala trvalý kašeľ. Aj tie ruky teda namáčaj, vyvar, aby tá meravosť zmizla a mohla si spokojne pracovať a sa pre pletky nehneváť.

Myslím na ten minulý pondelok a utorok, na to telefonovanie.

Daškine boty mala si dať dávno opraviť, ak si myslela, že sa bude lyžovať. Ale mohlo to prísť na um Daške o Vianociach a boty mohla si vziať sama. Boty boli hotové, ale pred Tvojou cestou na Východ, keď bolo tak súrne, mohla si jej ich poslať. Keď si ale rozhodla, že do pondelka môžu počkať, tak Onka chystala, piekla a šla do divadla v pondelok po šaty. Neboli hotové a že až v utorok budú. Tak v utorok do pol 2-jej bola vraj doma, doma bol Sviderský, u nás bol Bugár, tak neviem, ako sa mohlo stať, že telefón z Martina nechytily. V utorok v divadle už potom všetko zabalili, aj boty, a expres podali. Tak škoda sa bolo Tebe rozčuľovať, že šli boty o deň neskoršie. Preto som Ti reagoval nervózne. Zavinila to krajčírka, že neušla do pondelka, ale len v utorok. Škoda však už o tom rečí.

Teraz Sviderský účtuje, Ivan chodí do nemocnice, a tak sa skoro ani nevidíme, a veru dnes ešte neviem, či Sviderský odíde. Spýtam sa ho a Ti napíšem. Ale neprav mu taký žobrácky život, ako ho mal dosiaľ. Azda sa tam ujme, vykoná-

te mu občianstvo a žena jeho môže skorej prísť sem, ako jeho pustia do Ruska. Treba mu reálne myslieť a neblúzniť o Sovietskoch, kde je - podľa všetkého - neželateľný. Ale ani by sa ta nemal driapať, lebo tam strieľajú ľudí i za hriechy dávno oželené a stačí, že ho niekto podozrie, že pred 10 rokmi niečo povedal, a zaplatí to arestom alebo aj životom. To stále a stále odstreľovanie z politických podozrení je predsa len hnusné, neludské.

Mamka! Peňazi nemám. Celá moja kasa je dnes 80 Kč. Nemám Ti z čoho poslať a Tebe peniaze z Prahy - myslím za Chrobáčikov - dosiaľ nedošli. Ale písal som do Martina do Kníhtlačiarne, odtiaľ mám dostať dáke 3-4 stovky za Spisy, nuž ak prídu, Ti z nich pošlem, alebo si daj peniaze poslať priamo z Prahy do Teplíc.

Do Prahy ma nevolali ešte, tak už to bude len asi koncom mesiac, 26., kedy do Prahy pôjdem. Dotiaľ už budeš, hádam, doma. Ale pre dom a domácnosť sa neobávaj a neponáhľaj. Všetko je v poriadku; Onka riadi, štopká, kvety opatruje a čo príde. Lieč sa spokojne a čítaj, píš. Ja sa tiež zberám na jar trochu po Slovensku a nebudem už otrokom cenzúry a groša. Pôjdem si študovať ľud a jeho život. Ľud a príroda, ovocinárstvo, vinárstvo, rybačka atď. Chcem byť s pospolitým ľudom a prírodou. Tam je pokoj, v meste zhon.

Novú hru sl. Komárková prepisuje, ale bude hotová až hádam o týždeň, lebo majú výročné účty, veľa roboty, nestačí.

O sokolskej hre som včera napísal Mariške Pietorovej, či by sa nepodujala ju v Martine, práve v Martine režirovať. Mala by tam paradnú úlohu i ona, i Nadinka a s Turzovou a jej dcérou boli by ženské úlohy výborne obsadené. Nuž len aby našla na mužské úlohy hercov. Ale Miloš Ruman nájde aj tých.

Dr. Kostolný navráva ma novú hru Hrdina či vrah zadať na súbeh. Ešte uvážim a dám súdnym ľuďom prečítať, či som dačo napísal a či je to tiež len taká limonáda, rečenie bez dramatického zápasu. Lebo hry, poslané na súbeh, a je ich 36, sú dosiaľ - a prečítal som ich už 15 - veru len reči, reči bez vnútorného duchovného zápasu. A mnohé písané československou hatlaninou alebo maďarsky myslené a písané slovensky, čo je tiež zle. No úfam sa, že 2-3 predsa len vyberieme, veď ešte mám prečítať 20.

Ivan dovliekol ohromnú batožinu a, pravda, nikto mu nebol naproti, lebo karta prišla až na druhý deň a, hlupák, nevezal si taxík.

Píšeš, že u Turzov je veľmi rušný život. Je to nadužívanie tej operovanej, chorej Ľudky. Čo tam majú byť stále Ormisovci, keď majú svoj dom, a Fedorovci tiež? Mali by dať materi trochu si oddýchnuť, ak s mužom môže mať vôbec oddych. Mal by to on rozohnať, každý na svoje a zo svojho! Veď tam musia padať stovky ako list na mäso, na maslo, zeleninu, mlieko atď. Ba že to stačí dávať a robiť z Ľudky večnú kuchárku od rána do noci i v noci, ale dosť o tom už.

Ministra Šrobára pozdrav. Kúpil som si jeho román, ale hneď si ho požičal niektorý študent, a tak som ho ešte nečítal. Kritika ho odsúdila. Nech dopíše a vydá už tie svoje pamäti, II.zv.

Maj sa dobre, lieč sa, aby si prišla zdravá!
Bozkáva Ťa

oľko

Ján Pálka, liptovský továrnik, sa narodil 11. 3. 1869 v Liptovskom Mikuláši a zomrel 14. 7. 1935 v Bratislave. Pochádzal z garbiarskej rodiny. Navštevoval ľudovú školu v Liptovskom Mikuláši, gymnázium v Banskej Bystrici a v Levoči. Ako jediný syn musel pokračovať v práci v otcovej kožiarskej fabrike, a tým sa zriecť ďalšieho štúdia. Neskôr sa stal majiteľom kožiarskej továrne v Liptovskom Mikuláši.

Vedomosti o hospodárskej a sociálnej problematike získal seba-vzdelávaním. Turgenevov román „Otcovia a deti“ v ňom vzbudil záujem o prírodovedecké a sociálne otázky. Zaoberal sa štúdiom náboženskej literatúry, ale aj textami filozofov a ekonómov ako boli L. Blanc, K. Marx, P. J. Proudhon, K. Kautský, N. I. Bucharin.

Pod dojmom tejto literatúry, ako píše, *za čas prestal mäso jesť, fajčiť, alkohol piť a cítil sa pri tomto spôsobe života veľmi dobre. Ale prišiel k názoru, že zriekať sa všetkých pôžitkov a radosti nie je podstatou kresťanského života a že človek jednako môže žiť dobre, pobožne aj vtedy, keď nezamieta všetky radosti a pôžitky, ktoré život poskytuje a že i najprísnejší abstinent a vegetarián môže žiť horšie ako ten, ktorý nepohrda Božími darmi, medzi ktoré patrí aj hus pečená a pohár dobrého vína, len nech v jeho srdci prebýva „Bůh kterýžto láska jest“.*

Na základe preštudovaného chcel riešiť sociálnu otázku v duchu Kristovho učenia, zdravým rozumom a dobrou vôľou a odhodlal sa urobiť pokus spraviť zo svojich robotníkov spolumajiteľov závodu a spolu s nimi sa deliť o zisk. Aj keď ocenil Marxovu teóriu o kapitále, odmietol jeho stranickú a triednu nenávisť. Ako príklad poukazuje na diktatúru proletariátu v Rusku. Rozhodol sa neprivlastniť si celú nadhodnotu, ktorú získaval kúpou pracovnej sily, jej časť po odpočítaní percentuálnej úhrady na konštantný kapitál, na opotrebovanie strojov a po vyčlenení sumy na rezervný fond chcel každoročne vyplácať robotníkom, ako po-

diely zo zisku. Avšak výrobné prostriedky ostali v jeho rukách. Socializačný pokus začal v roku 1919. Opatrením o platenej dovolenke predstihol sociálne zákonodarstvo predmníchovskej republiky. Zriadil základiny pre ľudí odkázaných na pomoc a podporu a základinu pre študujúce deti robotníkov. Robotníctvo sa malo zúčastňovať na riadení výroby prostredníctvom výboru, jeho sociálny experiment sa skončil neúspechom. Za príčinu nezdaru považoval hospodársku krízu a nevypelost robotníctva. Angažoval sa v rôznych cirkevných, sociálnych a kultúrnych aktivitách.

Niektoré motívy zo života Pálkoviec sa objavujú v trilógii Hany Zelinovej. Romány „Hodvábna cesta“, „Smäd“ a „Kľukatý let motýľa“ boli neskôr spracované aj do televíznej podoby. Sága sa viazala k mikulášskym garbiarskym rodinám. Pálkov najmladší syn Dušan (1909-1998), hudobný skladateľ a tvorca prvého slovenského tanga „Nepovedz dievčatko nikomu“, však bol nespo-kojný so Zelinovej spracovaním.

Ján Pálka vo svojich spomienkach venoval veľkú pozornosť vysvetleniu svojich socializačných pokusov i ohlasom na ne. Uvádza aj list, podpísaný otcom niekdajšieho prezidenta Havla, Ing. Václavom Havlom, v ktorom oceňuje Pálkovu pražskú prednášku pre Štátovedeckú a národohospodársku spoločnosť. Dotýka sa aktuálnych cirkevných problémov a kritizuje konzervatívne postoje evanjelickej cirkvi. Píše aj o niektorých významných členoch rodiny. Jeho bratrancom bol Peter Dobroslav Bella – básnické meno Horal – ktorého niektoré zhudobnené básne zľudoveli. Napríklad „Materinská reč v cudzine“ alebo od Eugena Suchoňa „Aká si mi krásna“. Spomienky obsahujú aj rôzne epizódy zo spoločenského života, ktoré sa dotýkajú česko-slovenských vzťahov.

Vojtech Čelko

JÁN PÁLKA ZÁPISKY

(ÚRYVOK)

Tu by som si ale dovoľil poznámku i k pomeru Čechov a Slovákov, ktorý – ako viete – je nie taký, ako by mal byť a ktorému by ste svoju pozornosť mohli venovať.

Kto zapríčiňuje túto napnutosť pomerov? Česi i Slováci. U zotročeného slovenského ľudu málo národného povedomia, a u inteligencie na Slovensku mnoho maďarónstva (mestá boli zmaďarizované). U Čechov, okrem politických chýb, ktoré nechcem rozoberať, neinformovanosť a neznalosť slovenských pomerov a ľudí. Veľkou chybou je, že sa Česi spoločensky nevedeli urobiť príjemnými a získať u svojich nových známych sympatie, tak veľmi potrebné pre budovanie jednoty československej.

Česi sú kultúrny národ, a čo sa ich profesorov, inžinierov, spisovateľov a umelcov týka, môžu sa rovnať najkultúrnejším národom, ale čo sa civilizácie týka, v povedanom zmysle, tam by veľmi mnohým nevedelo poprečítať si Jiří Guthove „Kapitoly skoro naléhavé“. Chyba je, že i v mnohých českých domoch a popredných rodinách nemajú pre

výklady tohoto pána iba posmešok a tým len sebe a dobrej veci škodia. Nemyslím, aby si Česi osvojovali mnohokrát odporné, maďarsko-džentrické, veľkopanské manýry, ale negližovať spoločenské, v civilizovanom svete prijaté spôsoby obcovania, je nie dobre, lebo tým sa v osobných stykoch nevyvinie zblíženie a sympatia, ale skôr opak toho.

• • •

Po spojení sa s Čechmi prišlo aj sklamanie. My sme Čechov nepoznali; predstavovali sme si našich bratov inakšie. Česi nás tiež nepoznali a predstavovali si pravdepodobne, že je celá slovenská inteligencia taká asi, ako tých niekoľko slovenských študentov, ktorí počúvali profesora Masaryka v Prahe, a ľud že je taký, ako český, iba že inakším nárečím hovorí. A teraz je z toho „kocovina“.

Česi sú kultúrny, školený, vzdelaný národ. Aj menej školený Čech nosí celú bibliotéku v svojej hlave, má omnoho viac vedomostí ako v podobnom postavení Poliak, Maďar alebo Srbi, ale nemá hladkých, príjemných spoločenských spôsobov ako tamti a preto si nevie ani udržať, tým menej získať sympatie

u Nečechov. Učí sa rád všelijaké filozofie, ale ako majú ľudia príjemne spolunažívať, tomu sa naučiť nechce.

Niekde na ruskom fronte mali dôstojníci svoju menáž. Dôstojníci boli Nemci, Poliaci, Maďari, jeden Slovák lekár a so štyria Česi. S Čechmi sa priateľsky stýkal iba Slovák. Pri obede, pri jedení sa Česi tak chovali, že to ostatných dôstojníkov pohoršovalo a požiadali lekára Slováka, aby ich napomenul, že sa ostatní dôstojníci nemôžu shovárať, keď českí oficieri polievku chliptu, a že ich robí nervóznymi, keď prívarok nožom pojedia a vidličkou si zuby vystykujú. Slovenský lekár ich čo najšetrnejšie upozornil, že ich chovanie pohoršuje a rozčuľuje ostatných vojenských kamarátov, ale oni sa vzopreli, že budú tak jesť, ako sa im páči a že sa oni od nikoho ani učiť ani napomínať nedajú! Pravda, že kamarátske spoločenské styky medzi nimi a ostatnými dôstojníkmi úplne prestaly. (Chcem poznamenať, že dnes v tomto ohľade badať nápravu: mladá generácia dôstojníkov je chovania hladkého, spoločensky korektného.)